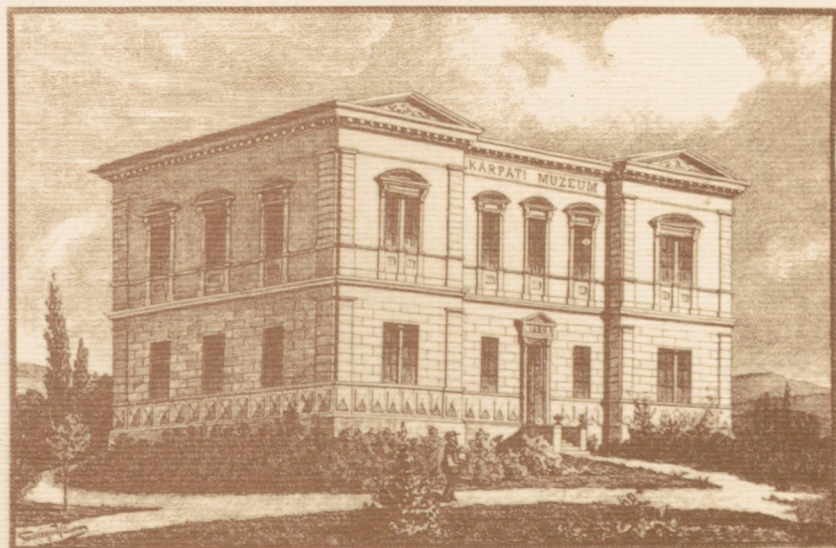

Podtatranské múzeum v Poprade

1876 - 2006

Podtatranské múzeum v Poprade

1876 - 2006

Vydané pri príležitosti 130. výročia založenia

Poprad 2006

Podtatranské múzeum v Poprade 1876 – 2006
Monografia pri príležitosti 130. výročia založenia múzea

Vydalo: Podtatranské múzeum v Poprade, 2006

Zodpovedný redaktor, zostavovateľ: PhDr. Bc. Magdaléna Bekessová

Autori: PhDr. Bc. Magdaléna Bekessová, Mgr. Jana Kušnířáková, Mgr. Bc. Daniela Mlynářčíková,
PhDr. Peter Roth, PhD.

Spolupracovali: Dana Benková, Ing. Igor Bobák, Alica Ježíková, Mgr. Monika Tkáčová

Fotografie: M. Baranová, Ing. Igor Bobák, A. Ježíková, Fotoarchív Podtatranského múzea v Poprade.

Realizácia: Varia-s, spol. s.r.o., Spišská Nová Ves

Náklad: 2000 ks

ISBN: 80-969585-0-X

Obsah

Úvod	5
Z histórie a činnosti múzea... <i>Magdaléna Bekessová</i>	7
Archeologické zbierky <i>Peter Roth</i>	46
Numizmatické zbierky <i>Peter Roth</i>	53
Historické a umelecké zbierky <i>Magdaléna Bekessová</i>	55
Etnografické zbierky <i>Jana Takáčová</i>	60
Prírodovedné zbierky <i>Daniela Mlynárčiková</i>	68
Knižnica <i>Jana Kušniráková</i>	77
Záver	85
Fotografická príloha	86

Úvod

Stotridsaťročná história Podtatranského múzea v Poprade zaraďuje toto múzeum k najstarším múzeám na Slovensku, je najstarším múzeom v Prešovskom samosprávnom kraji, aj v spišskom regióne. Dlhoročná múzejná tradícia Podtatranského múzea poskytla už niekoľko príležitostí na priblíženie jeho vzniku, činnosti, pôsobenie významných osobností, zbierkový fond, vedeckú a výskumnú prácu a v neposlednom rade aj bohatú a pestrú prezentačnú činnosť.

130. výročie založenia múzea je príležitosťou priblížiť významné udalosti i obdobia v živote tejto inštitúcie, ktoré neboli doteraz podrobnejšie prezentované. Zvýšenú pozornosť sme venovali uplynulému desaťročiu, v ktorom došlo k viacerým zmenám, napríklad zriadenia, vo vedení múzea, nástupu novej generácie múzejníkov. Prežívali sme radostné chvíle spoločne so spokojnými návštevníkmi na výstavách, seminároch a konferenciách, prednáškach, besedách, púťavých sprievodných podujatiach, alebo pri príležitosti životných jubileí zamestnancov múzea. Žiaľ, v uplynulých rokoch sme prežívali aj smutné chvíle. Bolo to napríklad po náhlom a nečakanom úmrtí dlhoročnej kolegyne, ale aj ďalších bývalých zamestnancov, na ktorých často spomíname.

Vážení kolegovia, spolupracovníci, priatelia, podporovatelia, všetci Tí, ktorí prichádzate do múzea s očakávaním, záujmom, či zvedavosťou. Touto skromnou publikáciou vyjadrujeme poďakovanie za nadšenie, obetavosť, trpezlivosť a neúnavnosť desiatkam našich predchodcov i súčasníkom, ktorým múzeum prirástlo k srdcu a venovali mu nielen svoj profesionálny život, ale mnohí aj voľný čas.

Múzeum je na prekvapenie nezainteresovaných živý organizmus, nie „haraburdiareň“, ktorého hlavným cieľom je prinášať návštevníkovi nové poznatky o človeku, spoločnosti a prírode, radosť a neopakovateľný zážitok z návštevy tohto jedinečného kultúrneho stánku. Veríme, že príjemný zážitok Vám poskytnú aj nasledujúce riadky a bohatý obrazový materiál sústredený v publikácii, ktorá sa Vám dostáva do rúk.

Magdaléna Bekessová
zostavovateľ

Je úlohou historikov, aby v perspektíve a časovom odstupe zhodnotili prácu alebo nedostatky všetkého, čoho sme boli alebo teraz sme svedkami na múzejnom úseku kultúrnej i vedeckej práce.

(Š. Butkovič)

Z histórie a činnosti múzea ...

Počiatky súčasného Podtatranského múzea v Poprade siahajú do druhej polovice 19. storočia. V roku 1873 bol v Starom Smokovci založený Uhorský karpatský spolok, prvý turistický spolok v Uhorsku. Okrem turistickej činnosti sa spolok prostredníctvom svojich členov zaoberal i vedeckou a osvetovou prácou. Prirodzeným vyústením sústavného záujmu o prírodné prostredie a kultúrohistorické pamiatky v podtatranskej a tatranskej oblasti bolo založenie múzea.

Spolkové obdobie...

Na valnom zhromaždení Uhorského karpatského spolku 6. augusta 1876 bolo prijaté uznesenie o vzniku múzejného stavebného fondu. Odhlasovaný základný kapitál 100 zlatých z pokladnice ústredia a zvolený výbor mali zabezpečiť ďalšie úlohy, predovšetkým zhromažďovať zbierky a starať sa o postavenie budovy múzea hlavne z príspevkov dobrovoľných darcov. V tom čase bol sídlom Uhorského karpatského spolku Kežmarok. Mesto vo svojej radnici poskytlo pre rodiace sa múzeum priestory dúfajúc, že v budúcnosti zbierky zastreší účelová budova múzea. Neskôr, pravdepodobne s narastajúcim počtom zbierok, ich rozdelili a uložili aj v súkromných bytoch popredných kežmarských členov spolku.

Rodiace sa múzeum nemalo byť podľa zainteresovaných členov Uhorského karpatského spolku obyčajnou zbierkou nefunkčných starých vecí, ale vlastivedným múzeom medzinárodného významu, prezentujúcim názorným spôsobom oblasť turistického ruchu, strediskom celkovej kultúrnej a vedeckej činnosti spolku.

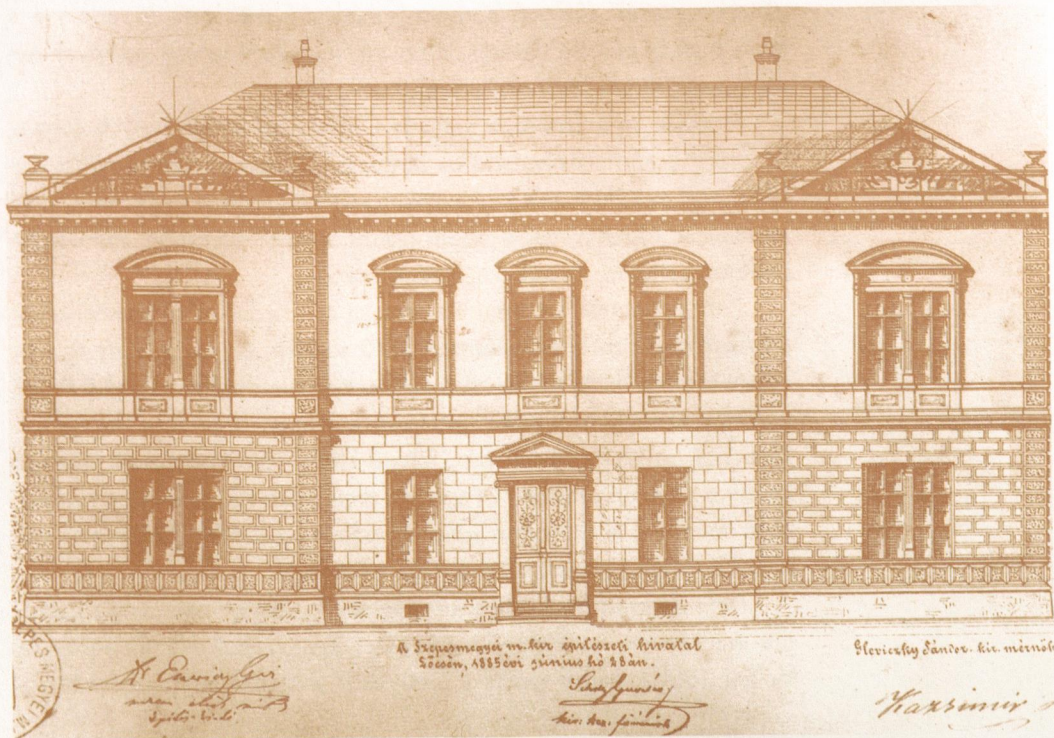
Podľa najnovších zistení v zápisnici zo zasadnutia Mestskej rady mesta Poprad zo dňa 1. marca 1870 sa píše, že pre zdarný rozvoj mesta a pre stále sa zvyšujúci cudzinecký ruch je potrebné vybudovať v meste nové pohostinstvá, parky a múzeum. Uskutočnením týchto úloh bol poverený radný pán Dávid Husz. Táto informácia posúva snahy o založenie múzea v Poprade o niekoľko rokov dozadu a osvetľuje dôvody a mimoriadne úsilie Dávida Husza umiestniť budovu múzea Uhorského karpatského spolku v Poprade.

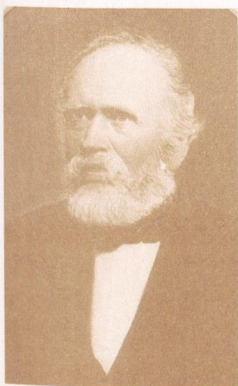
Definitívne rozhodnutie o umiestnení múzea sprevádzalo súperenie nadšencov muzeálnej myšlienky, členov spolku z Popradu a Veľkej. Táto iniciatíva viedla v roku 1881 k prijatiu nezáväzného sta-

noviska muzeálnej komisie v prospech výstavby muzeálnej budovy v Poprade. Po tomto rozhodnutí došlo k otvorenému sporu medzi zástancami umiestnenia múzea v týchto mestách, ktorý zdanlivo skončil založením dvoch samostatných múzeí. Niekoľko dní po rozhodnutí v prospech výstavby budovy múzea v Poprade na stretnutí mestskej rady vo Veľkej v roku 1881, založili miestny muzeálny spolok Spoločnosť Veľického Tatranského múzea, ktorého hlavným cieľom bolo vytvorenie vlastného múzea. Tieto snahy sa podarilo vo Veľkej naplniť 2. júla 1882, sprístupnením múzejných zbierok širokej verejnosti v skromných priestoroch evanjelickej fary.

Po márnej snahe postaviť spoločnú budovu oboch spolkových múzeí (Tatranského i Karpatského) v blízkosti železničnej stanice, ktorá niesla názov Poprad - Veľká, bol 22. júla 1885 položený základný kameň budovy Karpatského múzea v Poprade. Stavbu realizoval podľa projektu budapešianskych architektov Kundu a Jakabfyho s menšími úpravami levočského staviteľa Gleviczského, stavebný podnikateľ z Kežmarku Ján Kažimír. Finančne náročná stavba v pseudorenesančnom slohu bola dokončená 21. augusta 1886 a zbierky sprístupnené verejnosti o rok neskôr, 6. augusta 1887. Pozemok na jej výstavbu daroval miestny mecenáš, veľký nadšenec múzea a jeho dlho-

*Pôvodná budova
Karpatského múzea
v Poprade,
roky 1886 - 1907*

Dávid HUSZ,
zakladateľ múzea

ročný aktívny podporovateľ Dávid Husz. V pôvodnom stavebnom rozsahu mala asi dve pätiny terajšieho rozsahu. Na poschodí sa nachádzali tri miestnosti. Okrem mineralogických, botanických a zoológických zbierok sa prezentovali aj etnograficko - turistické zbierky a knižnica. Zbierkové predmety v tom čase múzeum získavalo prevažne od darcov z radov šľachty, meštianstva, profesorov, inžinierov, úradníkov, obchodníkov i bohatších gazdov.

Zberný program Karpatského múzea stanovil už v roku 1882 dr. Samuel Roth. V ňom podrobne vymedzil múzejné i ochranárske úlohy sformovaných štyroch oddelení spolkového múzea. Bolo to oddelenie: mineralogické, botanické, zoológické a turisticko - etnografické.

Oddeleniu turisticko - etnografickému, doporučoval zbierať napríklad archeologický, etnografický, umeleckopriemyselný a historický materiál, pracovné nástroje, zbrane, odev a iné predmety typické pre celú, nielen príľahlú karpatskú oblasť.

K najcennejším zbierkovým predmetom v rokoch 1886 - 1887 patrilo niekoľko kusov habánskej keramiky zo začiatku 18. storočia. V rámci oddelenia histórie a etnografie, resp. spoločenských vied, expozíciu praveku a numizmatiky inštaloval učiteľ Alexander Münnich, ktorý realizoval archeologické vykopávky v Gánovciach. Historické a etnografické zbierky zoradili Alexander Münnich, Samuel Weber a popradský evanjelický farár Karol Wünschendorfer.

K neúnavným propagátorom múzea patril aj levočský stredoškolský profesor František Dénes, ktorý usporiadal turistické zbierky.

Múzeum počas prvých rokov činnosti spravovala osobitná muzeálna komisia. Predsedom komisie bol podľa spolkových stanov schválených v roku 1886, člen ústredného predsedníctva Uhorského karpatského spolku (UKS). Podrobne bola múzeu venovaná celá IX. kapitola stanov UKS. Uvádza sa v nej, že Karpatské múzeum tvorí majetkovú podstatu Uhorského karpatského spolku. Spravuje ho ústredný výbor alebo ním volená muzeálna komisia. Muzeálny fond a všetky príjmy múzea nemôžu byť použité na iné, ako muzeálne ciele. Funkcionármi múzea boli: predseda muzeálnej komisie, muzeálny kustód, knihovník, pokladník a vedúci jednotlivých oddelení. Výkon týchto funkcií nebol honorovaný. Išlo o čestné funkcie.

Funkciu predsedu muzeálnej komisie vykonávali :

- dr. Samuel Roth (1881 - 1885)
- dr. Gejza Emericzy (1885 - 1887)
- Karol Wünschendorfer (1887 - 1913)
- Július Krompecher (1914 - 1917)

Funkciu kustóda zbierok Karpatského múzea vykonávali:

- Karol Genersich, popradský evanjelický farár r. 1882
- Karol Wünschendorfe, botanik r. 1882 - 1887
- Rudolf Danhauser, učiteľ, zoológ, preparátor r. 1882 - 1904
- Ján Husz r. 1904 - 1915
- Gejza Klementisz r. 1916 - 1918
- Hugo Payer, redaktor a publicista, staral sa o archív a knižnicu múzea

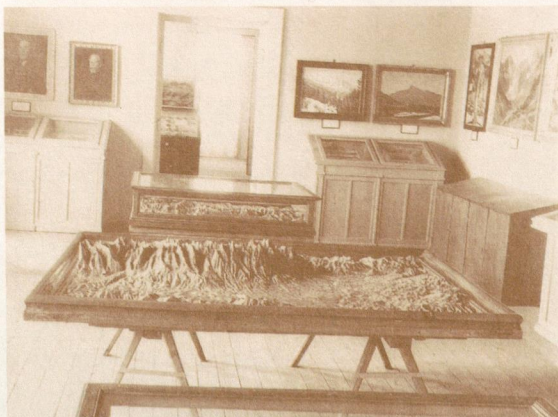
V roku 1907 bola ukončená prvá rozširujúca prístavba budovy múzea. Realizovala sa dva roky a po jej ukončení sa zväčšila expozičná plocha o dve bočné krídla. V roku 1908 vlastnilo Karpatské múzeum približne 24 000 kusov zbierkových predmetov.

Múzeum svoje bohaté zbierky neukazovalo iba miestnym návštevníkom, ale úspešne ich prezentovalo aj na viacerých medzinárodných výstavách. Dokazujú to rôzne diplomy a medaily, ktoré múzeum získalo:

- čestné uznanie z Medzinárodnej geografickej výstavy v Paríži z roku 1878
- diplom z medzinárodného geografického kongresu v Benátkach z roku 1881
- medaila z celoštátnej výstavy v Budapešti z roku 1885
- čestný diplom klubu Alpin z medzinárodnej turistickej výstavy v Grenobli z roku 1893
- účastnícka medaila Svetovej výstavy v Paríži z roku 1900

Prvá svetová vojna znamenala stagnáciu v činnosti múzea. Chýbali hlavne finančné prostriedky, pracovníci aj záujem verejnosti. Po vzniku Československej republiky zanikol Uhorský karpatský spolok, jeho nástupníckou organizáciou sa stal Karpatský spolok (Karpathenverein) so sídlom v Kežmarku. V nasledujúcom období zvädzal spolok tichý boj o múzeum s novokonštituovaným Klubom československých turistov, ktorý sa aktívne sna-

žil o pričlenenie Karpatského múzea pod svoje krídla. Niektorí členovia Uhorského karpatského spolku sa ešte pred vznikom, ale i po vzniku Československej republiky vysťahovali do zahraničia, hlavne Maďarska, ako napríklad pokladník a kustód múzea Ján Husz.

Po vydaní Stanov Karpatského spolku (vyšli iba v nemčine) bol do funkcie predsedu muzeálneho výboru zvolený člen popradskej mestskej rady, evanjelický farár Imrich Varga, ktorý ju zastával nepretržite do roku 1942. Počet všetkých zbierok v roku 1925 predstavoval 34 000 kusov. Ich finančná hodnota sa odhadovala na dva milióny korún.

Najvýznamnejšou udalosťou medzivojnovnej histórie Karpatského múzea v Poprade bolo usporiadanie prvej Poľovníckej výstavy pre Slovensko v roku 1926. Niekoľkoročná príprava rozsiahlej výstavy si vyžiadala ďalšiu prístavbu budovy múzea. Konečné rozhodnutie o potrebe stavby sa prijalo na výborovej schôdzi Karpatského spolku 27. marca 1926, ktoré zmluvne zaviazalo k realizácii stavebných prác staviteľa Júliusa Marcsána. Predbežný stavebný rozpočet predstavoval 54 000 korún. Zbierková akcia vyniesla spolku 16 000 korún, mesto Poprad poskytlo 12 500 korún. Konečná suma sa vyšplhala až na 70 000 korún. Bez poľovníckej výstavy by sa budova múzea určite nerozširovala, hlavne z finančných dôvodov. Po ukončení stavebných prác múzeum získalo dve nové výstavné miestnosti s výstavnou

Účastníci 1. Poľovníckej výstavy pre Slovensko pri otvorení v roku 1926 pred budovou múzea.

plochou 242 m². Poľovnícka výstava bola veľmi úspešná, prilákala niekoľkonásobne viac návštevníkov (okolo 5 200) ako za celý rok. Po skončení výstavy zostala väčšina predmetov v zbierkovom fonde múzea.

Roku 1926 získalo múzeum i ďalšie hodnotné zbierky, napríklad drevený oltár, zábradlie chóru a kazateľnicu zo zaniknutého artikulárneho dreveného evanjelického kostola zo Spišskej Novej Vsi (postavený roku 1697). Oltár bol po zbúraní dreveného kostola a postavení nového murovaného, predaný evanjelickej cirkevnej obci v Rakúsoch, kde stál v miestnom kostole až do roku 1926, kedy ho pre Karpatské múzeum v Poprade kúpil za 1 200 korún Karpatský spolok.

V roku 1926 múzeum vydalo Sprievodcu zbierkami Karpatského múzea v Poprade v nemeckom a maďarskom jazyku. Skladačka uvádzala vtedajší stav zbierok v počte 35 000 kusov. Karpatské múzeum prezentovalo svoje bohaté a rôznorodé zbierky v šiestich expozíčných miestnostiach. V snahe priblížiť širokej verejnosti výtvarné umenie, hlavne tvorbu domácich, ale i zahraničných umelcov múzeum zorganizovalo v roku 1928 výstavu "Spiš v obrazoch". Bola to posledná veľká akcia Karpatského múzea do roku 1945. Cieľom výstavy, ktorú pripravil Elemír Kőszeghy - Winkler, bola propagácia regiónu a snaha vzbudiť oň záujem zo strany cudzincov. Vystavených bolo 250 zozbieraných obrazov, kresieb a rytín. Pri príležitosti 80. narodenín Viliama Forbergera si mohli návštevníci pozrieť jeho kompletne dielo. Karpatský spolok vydal k výstave katalóg.

Karpatské múzeum a Karpatský spolok si 19. decembra 1933 otvorením pamätnej izby dr. Michala Guhra v priestoroch múzea v Poprade, chceli natrvalo pripomínať osobnosť a dielo dlhoročného predsedu Karpatského spolku, vedúceho lekára sanatórií v Tatranskej Polianke, turistu, horolezcu a úspešného lyžiara. V Guhrovej izbe boli vystavené knihy, obrazy, mapy, fotografie, športové ceny, medaily a vyznamenania, lyžiarska

Oltár z artikulárneho kostola v Spišskej Novej Vsi z roku 1766 - detail baníckeho motívu

Sprievodca
Karpatského múzea.
Rok 1926.
(Titulná strana)

Kárpátgyűlési különgyűjtemek.
III. Turisztikai sorozat, 4. sz.

A turisztikai gyűjtemény.

KÁRPÁTI MŰZEUM

A Magas Tátra és a Tátravidék ásvány-, növény- és állatvilágát, lakóinak történelmét, műveltségi viszonyait és néprajzát, a hegyeség feltárását, turistaságát és téli sportját tanulságosan szemléltető tudományos közgyűjtemény.

Az országnak e nemben leggazdagabb szakintézete, melynek 35.000 darabra menő tárgyai a múzeumnak saját épületében tekinthetők meg.

Az 1886-ban épült, 1907-ben és 1926-ban bővített múzeumi épület

Poprádon,
a volt Husz-park és a sörgyár mellett, Poprád-Felka és Szepesszombat állomásoktól gyalog 10 percrenyire, áll, nagy botanikai kert közepette.

Nyomatott Sauter Pálhál, Késmárk.

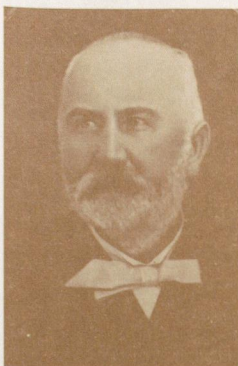
výstroj, osobné veci a korešpondencia. Expozícia prezentovala viac ako 3000 predmetov. Guhrova pamätná izba sa po druhej svetovej vojne nespomína.

Karpatský spolok bol začiatkom tridsiatych rokov vo vážnej finančnej situácii. Musel znášať dlžobu za poslednú dostavbu múzea a na jeho činnosť nemal prostriedky. Múzeum žilo iba z ročných príspevkov Krajinského úradu v Bratislave a príležitostných finančných darov od dobrovoľných darcov. Situácia sa ešte zhoršila po odchode kustóda umeleckohistorických zbierok a riaditeľa múzea Elemíra Köszegey - Winklera, ktorý sa v roku 1936 odsťahoval do Maďarska. Na mieste kustóda sa vystriedali Ladislav Geruška, Vojtech Greisinger, Štefan Bartuňek, ktorého po smrti nahradila manželka. Po sprievodkyni múzea Amálii Grimmovej nastúpila na toto miesto v roku 1925 Mária Palócziová, ktorá sa roku 1934 odsťahovala do Maďarska. Po nej vykonával funkciu sprievodcu Konrád Kirner, neskôr Ján Kirner. Popri dlhoročnom predsedovi muzeálnej komisie Karpatského múzea v Poprade Imrichovi Vargovi bol takmer rovnako dlho vo funkcii pokladníka múzea Hugo Dvorák. Svojej funkcie sa vzdal roku 1940 a na jeho miesto bol menovaný Ľudovít Gally.

Koncom tridsiatych rokov mala v múzeu na úkor výstavných priestorov nemecká meštianska škola k dispozícii až tri miestnosti. V roku 1937 pri príležitosti Medzinárodného kongresu pre dejiny reálnych vied, ktorý sa konal v Prahe, Karpatské múzeum vystavovalo medirytiny, olejomalby, diapozitívy a fosílnu odlačky.

Karpatské múzeum v Poprade bolo tak ako väčšina slovenských múzeí organizované v Zväze československých múzeí. Po založení Zväzu slovenských múzeí roku 1939 bolo Karpatské múzeum v Poprade zaradené podľa výšky členského príspevku do tretej kategórie. Výška členského predstavovala 200 korún ročne.

Ladislav Krompecher

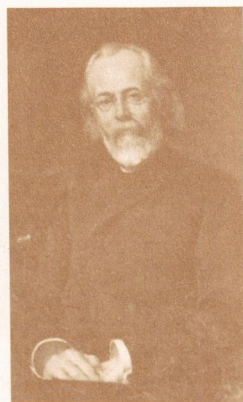
Tatranské múzeum vo Veľkej vzniklo ako dôsledok zákulisných bojov o umiestnenie budovy múzea Uhorského karpatského spolku. Snaha popredných predstaviteľov spolku z Veľkej, sústrediť zbierky budúceho spolkového múzea v ich meste sa nestretla s očakávanou podporou muzeálnej komisie Uhorského karpatského spolku. Tá sa rozdelila na dva tábory, z ktorých jeden podporoval umiestnenie budovy vo Veľkej (Aurel Viliam Scherfel, Eduard Daitz, Kornel Krompecher, Ladislav Krompecher, Edmund Blásky a ďalší) a druhý sa snažil o postavenie účelovej budovy múzea v Poprade (Dávid Husz, Karol Wünschendorfer, Rudolf Danhauser, Alexander Münnich a ďalší). Podporovatelia múzea z Veľkej v lete 1881 založili Spoločnosť

Velického Tatranského múzea s cieľom zriadiť múzeum zamerané na dokumentáciu prírody a histórie Vysokých Tatier. Krátko po vypracovaní stanov spolku boli 2. júla 1882 sprístupnené prvé zbierky Tatranského múzea verejnosti. Riaditeľom múzea sa stal jeho najväčší zástanca a podporovateľ, veľký lekárnik a botanik Aurel Viliam Scherfel. V múzeu sa od začiatku sústreďovali vzácne zbierky nielen z prírodovedného výskumu Vysokých Tatier, na ktorý sa kládol dôraz, ale pribúdali aj zbierky kultúrno - historické, umelecko - priemyselné, numizmatické a etnografické. Vysokú obsahovú úroveň dosahovala aj rýchlo sa rozrastajúca knižnica. Veľký záujem od roku 1892 pútala Spišská izba, dobovým nábytkom a pracovnými nástrojmi na spracovanie ľanu zariadené dve miestnosti, ktorej zostavovateľom a darcom bol Ladislav Krompecher.

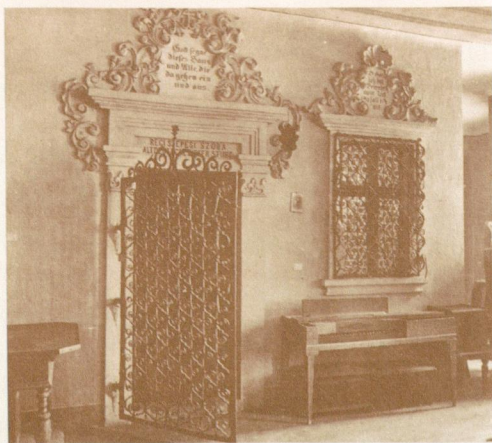
Z historických zbierok to boli napríklad zbrane, medené nádoby, cínový riad, keramika, hlavne kamenina a porcelán, početný cechový materiál, pečatidlá, oznamovacie tabuľky, cechové nádoby, poháre, riad, truhlice a cechový písomný materiál. Od svojho založenia sa múzeum delilo o priestory s evanjelickou farou, neskôr školou, mestským domom a hostincom i materskou školou (det-skou opatrovňou).

K najvýznamnejším udalostiam v histórii Tatranského múzea vo Veľkej patrila návšteva arcikňažnej Klotildy so sprievodom v auguste 1885. Po asi hodinovej prehliadke expozícií múzea a botanickej záhrady sa zapísala do pamätnej návštevnjej knihy. Vystavenými zbierkami bola nadšená.

Po vzniku Československej republiky správcovstvo múzea prebrala obec Veľká. Od roku 1921 sa stupňoval nátlak na vedenie múzea s cieľom vysťahovať jeho zbierky z miestnej ľudovej školy, ktorá potrebovala zriadiť ďalšie triedy. Na valnom zhromaždení múzejného spolku Tatranského múzea, ktoré sa konalo 29. októbra 1922, prítomní účastníci odhlasovali zmenu stanov múzejného spolku v zmysle uplatnenia štátneho jazyka a do správy spolku zvolili väčšinu členov Klubu československých turistov. Členom spolku sa stal aj predseda klubu, generál Ján Votruba. Ročný príspevok člena múzejného spolku vo Veľkej predstavo-

Aurel Viliam SCHERFEL,
zakladateľ Tatranského
múzea vo Veľkej

*Dr. Eduard Daits ,
správca Tatranského
múzea vo Veľkej*

val 5 korún. Správcom múzea sa stal dr. Eduard Daits.

V snahe vybudovať alebo získať novú, samostatnú budovu pre Tatranské múzeum priamo v obci, sa podarilo v roku 1926, obecnej rade odkúpiť jednu z turistických budov v Krompecherovom parku, oproti zastávke elektrickej dráhy do Tatier. Výška kúpnej ceny predstavovala 150 000 korún. Obec si na zaplatenie požičala 65 000 korún a na adaptáciu budovy vynaložila ďalších 24 750 korún. Tatranské múzeum vo Veľkej tak získalo po niekoľkoročnom úsilí zodpovedajúce priestory na prezentovanie svojich bohatých zbierok.

Najreprezentatívnejším podujatím Tatranského múzea vo Veľkej sa stala výstava, ktorú múzeum precízne pripravilo v nových priestoroch roku 1927 pod názvom „Tatranská výstava“. Bola otvorená 17. júla 1927 a okrem fotografií Karola Plicku, Michala Guhra a ďalších, národopisných zbierok si mohli návštevníci pozrieť viac ako 300 výtvarných prác maliarov Jána Hálu, Karola Sovánku, Andöra Borutha, Otakara Štáfľa, Ferdinanda Katonu a ďalších. Na prízemí budovy múzea v tom čase vystavovala Masarykova letecká liga rôzne exponáty súvisiace s letectvom.

Zakladajúceho valného zhromaždenia Zväzu slovenských múzeí 10. decembra 1939 v Turčianskom Sv. Martine sa ako zástupca Tatranského múzea vo Veľkej zúčastnil Karol Piovarči. Tatranské múzeum vo Veľkej spolu s ďalšími piatimi múzeami tvorilo štvrtú (poslednú) skupinu s ročným najnižším členským príspevkom vo výške 100 korún.

*Budova Tatranského
múzea vo Veľkej
v rokoch 1926 - 1945*

Formou daru pribudlo do zbierok múzea v roku 1941 spolu 124 kusov zbierok. Medzi nimi napríklad rôzne mince, cínové taniere, stará granátická helma, ozdobné hrebene, či knihy. Správcom múzea bol veľký nadšenec a starostlivý kustód Ernest Krompecher, dozor v múzeu vykonávala slečna Wraná, pokladníčkou Sára Konczová. Otváracie ho-

diny múzea boli počas letnej sezóny od 15. júna do 15. októbra, každý deň od 8.00 - 12.00 a od 14.00 - 18.00 hodiny.

Vojnové udalosti druhej svetovej vojny bezprostredne zasiahli aj do osudov Tatranského múzea. Nemecká armáda pri prechode frontu v januári 1945 vyhodila do vzduchu most cez Velický potok, ktorý bezprostredne susedil s budovou múzea. Táto bola značne poškodená, okná a vitríny porozbíjané, zbierky porozhadzované a zničené. To, čo sa zachovalo relatívne kompletne a funkčne, rozobrali a zničili vojaci sovietskej armády počas oslobodzovacích bojov v januári 1945.

JUDr. Eugen Bohuš

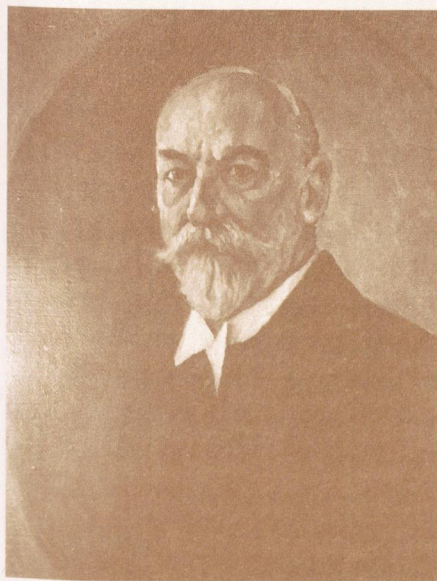
Obdobie zlúčenia a obnovy...

Na konci druhej svetovej vojny boli dve podtatranské múzeá Karpatské múzeum v Poprade, pod správou Karpatského spolku a Tatranské múzeum vo Veľkej, ktoré spravovala Velická muzeálna spoločnosť a obec, v troskách.

Po zrušení oboch spolkov nariadením SNR č. 51/1945 Zb. múzeá fakticky zanikli. Vážnu situáciu vyriešil novozriadený Okresný národný výbor v Poprade, ktorý dňa 26. júla 1945 uznesením č. 349/1945 zobral do správy opustené múzeum rozpusteného Karpatského spolku v Poprade, ako aj múzeum Velickej muzeálnej spoločnosti vo Veľkej, ktorá nemala potvrdené stanovy, s cieľom spojiť dve vzácne zbierky tatranskej a podtatranskej flóry, fauny, minerálov, folklóru ako aj historických a kultúrnych pamiatok. Spoločné múzeum dostalo názov Tatranské múzeum okresu Popradského, skrátene Tatranské múzeum so sídlom v Poprade. Správcom novozriadeného Tatranského múzea sa stal JUDr. Eugen Bohuš, hlavný okresný veliteľ.

Tatranské múzeum okresu Popradského sa stalo prvým obnoveným múzeom na Slovensku, zriadené okresným národným výborom a prvým povojnovým múzeom s okresnou pôsobnosťou.

Najviac bola poškodená budova múzea vo Veľkej. Bolo potrebné postarať sa o jej opravu, zaskliť okná, opraviť dvere, zamedziť ďalším možným škodám, hlavne rozkradnutiu zbierok. Úlohami zabezpečenia zbierok, ich opravy, usporiadania a prípravy na ich presťahovanie do budovy múzea v Poprade bol poverený posledný správca bývalého Tatranského múzea vo Veľkej a jeho dlhoročný obetavý pra-

Ernest Krompecher

ovník, kustód Ernest Krompecher. Tými istými úlohami bol poverený správca múzea v Poprade riaditeľ meštianskej školy, Štefan Humeník. Vojnové škody na budove bývalého Karpatského múzea boli vyčíslené na 275 000 Kčs a škody na zbierkach na 200 000 Kčs. Múzeum nemalo stálych zamestnancov. Plénum Okresného národného výboru v Poprade na svojom zasadnutí dňa 18. októbra 1945 prijalo Organizačný štatút múzea. Štatút obsahoval 20 paragrafov. Z niektorých ustanovení vyberáme: Okresný národný výbor zriaďuje okresné múzeum a knižnicu pod názvom "Tatranské múzeum okresu Popradského v Poprade". Sídлом múzea je Poprad a bude umiestnené vo vlastnej budove, ktorá bola predtým v majetku Karpatského spolku. Zberná oblasť múzea zahŕňa kraj tatranský a podtatranský.

Účelom múzea je šíriť vedu a osvetu, propagovať turistiku a cudzinecký ruch, ako aj konzervovať historické, kultúrne a prírodné pamiatky kraja pre budúce pokolenia. S týmto cieľom boli spojené zbierky bývalého Karpatského múzea v Poprade a Tatranského múzea vo Veľkej.

Múzeum malo tieto odbory:

- 1) knižnica a archív
- 2) odbor historický
- 3) odbor národopisný
- 4) odbor prírodopisný
- 5) odbor turistiky a cudzineckého ruchu

Finančné prostriedky na činnosť múzea boli každoročne poskytované po schválení z okresného rozpočtu. Budova múzea s pozemkom a zbierkami boli majetkom Popradského okresu.

Hlavný dozor nad činnosťou múzea vykonával Zväz slovenských múzeí. Správu múzea zabezpečoval prostredníctvom muzeálnej komisie Okresný národný výbor v Poprade. Jednou zo základných úloh muzeálnej komisie bolo zostavovať rozpočet a záverečný účet múzea. Správu múzea zabezpečovali riaditeľ, aspoň traja kustódi a jeden zriadenec. Funkcia riaditeľa a kustódov bola čestná, zriadenec bol zamestnancom okresu. Zbierky múzea okrem knižnice boli prístupné v na to určených dňoch a hodinách verejnosti.

Z najhlavnejších úloh sa realizovali napríklad tieto: zriadenie knižnice, roztriedenie archívneho materiálu, vyčistenie budovy a parku okolo múzea. S minimálnymi finančnými nákladmi (13 907 Kčs) sa

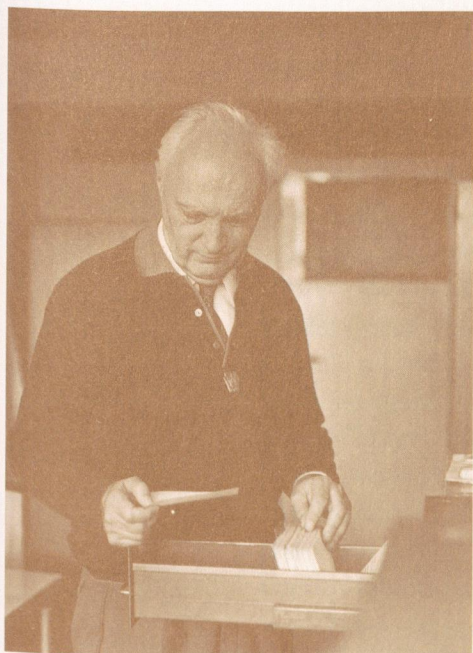
realizovali niektoré najnutnejšie opravy na budove múzea i v jej interiéri. Zasklili rozbité okná, nahradili rozbité dvere, opravila strecha, zaviedlo elektrické osvetlenie a vymaľovali niektoré miestnosti. Veľmi pomaly postupovali práce na usporiadaní a ošetrovaní zbierkového fondu. Obetavo túto prácu vykonával kustód archeologických, historických a etnografických zbierok Ernest Krompecher. Lepil porozbíjanú keramiku, čistil a opravoval kovové predmety, pripravoval nepoškodené zbierky do vitrín. Zväz slovenských múzeí zaradil Tatranské múzeum okresu Popradského v Poprade za úspešné plnenie úloh do II. kategórie slovenských múzeí. Riaditeľ múzea dr. Eugen Bohuš bol zvolený do šesťčlennej Slovenskej muzeálnej rady.

Dr. Eugen Bohuš upozorňoval na duplicitu zbierok niektorých fondov oboch bývalých múzeí, na malú vzdialenosť múzeí od seba, na katastrofálnu situáciu budov a tiež na vzácne zbierky, ktoré patria podľa neho k svetovým a teda do ústredných múzeí. "Je tu napríklad celá kolekcia bronzových nálezov z Trenčína, preparované morské raky a ryby, viedenský porcelán, cechové pamiatky z Nemecka, grécke fibule, egyptská múmia a papierové peniaze z celého sveta, celkom ako v British Museum."

V roku 1946 sa celá činnosť sústreďovala na dokončenie opráv na budove múzea. Realizovali sa menšie kamenárske práce vo vestibule múzea, obnovené bolo oplotenie muzeálneho parku. Tieto opravy pohltili spolu sumu 76 802 Kčs. Druhou najnákladnejšou položkou vo výdajoch múzea bol prevoz zariadenia a zbierok bývalého veľikého múzea do Popradu.

Múzeum sa podieľalo napríklad na záchrane muzeálnych predmetov z opustených kaštieľov Spiša. Získalo tým vzácnu knižnicu Gustáva Csákyho (okolo 2000 zväzkov) zo Starého Smokovca.

Okrem už spomínaného kustóda historických zbierok Ernesta Krompechera a správcu múzea dr. Eugena Bohuša, pracovali v múzeu výpomocný zriadenec Ondrej Boroš, neskôr aj jeho manželka Alžbeta Borošová, ako domovníčka. Kancelárske práce vykonávala Mária Chovanová. V činnosti Tatranského múzea v tomto období rezonovali dva problémy. Problém personálny, neobsadená funkcia riaditeľa a s tým úzko súvisiaci problém odborne zvládnuť množstvo úloh. Z toho dôvodu sa Okresný národný výbor v Poprade pokúsil odovzdať múzeum do správy Klubu slovenských turistov a lyžiarov so sídlom v Liptovskom Sv. Mikuláši. Rokovania s jeho generálnym riaditeľom Alojzom Lutonským skončili bez očakávaného kladného výsledku. V uznesení Okresného národného výboru v Poprade k tejto záležitosti sa konštatovalo, že išlo o prenáhlené riešenie. Zmenu stanovis-

*Ivan BOHUŠ, riaditeľ
Tatranského múzea
okresu Popradského
v Poprade.*

ka návrhom, aby sa okres múzea nevzdával, rozhodujúco ovplyvnil člen muzeálnej komisie a člen Okresného národného výboru v Poprade dr. Oldřich Miffek, ktorý odporúčal, aby sa k novej správe tejto kultúrnej inštitúcie vyjadrilo aj mesto Poprad. Okresný národný výbor si ďalší osud múzea predstavoval tak, že mesto Poprad ho bude spravovať na vlastné náklady a Okresný národný výbor na tento účel každoročne uvoľní sumu okolo 30 000 až 50 000 Kčs. Múzeum malo byť spravované osobou, ktorá má k múzejníctvu blízky vzťah, potrebné skúsenosti a ktorá sa bude snažiť o udržanie múzea i jeho zbierok v Poprade, aby neboli odvedené do centrálnych múzeí.

V roku 1948 sa podarilo otvoriť expozície múzea verejnosti po prvýkrát od skončenia vojny. Od 1. júna do 31. decembra 1948 navštívilo

múzeum 4 120 návštevníkov.

Po niekoľkých rokoch márneho hľadania nastúpil v máji 1949 na miesto riaditeľa Tatranského múzea okresu popradského bývalý tajomník riaditeľa kúpeľov v Starom Smokovci, Ivan Bohuš, syn dr. Eugena Bohuša. Dr. Bohuš bol menovaný kustódom knižnice a zástupcom riaditeľa. V múzeu pracoval do roku 1951, kedy prijal funkciu prvého mestského archívára mesta Poprad. Miesto pokladníka zastával Eugen Zimnikoval, niektoré administratívne práce vykonávala Mária Javorská - Chovanová, prácu zriadenca - domovníka Ondrej Boroš, ktorý robil aj dozorcú a sprievodcu v múzeu a staral sa o úpravu muzeálneho parku. Potešujúcim faktom bol nárast počtu návštevníkov múzea, ktorý dosiahol 10 717 osôb. Najviac návštevníkov prichádzalo v letných mesiacoch, v priemere 158 za deň, v celoročnom priemere to bolo okolo tridsať ľudí denne.

Obdobie vzniku Múzea TANAP-u

Rokom 1950 začína v histórii Podtatranského múzea etapa, ktorá nebola doteraz hodnotená, ani podrobnejšie preskúmaná a prezentovaná. Múzejné inštitúcie boli poštátnené, riadené štátnou správou na všetkých úrovniach (kraj, okres, mesto), čo znamenalo administratívne rozhodovanie vo väčšine otázok súvisiacich s muzeálnymi zbier-

kami. V múzejníctve tieto roky priniesli vznik nových múzeí, prípravu jednotnej siete múzeí. Ako akútna sa ukázala potreba skvalitniť odbornú prácu v múzeách, zabezpečiť ochranu a starostlivosť o zbierky, ich nárast a kvalitu.

Aktivity Tatranského múzea okresu Popradského sa zamerali na zvýšenie propagácie múzea. Prírastkový inventár predstavoval 592 nových predmetov. Na kúpu muzejných exponátov bolo vynaložených 12 120 Kčs. Z výstav, ktoré sa v múzeu podarilo v roku 1950 skompletizovať, spomenieme napríklad kútik akademického maliara Otakara Štáfľa, na vyinštalovanie bola pripravená výstava o činnosti manželov Chytilovcov, ktorí svojráznymi umeleckými výrobkami z kože a vkusnými tlačivami rôzneho druhu propagovali Vysoké Tatry na Štrbskom Plese. Z výskumnej činnosti pripomíname čiastkové úlohy. Pátranie po originále Leibitzerovej kroniky, hľadanie japonských maliieb Vysokých Tatier, ktoré boli pred prvou svetovou vojnou vystavené v Starom Smokovci, pátranie po turistickej pozostalosti pánov Dubkeho a Stechera, údajne umiestnenej v Sliezskej dome a ďalších predmetoch z oblasti Tatier. Určité konkrétne výsledky múzeum dosiahlo pri skúmaní pôvodu viacerých topografických názvov Vysokých Tatier, v dejinách niekdajších tatranských baní, pri určovaní a hľadaní výrobcov a výrobní hudobných nástrojov a kameninového riadu v podtatranskom regióne. Tatranské múzeum v Poprade navštívilo v roku 1950 celkom 12 112 platiacich návštevníkov.

Rok 1951 prebiehal v znamení príprav a čiastočného realizovania ideologickej reінštalácie výstavných miestností. Na miesto po Eve Szásovej, dcére Ernesta Krompechera, nastúpila ako administratívna pracovníčka Libuša Odložilíková (november 1950). S ohľadom na to, že budova múzea patrila mestu Poprad a zástupcovia Miestneho národného výboru svedomito obhajovali záujmy tohto kultúrneho stánku, bol úradný názov múzea Tatranské múzeum okresu Popradského v Poprade so súhlasom príslušných úradných miest skrátený na Tatranské múzeum v Poprade. V roku 1951 si zbierky vystavené v Tatranskom múzeu prezrelo 19 605 platiacich návštevníkov. Najzaujímavejším prírastkom sa stala hodnotná poľovnícka pozostalosť PhMr. Ferdinanda Jureczkého z Jelšavy.

V tom istom roku bola zverejnená Rezolúcia Jednotného národného výboru vo Vysokých Tatrách, v ktorej požadoval vyjadrenie k návrhu premiestnenia Tatranského múzea z Popradu a k zriadeniu múzea vo Vysokých Tatrách. Rezolúcia bola adresovaná Zväzu slovenských múzeí. Na túto otvorenú výzvu zareagoval Miestny národný výbor v Poprade Uznesením č. 47/1951 Rad., v ktorom protestoval pro-

ti premiestneniu všetkých zbierok súvisiacich s Vysokými Tatrami z Popradu. Rada Miestneho národného výboru v Poprade dôvodila svoje odmietavé stanovisko nielen tým, že všetky zbierky boli vlastníctvom mesta, ale aj niekoľko desiatok rokov trvajúcou tradíciou múzea, ktoré mesto Poprad považovalo za svoju pýchu a najdôležitejší faktor cudzineckého ruchu. Rada poukázala na fakt, že Poprad má centrálnejšiu polohu pre celú turistickú oblasť tatranskú, podtatranskú aj spišskú, a návštevníci prichádzajúci do múzea sa nezaujímajú iba o Vysoké Tatry, ale i o široké okolie. Rada vo svojom uznesení upozornila na systematickú starostlivosť, ktorú múzeu venovali Miestny aj Okresný národný výbor v Poprade. Poukázala na fakt, že ani po viac ako piatich rokoch sa miestne orgány v Tatrách nepostarali o dôstojné miesto pre vystavenie už prevezených zbierok - duplikátov (1946), nachádzajúcich sa v Hornom Smokovci. Toto podľa predstaviteľov mestských a okresných orgánov nesvedčilo o potrebe premiestniť ďalšie zbierky z Popradu do Vysokých Tatier.

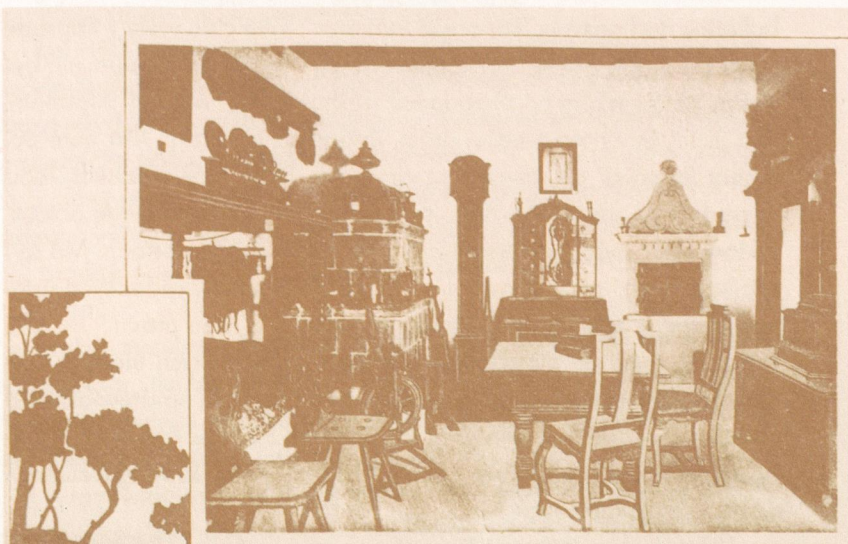
V roku 1952 sústredilo Tatranské múzeum v Poprade svoju pozornosť na reінštaláciu expozícií, dopĺňanie zbierok, publikačnú, osvetovú činnosť a celkové zvýšenie návštevnosti múzea. Tieto úlohy realizovali traja pracovníci Tatranského múzea v Poprade, Ivan Bohuš (riaditeľ), Libuša Odložilíková (administratívna pracovníčka) a Ondrej Boroš (správca). Z múzejných aktivít pracovníkov a najmä riaditeľa Tatranského múzea v Poprade vyzdvihujeme vydávanie múzejného bulletinu pod názvom "Tatranské múzeum". Prvé číslo vyšlo v Poprade v júli 1952. Na titulnej strane sa uvádzalo: "Tatranské múzeum má byť naším pomocníkom pri propagácii nášho múzea. Má byť informátorom širšej verejnosti o našej práci, úsiliach a plánoch... Má nám pomáhať stopovať po rôznych predmetoch, ktoré chceme získať, lebo zapadajú do nášho zberného programu, do našej pracovnej oblasti, a ktoré dnes snáď ležia nevyužitú a na nevhodných miestach. Má byť spojkou medzi nami a ostatnými múzeami, rôznymi vedeckými ustanovizňami a záujemcami o naše múzeum a o našu prácu." Bulletin Tatranské múzeum podrobne informoval o pracovných úlohách, výskumnej, zbierkotvornej, kultúrno-výchovnej činnosti, návštevnosti a o všetkom, čo súviselo s aktivitami Tatranského múzea v Poprade. Spolu vyšlo deväť čísel bulletinu v rokoch 1953 až 1954, kedy múzeum vydávanie bulletinu zastavilo.

V Tatranskom múzeu v Poprade sa na jeseň roku 1953 podarilo ukončiť prvú etapu reінštalácie expozície spoločenských vied. Obnovená expozícia bola zameraná na popradský okres. Najväčším problémom reінštalácie bola otázka tzv. dvojkolajnosti kombinované-

ho popradsko-tatranského múzea. Všetky zbierky súvisiace s Vysokými Tatrami boli vyčlenené a pretriedené, pripravené na prevoz a inštaláciu v novom múzeu v Starom Smokovci, alebo Tatranskej Lomnici. Zo zostávajúcich zbierok sa realizovala inštalácia novej expozície pod názvom „Pravek - feudalizmus“. Mala tri časti. Autorom libreta bol Ivan Bohuš. Archeologické zbierky vyberali externí spolupracovníci dr. Anton Točík a dr. Juraj Bárta. Zbierky z obdobia feudalizmu posúdil a pripravil dr. Ján Pástor. Libreto expozície publikovalo múzeum v bulletine Tatranské múzeum. Do tohto obdobia siahajú korene viacerých pokusov vzdať sa tzv. zbierok nezapadajúcich do obvodu záujmového územia múzea. Z tohto dôvodu bola roku 1953 formou dlhodobého depozitu umiestnená v kežmarskom múzeu nemecká roľnícka izba zo Spiša. „Spišská izba“ vyinštalovaná v bývalom múzeu vo Veľkej, nebola po vojnových udalostiach kompletná. Napriek tomu predstavovala unikátnu zbierku zariadenia spišskej nemeckej domácnosti. Pozostávala z dvoch miestností, izby a pradiarne, zariadených dobovým nábytkom a rôznymi doplnkami. V súčasnosti mohla názorne priblížiť spôsob života nemeckého etnika žijúceho niekoľko storočí na Spiši.

Problém rozdelenia zbierkového fondu Tatranského múzea nadobudol konkrétnu podobu začiatkom roku 1954. Tatranské múzeum vypracovalo predbežný zoznam všetkých zbierok, ktoré mali byť preve-

*Tatranské múzeum
vo Veľkej - Spišská izba*

Ó-Szepesi szoba a Felkai Tatra muzeumban.
Alt-Zipser Zimmer im Felkaer Tátra-Museum.

zené do nového múzea TANAP-u a vytvoríť tak základ zbierkového fondu tohto múzea. Z vtedajšieho inventára prichádzali do úvahy nasledovné zbierky: približne 400 minerálov, 450 zoologických zbierok, z botaniky najvzácnejšie herbáre a budovaný fotoherbár (autor-kou bola externá spolupracovníčka, neskôr riadna pracovníčka múzea, Božena Mrhová). Z galerijného oddelenia asi 100 malieb a grafických prác, z histórie pamiatky z prehistorickej huty pri Novom Smokovci, pastierske výrobky z dreva a kovu, pytliacke predmety, dvanaásť modelov tatranských chát, päť plastických máp, takmer celá kartografická zbierka, meracie prístroje Fridricha Fuchsa, model pomníka, ktorý stál koncom 19. storočia na Kriváni, turistické odznaky, legítimácie, vodcovské knižky, súčasti turistickej výstroje a vyše 2000 zväzkov kníh z rozsiahlej knižnice Tatranského múzea v Poprade. Snahy o vytvorenie samostatného múzea TANAP-u siahajú do roku 1949, kedy zákonom SNR č. 11/1949 Zb. vznikol Tatranský národný park (TANAP) a v zmysle nariadenia Zboru povereníkov č. 5/1952 bolo uložené pri správe TANAP-u zriadiť Tatranský ústav. Ten mal pozostávať z dvoch zložiek: výskumnej stanice a tatranského múzea. Od začiatku sa za provizórium tohto múzea považovalo Tatranské múzeum v Poprade.

Muzeálna rada pri Povereníctve kultúry vypracovala perspektívny plán výstavby navrhovanej siete múzeí na roky 1954 - 1960, v ktorom určovala aj ich profiláciu a zameranie. V tomto pláne sa už počítalo s dvoma samostatnými múzeami pod Tatrami. Múzeom Tatranského národného parku so sídlom v Tatranskej Lomnici a Okresným vlastivedným múzeom so sídlom v Poprade.

Vo výstavných priestoroch Tatranského múzea v Poprade si v roku 1954 mohli návštevníci pozrieť tematickú výstavu "Keramika Košického kraja". Výstava podávala krátky, ale výstižný prierez dejinami a činnosťou kameninových manufaktúr na území východného Slovenska.

Všetka činnosť, aktivity vedenia a pracovníkov múzea v Poprade sa v rokoch 1955 - 1956 sústredila na zriadenie múzea v Tatrách. Múzeum získavalo k spolupráci i mládež. Široké spektrum spolupracovníkov z jej radov zastrešoval botanický a vlastivedný krúžok. V priestoroch Tatranského múzea v Poprade pred zahájením letnej sezóny sprístupnili výstavu pod názvom „Gánovský Hrádok“. Libreto vypracovali dr. Emanuel Vlček a František Prošek z Prahy. Texty pripravil Ivan Bohuš. Odlektoroval ich dr. Jozef Pástor zo Štátneho východoslovenského múzea v Košiciach. Po výtvarnej stránke ju realizovala fotografka a výtvarníčka Tatranského múzea Božena Mrhová. Výstava

sa mala stať súčasťou stálej expozície plánovanej na rok 1957. Napokon sa naplnili očakávania a snahy spojené s vybudovaním samostatného múzea v Tatrách. Dňa 1. apríla 1957 vzniklo múzeum Tatranského národného parku s dočasným sídlom v Poprade. Správa Tatranského národného parku prebrala do stavu svojich zamestnancov troch pracovníkov z Tatranského múzea v Poprade ako jadro plánovaného personálu Múzea TANAP-u. Boli to riaditeľ múzea Ivan Bohuš, botanička Libuša Odložilíková - Paclová, fotografka a výtvarníčka Božena Mrhová. Do stavu pracovníkov Správy Tatranského národného parku odišli prakticky všetci vtedajší pracovníci Tatranského múzea v Poprade okrem správcu Ondreja Boroša.

Ten istý deň znamenal nový začiatok pre zriadené Okresné vlastivedné múzeum v Poprade. Riaditeľom okresného múzea v Poprade bol menovaný Karol Svoboda, pracovník mestského národného výboru. V tom čase prebiehali v budove popradského múzea generálne opravy a po ich skončení sa počítalo s inštaláciou nových expozícií s podtatranskou tematikou. Vybrané zbierky Múzea TANAP-u boli uložené do depozitov a odtiaľ postupne oddisponované a odvezené do dočasných priestorov múzea v Tatranskej Lomnici (1959). V konečnom sumárnom prehľade predisponovaných zbierok (r. 1971) sa uvádzajú nasledovné počty zbierok:

Knižnica	311 kníh
Kartografické zbierky	51 máp
Galerijné zbierky	26 grafík
Pohľadnice	803 pohľadníc
Historické zbierky	19 predmetov
Botanika	1 herbár
Spolu	1 211 kusov zbierok
Odhadovaná hodnota	11.140 Kčs

Niekoľkoročné obdobie formovania Múzea TANAP-u je možné považovať za neoddeliteľnú etapu kontinuálneho vývoja a neodmysliteľnú súčasť histórie Podtatranského múzea v Poprade.

Nový začiatok...

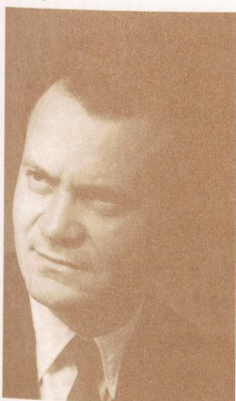
Po roku pôsobenia vo funkcii riaditeľa, Karol Svoboda z múzea koncom septembra 1958 odišiel. Od júla 1957 v múzeu pracovala Anna Borošová, ktorá okrem odbornej činnosti zastupovala riaditeľa. Vo februári 1960 nastúpil na miesto riaditeľa múzea František Benkovský. Mal už krátku múzejnú prax, od roku 1955 pracoval v

Karol Svoboda

Anna Borošová

František Benkovský

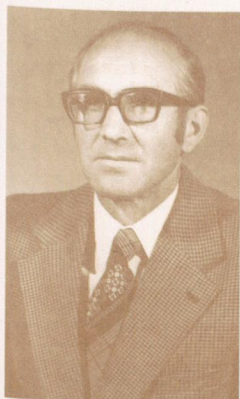
Krajskom múzeu v Prešove a pred príchodom do Popradu v Okresnom múzeu v Sabinove. Jeho zásluhou sa do múzea zaviedlo ústredné kúrenie, vyrobili nové vitríny, uložili parkety do pracovni aj expozícií, vytvorila výstavná miestnosť na výstavy výtvarného umenia. Z poľnohospodárskej výstavy v Poprade získal živý zoologický inventár (jeleň, jelenica, srnky, medveď), ktorý bol umiestnený v muzeálnej záhrade a prezentovaný ako mini zoologická záhrada.

Po prijatí zákona SNR č. 109/1961 Zb. o múzeách a galériách a v súlade s pripravovanou novou sieťou múzeí bolo v roku 1961 Okresné vlastivedné múzeum v Poprade premenované na Podtatranské múzeum v Poprade. Tento názov nesie dodnes. V roku 1964 František Benkovský emigroval a tak vedením múzea bol najskôr poverený a neskôr menovaný odborný pracovník múzea, historik – archeológ Richard Kovalčík.

V tomto období sa začína systematická spolupráca s Katedrou archeológie Univerzity Komenského v Bratislave. Prvým konkrétnym výsledkom spolupráce bola príprava a následná realizácia jedinečnej špecializovanej expozície Gánovce – nálezisko neandertálskeho človeka a jeho životné prostredie, ktorá bola verejnosti sprístupnená v roku 1968. Úspešne sa realizovali ďalšie úlohy v rámci histórie, hlavne umeleckej histórie. Publikáčne ich propagovala historička múzea Emília Garajová, ktorá bola spoluautorkou viacerých vlastivedných publikácií o Poprade a Spiši. Pracovníci múzea v rokoch 1965 – 1967 redigovali a vydali 11 čísel Vlastivedného bulletinu, prílohy Podtatranských novín. Oddelenie histórie a dejín umenia uskutočnilo výskum nástenných malieb v Batizovciach a Spišskom Štvrtku, vo Veľkej Lomnici a Švábovcich, výskum modrotlaču – Montschkovej dielne v Hranovnici, prieskum ľudovej architektúry, sakrálnych stavieb a ich zariadenia. Realizoval sa výskum mestskej architektúry v Poprade a v ďalších dvadsiatich obciach. Premiestnil a usporiadal sa nový depozit histórie. Oddelenie historické pripravilo expozíciu „Čechové pamiatky veľkého Popradu“, t.j. Popradu, Spišskej Soboty, Veľkej a Stráž zo 17. - 19. storočia. V spolupráci s Náprstkovým múzeom v Prahe ponúklo návštevníkom výstavu „Afrika“ a z vlastných zbierok výstavu „Podtatranská krajina očami výtvarníkov“. Neúspechom sa končili snahy získať do múzea odborného pracovníka – etnografa. Začala spolupráca s Katedrou etnografie a folkloristiky FF UK v Bratislave, realizoval sa spoločný výskum v Liptovskej Tepličke. V roku 1970 bola pri príležitosti MS v lyžovaní vo Vysokých Tatrách vyinštalovaná súborná reprezentatívna výstava „Gotika pod Tatrami“.

Spoločensko-politická situácia na začiatku 70. rokov sa viditeľne

Richard Kovalčík

odrazila vo všetkých hlavných aktivitách múzea. Hlavnou úlohou okrem realizovania archeologických výskumov a etnografického výskumu, bolo uskutočňovať výskum a zber materiálu z dejín revolučného robotníckeho hnutia a KSČ z Popradu a okolia, uskutočňovať výskum dejín Popradu a okolia, spolupracovať s obecnými kronikármi. Pripravili sa výstavy „50 rokov KSČ v Poprade a okolí“, „50 rokov socialistického hospodárstva v ZSSR“, „50 rokov komunistickej tlače v Československu“, „Leningrad očami spišského architekta“, „Poprad kedysi a dnes...“

V roku 1972 bola uskutočnená politicko - odborná previerka v múzeách, ktorá zhodnotila doterajší vývoj nielen v rámci Slovenska, ale i kraja. Výsledky tejto previerky vyústili k prehodnoteniu múzejnej siete vo Východoslovenskom kraji z roku 1963 a k vytýčeniu konkrétnych úloh v slovenskom múzejníctve, predovšetkým na dokumentáciu a prezentáciu novodobých dejín. Predsedníctvo KV KSS zo dňa 6.12.1972 so súhlasom MK SSR rozhodlo, že v sieti múzeí na území Východoslovenského kraja je potrebné prikročiť k rozpracovaniu náplne ako kežmarského, tak i popradského múzea a stanoviť im s prihliadnutím na ostatné existujúce múzeá novú náplň. V nasledujúcom období sa činnosť Podtatranského múzea mala orientovať na zber materiálu z obdobia robotníckeho hnutia, SNP a 2. svetovej vojny a na zber materiálu národopisného charakteru. Vyplývalo to zo zaradenia múzea v rámci siete múzeí vo Východoslovenskom kraji, podľa ktorého sa Podtatranské múzeum malo zameriavať na oblasť archeológie celého Spiša, národopis z okresu Poprad a najnovšie dejiny z okresu Poprad.

Budovateľské obdobie...

Dňa 2. januára 1974 nastúpil do funkcie riaditeľa Podtatranského múzea v Poprade PhDr. Peter Švorc, súčasne ním bolo obsadené aj miesto etnografa. V tomto roku nastúpili do múzea aj historik pre novovek a knihovník. Bola vypracovaná nová koncepcia rozvoja múzea do roku 1980, ktorú schválila Rada ONV 17. mája 1974. Koncepcia riešila hlavne priestorové rozšírenie múzea, prípravu nových expozícií, rozšírenie zbierkového fandu a iné. ONV pridelo múzeu dva nové objekty. Pamiatkový objekt v Spišskej Sobotě a kostol sv. Egídia v Poprade, v ktorom po oprave mala byť prezentovaná expozícia gotického umenia. Zbierková činnosť sa orientovala na zber a získavanie dokumentov a predmetov z obdobia SNP a 2. svetovej vojny.

PhDr. Peter Švorc

*Pamätná medaila
vydaná pri príležitosti
100. výročia
založenia múzea*

Zbieral sa materiál do pripravovanej etnografickej expozície. V roku 1974 sa triedili zbierkové predmety podľa vedných disciplín a vykonávala sa ich inventarizácia. Na základe výsledkov inventarizácie bol 1.12.1974 uskutočnený hospodársky prevod 89 kusov výtvarných diel do trvalého užívania Tatranskej galérie v Poprade. Boli pripravené dve výstavy: „Archeologické lokality Spiša v diele zaslúžilého umelca Jozefa Fabíniho“ a „SNP a oslobodzovacie boje v okrese Poprad“. Múzeum ponúkalo návštevníkom päť expozícií, ktoré zaberali priestor 507 m². Zásluhou riaditeľa múzea začali vychádzať (1975) „Ozveny histórie“ vlastivedná príloha Podtatranských novín, prostredníctvom ktorej odborní pracovníci múzea v priebehu niekoľkých rokov pravidelne informovali o výsledkoch svojej práce. Začala sa komplexná rekonštrukcia nového objektu múzea v Spišskej

Sobote. Stavebný náklad rekonštrukcie budovy, dvora i záhrady predstavoval 4, 677. 000 Kčs.

V roku 1978 prevzalo múzeum zrekonštruovanú pamiatkovú budovu v Spišskej Sobote, do ktorej sa koncom roka sťahovali depozity z budovy v Poprade, pretože tú čakala komplexná rekonštrukcia a postavenie prístavby, ktorej projekt bol vypracovaný ešte v roku 1975.

Bol schválený scenár pre expozíciu v Spišskej Sobote: „Podtatranská oblasť v období praveku a feudalizmu“

a ideový návrh záchrany modrotlačiarenskej dielne v Hranovnici, ktorú v roku 1980 múzeum odkúpilo od vdovy po majstrovi Elemírovi Montškovi, s cieľom objekt zrekonštruovať a prezentovať v ňom špecializovanú expozíciu „Modrotlač v ľudovom odeve pod Tatrami“. Ďalšou úlohou bolo pripraviť podkladový materiál k tvorbe libriet a scenárov k ďalším novým expozíciám:

„Obdobie kapitalizmu a budovanie socializmu pod Tatrami“ (roky 1848 - 1980), „Pravek pod Tatrami“ (archeologická expozícia od staršej doby kamenej po dobu historickú), „Umelecké pamiatky na Spiši“ (v kostole sv. Egídia).

Múzeum z dôvodov rekonštrukcie pôvodnej účelovej budovy múzea v Poprade a stavebných prácach na novej prístavbe, sídlilo v budove rekonštruovaného meštianskeho domu na námestí v Spišskej Sobote (oficiálne otvorenie 22. 10. 1979). V roku 1982 boli sprístupnené v priestoroch Spišskej Soboty samostatné expozície: „Poľnohospodárstvo a pastierstvo“, „Čechy a remeslá“, „Mineralógia, zoológia“, „Galéria ľudových plastík“ (na nádvorí), „Žatevné vence“ (v podbráňi). Rok 1983 bol rokom intenzívnych príprav, spracovania a schvaľovacieho procesu nových návrhov, libriet a scenárov budúcich expozícií v rekonštruovanej budove múzea v Poprade. Riešili sa výskumné úlohy štátneho plánu: „Úlohy a ciele múzeí a galérií v systéme kultúry rozvinutej socialistickej spoločnosti“ a rezortného plánu: „Vývin slovenského múzejníctva“, v rámci nej témy: História Podtatranského múzea v Poprade, Analýza zbierkového fondu s rozborom a systematickým roztriedením zbierkového fondu najnovších dejín, Bibliografia o Podtatrankom múzeu v Poprade, Bibliografia pracovníkov múzea. V roku 1985 pripravilo múzeum 3 výstavy (v náhradných priestoroch): „Výstava československých mincí“, „Kováči a zámočníci“, „Lekárnictvo na Spiši“.

Budova múzea, rok 1976

Spišská Sobota

Celá prvá polovica 80. rokov 20. storočia je celkovo charakteristická prípravou nových moderných expozícií v zrekonštruovaných priestoroch múzea v Poprade. K slávnostnému znovuotvoreniu múzea došlo 6. mája 1986, pri príležitosti osláv 110. výročia založenia múzea a 100. výročia postavenia účelovej budovy múzea (1886). Pri tejto príležitosti boli sprístupnené okrem pôvodnej expozície „Gánovce - životné prostredie neandertálskeho človeka“, (autor scenára MUDr. Emanuel Vlček), aj dve nové expozície: „Okres Poprad v bojoch a budovaní“ (autori scenára Vladimír Zuberec,

Stavebné úpravy, rok 1983

Budova múzea, rok 1986

CSc., PhDr. Ľubomír Lipták, PhDr. Ivan Ponduša) a „Pravek a raný stredovek pod Tatrami“ (autori scenára prof. PhDr. Bohuslav Novotný, CSc., doc. PhDr. Mária Novotná, Csc., Mgr. Richard Kovalčík). Reinštaláciu expozícií realizovalo Výstavníctvo n.p. Bratislava, prevádzka Košice. Po rekonštrukcii sa zlepšili celkové priestorové vybavenie múzea, stavebnými úpravami sa získali ďalšie priestory nasledovne:

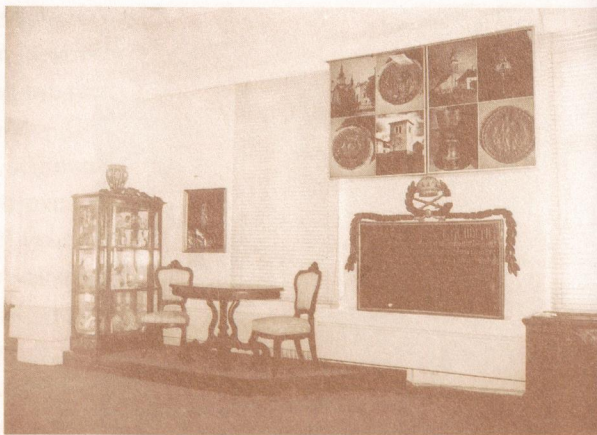
Expozície spolu	1 035 m ²
Depozity	204 m ²
Pracovne	140 m ²
Knižnica	150 m ²
Prednášková sála	104 m ²
Dielne	132 m ²

Súčasnou rekonštrukcie budovy múzea v Poprade bolo aj osadenie kovových mreží na všetky okná na prízemí z bezpečnostných dôvodov. Investorom rekonštrukcie bolo Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Poprade – Spišskej Sobote, realizátorom stavebných prác Pamiatkostav, n.p. Žilina, stavebné stredisko Spišská Nová Ves, prevádzka Kežmarok. Autor projektu bol architekt Jozef Vincler, realizáciou prístavby a rekonštrukcie bol poverený Eduard Fertaľ a stavebným dozorom Peter Holodňák. Finančné náklady celej rekonštrukcie presiahli 5, 500. 000 Kčs.

V tomto období múzeum riešilo rezotnú výskumnú úlohu: „Osobnosti revolučného robotníckeho a komunistického hnutia na východnom Slovensku“ a všetci odborní pracovníci riešili rezortnú úlohu „Centrálna evidencia zbierkových predmetov v múzeách a galériách“.

Koniec 80. a začiatok 90. rokov priniesol zásadné zmeny do činnosti múzea. Pod vplyvom spoločenskopolitickej situácie prehodnotilo vedenie a pracovníci múzea dovtedajšie priority v akvizíicnej, výskumnej aj prezentačnej činnosti. V januári až marci 1990 bola preinštalovaná stála

expozícia „Okres Poprad v bojoch a budovaní“. Úpravy zasiahli najmä obdobie prvej ČSR a SNP. V priebehu nasledujúcich rokov si Podtatranské múzeum hľadalo svoje miesto v sieti múzeí, hlavne v spišskom regióne, kde okrem neho vyvíjalo svoju činnosť niekoľko ďalších múzeí. Zintenzívnila sa spolupráca so susednými múzeami, čomu pomohlo voľné združenie - Asociácia múzeí Spiša (1994 - 1998). Riešili sa spoločné výskumné úlohy, pripravovali a realizovali sa putovné tematické výstavy. V júli 1993 odišiel do dôchodku dlhoročný riaditeľ múzea PhDr. Peter Švorc. Na uvoľnené miesto nastúpila PhDr. Mária Grigušová, dovtedy odborná pracovníčka múzea na úseku histórie. Aj napriek pretrvávajúcim finančným problémom pripravili pracovníci múzea množstvo hodnotných výstav, zaujímavých sprievodných podujatí, napríklad výstavu: „Dieťa a jeho svet v minulosti“ (1994) pri príležitosti Medzinárodného roku rodiny. Výnimočnou bola výstava fotografií známeho českého fotografa Jana Saudka. V tomto období zaznamenávame reálne pokusy vedenia múzea o vrátenie väčšiny predmetov, hlavne archívneho materiálu a kníh z Múzea TANAP-u v Tatranskej Lomnici. Tieto snahy podporil aj Zväz múzeí Slovenska. Riaditeľka múzea bola v období rokov 1994 - 1996 tajomníčkou ZMS. Vo februári 1996 sa riaditeľom múzea stal archeológ PhDr. Peter Roth. V tom istom roku si múzeum pripomenulo 120. výročie založenia. Pri tej príležitosti vydalo publikáciu „Spievodca po fondoch“ a otvorilo novú historickú expozíciu: „Poprad v storočiach“. Bola to prvá expozícia v histórii múzea, ktorá približovala dejiny mesta Poprad. Autori scenára PhDr. Magdaléna Bekessová, Mgr. Daniela Mlynárčiková, PhDr. Marian Soják predstavili historické udalosti mesta od polovice 13. do začiatku 20. storočia. Scenár lektorovali PhDr. Ivan Chalupický a PhDr. Zuzana Kollárová.

*expozícia Poprad
v storočiach, r. 1996*

*História varenia piva
na Slovensku
- výstava, rok 1996*

Obdobie smerovania k modernému múzeu...

Podtatranské múzeum v Poprade v priebehu posledných desiatich rokov zaznamenalo rozvoj vo všetkých oblastiach činnosti. Múzeum v tomto období zmenilo tri krát zriaďovateľa (1996 - Podtatranské kultúrne centrum, 1998 - Krajský úrad v Prešove, 2002 - Prešovský samosprávny kraj). V októbri 2002 bola na základe výsledkov výberového konania na miesto riaditeľa múzea menovaná PhDr. Bc. Magdaléna Bekessová, odborná pracovníčka múzea na úseku histórie. Väčšinu konkrétnych údajov sme zhrnuli do tabuliek, ktoré poskytujú všeobecný prehľad o výsledkoch práce kolektívu pracovníkov múzea v uplynulom období. Podrobnejšie uvádzame iba niektoré.

Prehľad počtu zbierok múzea

rok	počet kusov
1974	18 531
1975	24 106
1981	29 134
1986	30 219
1996	41 384
2006	46 855

Prírastky zbierok za roky 1996 – 2005

DRUH	Rok 1996 Počet zbierok (ks)	1997 Počet zbierok (ks)	1998 Počet zbierok (ks)	1999 Počet zbierok (ks)	2000 Počet zbierok (ks)	2001 Počet zbierok (ks)	2002 Počet zbierok (ks)	2003 Počet zbierok (ks)	2004 Počet zbierok (ks)	2005 Počet zbierok (ks)	1996-2005 P. získaných zbierok spolu (ks)
Archeológia	1 355	1 560	1 068	1 630	-	-	-	-	91	-	5 704
História	114	18	64	31	21	40	2	107	146	30	573
Etnografia	420	-	24	13	4	120	16	9	1	53	660
Dejiny umenia	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	3
Numizmatika	13	15	30	71	21	16	2	-	147	39	354
Mineralógia	5	12	22	5	6	15	20	4	5	7	101
Zoológia	1	1	8	-	-	1	1	-	-	-	12
Paleontológia	-	1	2	-	-	6	1	-	20	-	30
Botanika	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	11
Spolu:	1 908	1 607	1 218	1 761	52	201	42	120	410	129	7 448

Počet evidovaných negatívov vo fotoarchíve múzea

rok	1974	1996	2006
počet kusov	6 000	8 098	22 557

BUDOVANIE NOVÝCH EXPOZÍCIÍ R. 1996 – 2005

R. 1996	„POPPRAD V STOROČIACH“	(múzeum Poprad)
	„KRÁSA KAMEŇA“	(dvor múzea v Spiš. Sobote)
R. 2000	„VÝROBA MODROTLAČE Z DIELNE ELEMÍRA MONTŠKA V HRANOVNICI“	(reinštalácia expozície) (múzeum Poprad)
	„PRÍRODA ZNÁMA NEZNÁMA“	(múzeum Poprad)
R. 2002	„CECHY A REMESLÁ“	(reinštalácia expozície) (múzeum Spišská Sobota)
	„MEŠTIANSKE BÝVANIE“	(reinštalácia expozície)
R. 2003	„VZNEŠENOSŤ A POKORA“	(múzeum Spišská Sobota)
R. 2005	„OSOBNOSTI SPIŠSKEJ SOBOTY“	(múzeum Spišská Sobota)

Podtatranské múzeum v Poprade ponúka návštevníkom v súčasnosti 10 stálych expozícií:

Budova múzea v Poprade, Vajanského 72/4

- **Gánovce – životné prostredie neandertálskeho človeka** (1968, 1986), je jedinou expozíciou tohto typu na Slovensku, v ktorej návštevník prostredníctvom vystavených exponátov môže spoznať život neandertálskeho človeka žijúceho v oblasti pod Vysokými Tatrami pred 120 000 rokmi.
- **Pravek a včasný stredovek pod Tatrami** (1986), návštevníkovi poskytuje v chronologickom slede najpravdepodobnejší obraz dejinného vývoja podtatranského regiónu od neskorého paleolitu (pred 10 000 rokmi) až po stredovek.
- **Poprad v storočiach** (1996), približuje bohatú históriu mesta Poprad a jeho blízkeho okolia od polovice 13. storočia do začiatku 20. storočia. Okrem historické-

ho vývinu a hospodárskeho rozvoja mesta predstavuje dejiny Uhorského karpatského spolku a činnosť bývalých samostatných spolkových múzeí Tatranského múzea vo Veľkej a Karpatského múzea v Poprade.

- **Príroda známa – neznáma** (2000), prostredníctvom tejto expozície sa návštevníci môžu oboznámiť s prírodou podtatranského regiónu. Pozostáva z troch samostatných častí: neživej prírody, botanickej a zologickej.

- **Výroba modrotlačé z dielne Elemira Montška v Hranovnici** (1995, 2000), expozícia predstavuje spôsob výroby a využitie modrotlačé v odevu i interiéri. Doplnená je bohatou ukážkou modrotlačiareských foriem.

- **Ľudové plastiky** (1978, 1986), súbor ľudových plastiek umiestnených v areáli parku múzea.

Budova múzea v Poprade – Spišskej Sobote, Sobotské námestie 33, Poprad

- **Cechy a remeslá** (1988, 2002), expozícia prezentuje cechové zbierky múzea (vývesné štíty, cechové truhlice, listiny, pečatidlá) i samotné výrobky remeselníkov na severnom Spiši.

- **Meštianske bývanie** (2002), expozícia prezentuje pracovňu, spáľňu, bytové a odevné doplnky meštianskej rodiny z konca 19. a začiatku 20. storočia.

- **Vznešenosť a pokora** (2003), predstavuje verejnosti sakrálnu umeleckú - historickú pamiatku zo 17. - 19. storočia, ktoré tvorili súčasť interiérov spišských kostolov.

- **Osobnosti Spišskej Soboty** (2005), stála výstava približuje návštevníkom významné osobnosti, ktoré sa narodili, alebo dlhoročne pôsobili v Sp. Sobote.

Výstavy r. 1996 – 2005

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1996-2005
DRUH	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav	Počet výstav spolu
Vlastná	4	4	5	6	9	5	2	1	6	7	49
Prevzatá	7	12	15	8	3	6	7	9	6	4	77
Dovezená zo zahraničia	2	-	1	-	1	-	-	-	1	3	8
Spolu:	13	16	21	14	13	11	9	10	13	14	134

Návštevnosť múzea r. 1996 - 2005

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1996-2006
	10 882	7 806	8 523	9 250	7 992	7 696	10 493	9 387	10 493	12 324	94 846

Na úseku ochrany majetku, zbierok a budov, považujeme za úspech realizáciu pôvodného zámeru reštaurovania dreveného oltára z artikulárneho kostola v Spišskej Novej Vsi (2001 – 2005), ktorý budeme môcť predstaviť návštevníckej verejnosti už v najbližšej budúcnosti. Obohatí expozíciu sakrálnych umeleckohistorických pamiatok „Vznešenosť a pokora“ v Poprade - Spišskej Sobote. Finančné prostriedky poskytlo prostredníctvom grantového programu MK SR, reštaurovanie realizovali Štátne reštaurátorské ateliéry v Levoči. Z tých istých finančných zdrojov (MK SR) a prostredníctvom toho istého dodávateľa sa nám podarilo zabezpečiť aj prvú etapu komplexnej konzervácie jedinečného dreveného mangľa z modrotlačiarenskej dielne v Hranovnici (2005). Objekt dielne odkúpila v roku 2003 obec Hranovnica s cieľom prezentovať v ňom po celkovej rekonštrukcii a v spolupráci s Podtatranským múzeom v Poprade - Múzeom modrotlača.

Celkom ošetrovaných 1 695 kusov, z toho 8 dodávateľsky. Vlastnými prostriedkami vo výške 57 616 Sk, dodávateľsky v celkovej výške 720 500 Sk, finančné prostriedky poskytnuté MK SK.

Z grantových finančných prostriedkov MK SR múzeum v rokoch 2001 – 2003 rea-

Prístavba, r. 2006

lizovalo opravu fasády a odvlhčenie pivničných priestorov v objekte múzea v Poprade – Spišskej Sobote. V roku 2004 bolo múzeum zaradené do pilotného projektu Prešovského samosprávneho kraja a regionálnej rozvojovej agentúry v oblasti prípravy a vypracovania projektovej dokumentácie na rekonštrukciu budovy poslednej prístavby múzea. V roku 2006 múzeum získalo z rozpočtu PSK kapitálové finančné prostriedky vo výške 1,120. 000 Sk na realizáciu výmeny kotolne v objekte múzea v Poprade. V blízkej budúcnosti očakáva mú-

zeum poskytnutie finančných prostriedkov na výmenu okien, zateplenie, opravu strechy prístavby a vybudovanie bezbariérového prístupu do expozícií v Poprade.

Podtatranské múzeum v Poprade dosiahlo výborné výsledky aj v oblasti výskumnej činnosti. Odborní pracovníci riešili desiatky výskumných úloh, najviac na úseku archeológie. Výsledky výskumov prezentovali vo vedeckých zborníkoch, alebo zborníkoch z konferencií a seminárov či prostredníctvom výstav. Výsledky posledného archeologického výskumu v Poprade – Matejovciach otvárajú pre múzeum jedinečné možnosti prezentácie výnimočného nálezu kniežacej hrobky z konca 4. storočia po Kristovi, pričom veríme, že v blízkej budúcnosti priláka do priestorov Podtatranského múzea v Poprade množstvo zvedavých návštevníkov.

Vedecká činnosť a výskum:

Pracovníci múzea riešili v období rokov 1996–2006 135 výskumných úloh.

Múzeum zorganizovalo odborné semináre a konferencie s tematikou etnografickou, archeologickou, geologickou, muzeologickou i historickou:

- 1993 - Seminár geológov
- 1997 - Etnograf v múzeu
- 1998 - Archeológia v múzeu
- 2005 - Úloha marketingu v prezentačných aktivitách múzeí
- 2006 - 80. výročie nálezu neandertálcu v Gánovciach

V rámci prezentačnej činnosti a práce s návštevníkom, sme dosiahli veľmi dobré výsledky napríklad realizáciou vlastných výstav spojených so sprievodným programom (Veľká noc ide.., maľovanie

kraslíc, vystúpenie detských folklórnych súborov), podujatia k Vianociam (Legenda o Lucii spojená s nočnou prehliadkou expozícií), Deti v múzeu, alebo akcie pripravované pri príležitosti Medzinárodného dňa múzeí (ukážky práce rôznych remeselníkov). Úspešné sú v posledných rokoch aj aktivity počas Spiškosobotských nocí, kedy múzeum ponúka pútavý program a svoje priestory návštevníkom Spišskej Soboty až do neskorých večerných hodín.

Podtatranské múzeum v Poprade pripravilo v priebehu posledných desiatich rokov pre verejnosť viac ako 200 sprievodných kultúrnych podujatí (prednášky, besedy, vyučovacie hodiny, rôzne príležitostné sviatočné prezentácie, súťaže, exkurzie a pod.)

Podtatranské múzeum v Poprade ponúkalo odbornú a metodickú pomoc nielen širokej verejnosti (študenti stredných a vysokých škôl, učitelia, milovníci histórie a prírody, obecní kronikári atď.), ale dlhodobo úspešne spolupracuje s príbuznými inštitúciami:

Tatranská galéria v Poprade, Podtatranská knižnica v Poprade, Podtatranské osvetové stredisko, Múzeum v Kežmarku, Ľubovnianske múzeum v Starej Ľubovni, Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi, Múzeum TANAP-u v Tatranskej Lomnici, Múzeum telesnej kultúry v Bratislave, Múzeum obchodu v Bratislave, MV SR Štátny oblastný archív Levoča, pobočka Poprad - Spišská Sobota, MV SR Štátny oblastný archív Levoča, Spišský dejepisný spolok, Slovenská národná knižnica v Martine, Mesto Poprad, Odbor školstva MÚ v Poprade, základné a stredné školy v Poprade, Základná umelecká škola v Poprade, Klub Popradčanov, Klub Veličanov, Klub Sobotčanov, kluby dôchodcov, Mykologický klub Poprad, Slovenská numizmatická spoločnosť, pobočka

Medzinárodný deň múzeí
- prezentácia remesiel v Spišskej Sobote
(1983 - 1988)

T. Kobliček, hrá
na rôznych ľudových
nástrojoch, r. 1984

kováč, r. 1985

r. 1987

r. 1983

r. 1988

Poprad – Svit, a mnoho ďalších.

Podtatranské múzeum v Poprade úspešne spolupracovalo a spolupracuje s viacerými vedeckými inštitúciami:

Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra etnológie FF UK v Bratislave, Katedra histórie FF UPJŠ v Prešove, Hutnícka fakulta Technickej univerzity v Košiciach, Archeologický ústav SAV v Nitre, Košiciach, Spišskej Novej Vsi, Technické múzeum v Prahe, Brne, Ústav archeológie a etnografie Poľskej akadémie vied v Krakowe, a ďalšie.

Podtatranské múzeum v Poprade pravidelne spolupracuje s miestnymi a regionálnymi médiami, napríklad:

Noviny Poprad, Podtatranské noviny, Tatranský denník, Televízia Poprad, Slovenský rozhlas – regionálne vysielať Košice, atď.

Podtatranské múzeum v Poprade v predchádzajúcom období úspešne rozširovalo svoje kontakty aj smerom k zahraničiu. V rokoch 2003 – 2006 bolo spoluorganizátorom a garantom mezinárodného poľsko – slovenského projektu kultúrneho vzdelávania KOLO MLYNSKÉ a KOLESO MINULOSTI. Počas realizácie projektu sa stretlo a vymenilo si skúsenosti a zážitky z poznávania kultúrneho dedičstva Malopoľského vojvodstva a Prešovského samosprávneho kraja viac ako 200 žiakov a desiatka učiteľov. Niekoľkoročná spolupráca s poľskými kolegami v oblasti výskumu histórie fotografie v tatranskej oblasti a na Spiši priniesla už prvé výsledky v podobe vystúpení na odborných konferenciách, publikovaní čiastkových výsledkov v zborníkoch a konkrétne naplnenie dostala v podobe dvoch špecializovaných výstav, poľskej „Fotografia tatranská do roku 1918“ a slovenskej „Fotografia tatranského regiónu“. Spolu s našim múzeom na projekte spolupracujú aj ďalšie múzeá na Spiši.

Názvy múzea v minulosti

Názov múzea	roky používania názvu
Karpatské múzeum v Poprade:	
Karpathen Museum	
Kárpát muzeum	
Karpáti muzeum	
Museum Carpathicum	
Karpatské múzeum	1881 - 1945
Tatranské múzeum vo Veľkej:	
Tátra muzeum	
Tatra museum	1881 - 1945
Tatranské múzeum	
Zlúčené múzeum:	
Tatranské múzeum okresu Popradského v Poprade	1945 - 1951
Tatranské múzeum v Poprade	1951 - 1957
Okresné vlastivedné múzeum v Poprade	1957 - 1961
Podtatranské múzeum v Poprade	1961 - 2006

Zriaďovatelia múzea

Uhorský karpatský spolok	1876 - 1918
Karpatský spolok	1919 - 1945
Spoločnosť Veľického Tatranského múzea	1881 - 1921
Veľická muzeálna spoločnosť, Obec Veľká	1921 - 1945
Okresný národný výbor v Poprade	1945 - 1990
Ministerstvo kultúry SR	1991 - 1996
Podtatranské kultúrne centrum	1996 - 1998
Krajský úrad v Prešove	1998 - 2002
Prešovský samosprávny kraj	2002 - trvá

Riaditelia Podtatranského múzea v Poprade od roku 1945

1.	† JUDr. Eugen Bohuš	1945 - 1949
2.	Ivan Bohuš	1949 - 1957
3.	† Karol Svoboda	1957 - 1958
4.	Anna Borošová	1958 - 1960
5.	František Benkovský	1960 - 1964
6.	† Mgr. Richard Kovalčík	1964 - 1973
7.	† PhDr. Peter Švorc	1974 - 1993
8.	PhDr. Mária Grigušová	1993 - 1996
9.	PhDr. Peter Roth, PhD.	1996 - 2002
10.	PhDr. Bc. Magdaléna Bekessová	2002 - trvá

Pracovníci Podtatranského múzea v Poprade od r. 1945

Meno	roky	prac. zaradenie
1. † Krompecher Ernest	1945 - 1946	kustód
2. † Ondrej Boroš	1945 - 1963	domovník, údržbár, dozorca, lektor
3. † JUDr. Eugen Bohuš	1945 - 1951	riaditeľ, správca, kustód knižnice
4. † Alžbeta Borošová	1946 - 1963	domovníčka
5. † Mária Javorská - Chovanová	1946 - 1949	administratíva
6. † Eugen Zimnikoval	1947 - 1950	pokladník
7. † Michal Benčík	1947 - 1949	zástupca riaditeľa
8. Ivan Bohuš	1949 - 1957	riaditeľ, historik
9. † Eva Sászová	1949	administratíva
10. Libuša Odložilíková - Pačlová	1950 - 1957	administratíva, botanik
11. Božena Mrhová	1954 - 1957	fotograf, výtvarník
12. † Karol Svoboda	1957 - 1958	riaditeľ
13. Anna Borošová	1957 - 1993	riaditeľ, historik, dokumentátor
14. František Benkovský	1960 - 1964	riaditeľ
15. Katarína Dudašová	1960 - 1963	
16. Pavel Blažko	1960 - 1965	údržbár
17. † Mgr. Richard Kovalčík	1962 - 1991	riaditeľ, archeológ
18. Peter Lapšanský	1962	vodič
19. Ladislav Zoufal	1963	vodič
20. Cecília Šoltýsová	1964	
21. Adriana Vielandová	1964	
22. Irena Bidová	1964 - 1967	upratovačka
23. Viera Tomesová	1965 - 1967	
24. † Pavel Janáčik	1965 - 1966	historik
25. † Ing. Alojz Jakubík	1965 - 1978	lektor, botanik
26. Juraj Soroka	1966 - 1967	
27. Anna Suranovská	1967 - 1979	upratovačka
28. Emília Garajová	1967 - 1968	historik umenia
29. Cecília Kneslová	1967 - 1970	knihovníčka
30. † Pavel Richtárčik	1968 - 1970	fotograf
31. Ján Brezina	1969	
32. Helena Flašíková	1969 - 2003	ekonóm
33. † Ing. Arnošt Mauritz	1970 - 1979	lektor, knihovník
34. Viera Rysuľová	1970	ekonóm
35. Edita Adamjáková	1972 - 1973	
36. † Mária Baranová	1972 - 2004	fotograf
37. † PhDr. Peter Švorc	1974 - 1993	etnograf, riaditeľ
38. Ružena Chvojková	1974 - 1982	historik

39.	Iva Müllerová	1974 - 1997	knihovník
40.	akad. mal. Michal Trembáč	1974 - 1978	výtvarník
41.	Ing. Elena Mitskeová	1978 - 1982	botanik
42.	† Emil Imrich	1979 - 1988	údržbár
43.	Mária Kesterová	1979 - 2003	upratovačka
44.	PhDr. Ivan Ponduša	1979 - 1992	historik
45.	Jarmila Mauritzová	1979	knihovník
46.	† Mária Jakubčová	1980 - 1991	lektor
47.	Elena Kokešová	1980 - 1983	
48.	Ľudovít Tamáš	1980 - 1988	konzervátor
49.	RNDr. Pavel Švorc	1982 - 1983	botanik
50.	† Mária Vitkajová	1983 - 1991	lektor
51.	Elena Pavliková	1984 - 1986	paleobotanik
52.	Ing. Peter Bakura	1985 - 1993	zoológ
53.	Mária Hatašová	1986 - 1987	upratovačka
54.	Mgr. Anieľa Vančová	1986 - 1988	etnograf
55.	Emília Sádecká	1986 - 1987	historik
56.	PhDr. Mária Grigušová.	1986 - 1996	lektor, historik, riaditeľ
57.	Mgr. Bc. Daniela Mlynárčiková	1986 - trvá	geológ
58.	† Mária Hudáková	1986 - 1987	upratovačka
59.	Ing. Magdaléna Závadská	1987	referent
60.	Ing. Anna Michalová	1987 - 1994	botanik
61.	Zlatica Gajanová	1987 - 1996	referent, dokumentátor
62.	Zuzana Zentayová	1987	upratovačka
63.	Anna Jankurová	1987	upratovačka
64.	Tomáš Čellár	1988 - 1995	vodič, údržbár
65.	Alžbeta Korbelová	1988 - 2002	upratovačka
66.	Emília Pitoňáková	1988 - 1991	lektor
67.	Klára Potočnáková	1988 - 1991	lektor
68.	Elena Lachová	1988 - 1992	upratovačka
69.	Mária Žigová	1988	upratovačka
70.	PhDr. Zdena Krišková	1988 - 2003	etnograf
71.	Mgr. Marián Soják, PhD.	1992 - 1997	archeológ
72.	PhDr. Bc. Magdaléna Bekessová	1992 - trvá	historik, riaditeľ
73.	Ruth Šarišská	1992	lektor, výtvarník
74.	Ľudmila Brejková	1992 - trvá	upratovačka
75.	PhDr. Peter Roth, PhD.	1996 - trvá	riaditeľ, archeológ
76.	Ivan Leibitzer	1996 - 2001	vodič, údržbár
77.	Dana Benková.	1997 - trvá	dokumentátor
78.	Viera Hruščáková	1997 - trvá	lektor
79.	Terézia Mravová	1997 - trvá	lektor
80.	Mgr. Jana Kušniráková	1997 - trvá	knihovník
81.	Ing. Ján Reľovský	1998 - trvá	investičný technik, konzervátor

Vianočné posedenie v Spišskej Sobote, r. 1984
 (sediaci, zľava: E. Imrich, A. Borošová,
 H. Flašíková,
 stojaci, zľava: M. Jakubčová, Ľ. Tamáš,
 E. Pavliková, R. Kovalčík, I. Mullerová, P. Švorc)

Pracovníci múzea pred hlavným vchodom
 do múzea v Poprade, r. 1986
 (v popredí M. Baranová, R. Kovalčík, E. Sádecká,
 E. Pavliková, M. Kesterová, M. Grigušová,
 P. Švorc, A. Vančová, ?, A. Borošová, ?, ?, H.
 Flašíková, M. Jakubčová, I. Mullerová, Ľ. Tamáš,
 E. Imrich, I. Pondaša)

Pracovníci múzea na terase prístavby múzea
 v Poprade, r. 2001
 (predný rad sprava: M. Kesterová, J. Kušniráková,
 M. Korbelová, V. Hruščáková, Ľ. Brejková,
 zadný rad sprava: D. Mlynárčiková, I. Leibitzer,
 D. Benková, Z. Križková, H. Flašíková,
 T. Mravová, M. Bekessová, J. Reľovský)

Pracovníci múzea pred budovou v Poprade,
 r. 2006
 (zdola nahor, zľava: T. Mravová, M. Bekessová,
 Ľ. Brejková, V. Hruščáková, D. Mlynárčiková,
 J. Kušniráková, D. Benková, Ľ. Hrehorčáková,
 A. Ježíková, P. Roth, J. Reľovský, Š. Gavalier,
 M. Gabaš)

Prezentačné podujatia a výstavy

*Bojovali za našu slobodu,
SNP a plníme jeho odkaz, putovná výstava*

Fotografia tatranská do roku 1918, r. 2005

František Žoldák - Výber z tvorby, r. 2003

Keď loptičku, vystriedal puk ..., r. 2005

*Deti v múzeu, I. ročník
- Umenie praveku, r. 2004*

Persona voda 3 - ARCHA, r. 2004

Vinšujem, vinšujem, r. 2005

Koleso minulosti I. ročník, r. 2005

Veľká noc ide..., r. 2006

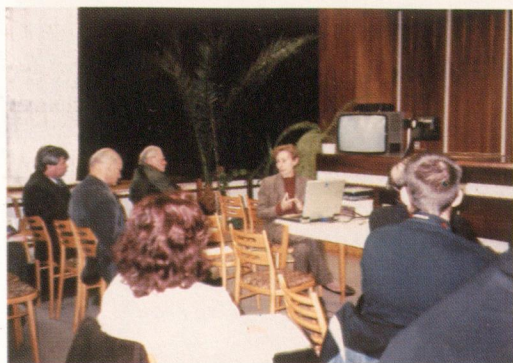
Fašiangový sprievod v múzeu, r. 1996

Veľká noc ide..., maľovanie kraslíc
(V. Hruščáková), r. 2006

80. výročie nálezu neandertálcu v Gánovciach,
odborný seminár, r. 2006
(účastníci seminára na lokalite v Gánovciach)

Úloha marketingu v prezentačných aktivitách
múzeí, odborný seminár, r. 2005

P. Chudík, E. Arvayová v múzeu v r. 2003

E. Kováčová na návšteve v múzeu, r. 1996

82. Peter Cmorej	1999 - 2000	údržbár
83. Zdeněk Doležal	2000 - 2004	vodič, údržbár
84. Štefan Gavalier	2002 - trvá	údržbár
85. Tatiana Horníková	2003 - 2004	ekonóm
86. Mgr. Miroslava Dobošová	2003 - 2004	etnograf
87. Marta Skokanová	2003 - 2005	mzdový účtovník
88. Marianna Ružinská	2004 - trvá	ekonóm
89. Jozef Hataš	2005	vodič, údržbár
90. Mgr. Jana Takáčová	2005 - 2006	etnograf
91. Alica Ježíková	2005 - trvá	fotograf
92. Marián Gabaš	2006 - trvá	vodič, údržbár
93. Mgr. Ľudmila Hrehorčáková	2006 - trvá	lektor
94. Mgr. Mária Laskovská	2006 - trvá	lektor
95. Mgr. Monika Tkáčová	2006 - trvá	etnograf

poznámka: † už nežijúci

O aktivitách Podtatranského múzea v Poprade, by sa dali napísať ešte desiatky strán, rozsah tejto publikácie to však nedovoľuje. Stotridsaťročná múzejná tradícia tejto inštitúcie nás zaväzuje k úcte, vďake a spomienke na všetkých obetavých predchodcov a súčasníkov motivuje do ďalších rokov zodpovednej a tvorivej múzejnej práce.

Použitá literatúra:

- 1) Bekessová, M.: Vývoj a profilácia Podtatranského múzea v Poprade v rokoch 1876 - 1961. Záverečná práca, Bratislava 2000. Archív autora.
- 2) Bohuš, E.: Dislokujeme správne naše múzeá. In: Nové slovo 3/1946, č. 13.
- 3) Bohuš, I.: Príspevky k dejinám bývalého Karpatského múzea. I. Roky príprav (1873 - 1880). In: Múzeum, 2/1955.
- 4) Bohuš, I.: Bibliografia popradských múzeí do roku 1945. zv. III. Spolupracovníci a priaznivci popradských múzeí do roku 1945. Tatranská Lomnica 1986.
- 5) Butkovič, Š.: Desiat rokov práce. In: Múzeum 2/1955, č. 1.
- 6) Kárpáti Múzeum, Késmárk 1926
- 7) Statuten des Ungarischen Karpathen - Vereines. In: Jahrbuch des Ungarischen Karpatenvereines 14/1887.
- 8) Strelková, J.: Vznik a počiatky Zväzu slovenských múzeí (1939 - 1945). In: Múzeum 44/1999, č. 1.
- 9) Švorc, P.: Podtatranské múzeum v Poprade. Sprievodca po expozíciách. Poprad 1985.
- 10) Švorc, P.: Vývin slovenského múzejníctva. Výskumná úloha. Separát. Archív Podtatranského múzea v Poprade.
- 11) Tatranská výstava vo Veľkej. In: Krásy Slovenska, 6/1927, č. 8.
- 12) Tatranské múzeum. In: Tatranské múzeum, Poprad 1952, č. 1.
- 13) Tatranské múzeum Poprad 1952, 1953, 1954. č. 1 - 9.
- 14) Velické múzeum. In: Krásy Slovenska, 5/1925-1926, č. 4.
- 15) Výročné správy Podtatranského múzea v Poprade, r. 1966 - 2006. Archív Podtatranského múzea v Poprade.

Archeologické zbierky

S rozvojom turistiky a poznávania Vysokých Tatier, roklin Slovenského raja, skúmaním jaskýň, či aj nálezmi získanými pri bežných zemských prácach dochádzalo postupne k objavovaniu pozostatkov po pravekej a ranohistorickej činnosti človeka.

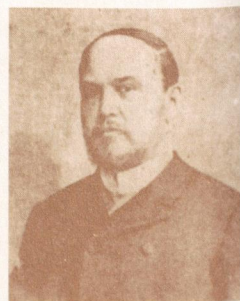
Prvé známe archeologické nálezy pochádzajú už z prvej polovice 17. storočia, kedy ich spomína Kežmarčan Dávid Frölich. Uvádza, že roľníci nezriedka nachádzajú zlatý drôt, pravdepodobne špirálové ozdoby. Začiatkom 18. stor. Juraj Bohus informuje o existencii hradu, ktorý stál v pravekých časoch na Jeruzalemskom vrchu v Kežmarku. V správach uverejnených Samuelom Kleinom je okrem iného uvedená aj správa o náleze hrudy zlata na pozemku Donata Szakmaryho v Lučivnej.

Nálezy zlatého drôtu ako archeologickej pamiatky sa našli v roku 1772 v Teplici, v roku 1774 v Poprade a Lučivnej. Nález z Teplice pozostával zo zlatého drôtu sformovaného ako ozdoba na hlavu o váhe "3 funty". Tento bol zaslaný ako dar Márii Terézii.

J. Vencko uvádza, že v roku 1771 našli na poliach v teplickom chotári korunu z dvojakého zlatého drôtu spletenú, 3 funty ťažkú a inú menšiu, podobne i zlaté náramky vo váhe 5 funtov, ktoré boli poslané do cisárskeho múzea vo Viedni. Našli sa i dve urny, podkova neobyčajnej podoby, zlatý a strieborný drôt a iné starožitnosti. Popradský nález, ktorý sa našiel na popradskom "Zamčisku" pri Kvetnici v roku 1774 popisuje Samuel Augustini ab Hortis. Pozostával z hrudy zlatého drôtu o váhe "14 lothov". Poukazuje na výskyt "hunských" hrobov pri Huncovciach a Bušovciach. Ďalej uvádza tiež, že "pred niekoľkými rokmi sa pri brehoch rieky Poprad pri Huncovciach, narazilo na ľudské kostry a popolom naplnené urny.

V prvej polovici 19. stor. vydala Archeologická komisia Maďarskej akadémie vied sprievodcu umeleckými starožitnosťami, kde sú uvedené aj praveké nálezy z Popradu - zlatá niť a Teplice.

Samuel Weber zaznačil niekoľko pravekých nálezov objavených náhodne v minulosti občanmi Spišskej Belej v katastri tohto spišského mestečka. Spomína, že na začiatku 19. stor. tunajší občan G. Lingsch našiel

*Zakladateľ
speleoarcheológie
a prvý kustód
archeologických zbierok
v múzeu -
Dr. Samuel Roth*

*Paleolit - listovitý
kamenný hrot oštepu*

Doba laténska - vzácna minca kmeňa Bojov, reverz

značné množstvo zlatého drôtu. Taktiež v rašelinisku našli sa viaceré predmety. Ďalej uvádza, že v roku 1830 sa našlo množstvo bronzovej suroviny. Približne v tom istom čase iný belanský občan J. Schmiesz pri oraní našiel záhadnú nádobu, dosť veľkú, plnú bronzových nárameníkov (prsteňov?) a iných okrás a predmetov.

Nie je preto divu, že sa takto získané nálezy začali zhromažďovať a začínali sa vytvárať súkromné zbierky, prípadne školské múzea. K navýznamnejším z nich patrili školské zbierky v Evanjelickom lýceu v Kežmarku, ktoré v čase vzniku Karpatského spolku už dosahovali „úctyhodný“ počet. Ďalšie boli napríklad v obecnej škole v Spišskej Belej, v Učiteľskej akadémii v Spišskom

Podhradí - Spišskej Kapitule, známa bola aj „Glatzova zbierka“ v školskom múzeu vo Veľkej Lesnej a podobne.

Vyvrcholením snáh o zachovanie týchto súkromných a nielen archeologických zbierok bolo založenie dvoch múzeí v Poprade a vo Veľkej a tiež neskoršie múzea v Levoči.

V tom čase nastáva aj pozoruhodný prelom v archeologickom bádani a začínajú sa výskumy po stopách pravekého človeka. Na Spiši sa v tom čase archeológii venujú Samuel Roth, ktorý sa venoval hlavne výskumu jaskýň. V roku 1879 uskutočnil revízny výskum v jaskyni Axamitka, vo Veľkej ružinskej jaskyni aj viacerých ďalších jaskýň na Spiši. Ďalej sa archeológiou zaoberali Matej Badány (v roku 1874 robil výskum jaskyne Axamitka v katastri Haligovce), Alexander Mních (v roku 1884 uskutočnil výskum na Zámčisku pri Poprade, našiel pre-

historickú hutnícku pec v okolí Machaloviec, venoval sa Machalovskému hradisku. Rozpoznal na ňom dôležité hutnícke stredisko a odkryl niekoľko jám s množstvom mazanice na dne. V roku 1893 uskutočnil výskum Žltej steny vo Vysokých Tatrách a venoval sa aj ďalším lokalitám na Spiši, Michal Greisiger (neoceniteľnú prácu vykonal v Gánovciach pri ťažbe kameňa, ktorá začala v roku 1870), kde odkupoval nálezy, v roku 1880 začal výskum na sídlisku Burbrich pri Veľkej Lomnici, kde v snahe získať a zachrániť archeologický materiál, presvedčil obecnú radu, aby cintorín preniesli

Doba rímska - nádoba s volkovanou výzdobou

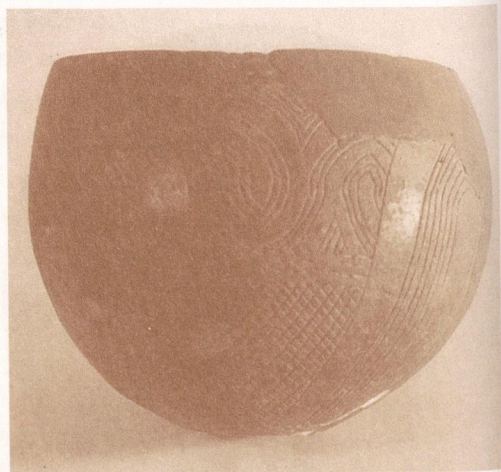
na spomínané sídlisko. Venoval sa aj polohe Jeruzalemburgu pri Kežmarku. Mimoriadne dobre preskúmal okolie Spišskej Belej, kde pôsobil ako lekár. Vojtech Hajts (v roku 1925 realizoval výskum v jaskyni Čertova diera pri Spišských Tomášovciach. V roku 1926 sa zaslúžil o záchranu ďalšieho nález, výliatku mozgu neandertálcu v Gánovciach. Bojoval proti súkromným archeologickým zbierkam, pretože sa tam nálezy strácajú. Imrich Henszelman (všeobecne sa uznáva za jedného z prvých zakladateľov modernej špecializácie historickej archeológie), jeho Starožitnosti

Levoče sa stali základnou prácou pre bádateľov nielen v Levoči, ale na celom Spiši, Ignác Spöttl (venoval sa výskumu Jeruzalemburgu pri Kežmarku, baniam vo Vysokých Tatrách, železiarskej dielni v Novom Smokovci. Informoval o nálezoch bronzových mečov vo Veľkej pri Poprade a v Matejovciach pri Poprade. Ďalej to boli B. Czobor, M. Szontág, A. Kreichel a ďalší, ktorých závery nie sú v mnohých prípadoch ani po sto rokoch prekonané, ba naopak, až v súčasnej dobe sa im dostáva vedeckého ocenenia (S. Roth, M. Greisiger). Jozef Vajdovský mal bohatú archeologickú zbierku. Archeológiou sa zapodieval v Hrušove aj Vojtech Oravec.

Z hľadiska múzea na archeologické dary boli zvlášť bohaté roky 1888 a 1889, kedy sa do múzea dostali zvyšky hutnej pece a črepy z Machaloviec od Leopolda Záhorského, kosti z Gánoviec od plk. Otta Kleina, Aladára Wünschendorfera z Popradu, artefakty a kosti z Domice. Múzeum odkúpilo aj 1650 prehistorických predmetov od Alexandra Münicha, ďalej tu boli doplnené zbierky z kežmarského Jeruzalemského vrchu od Martina Rótha. Žiaľ z týchto nálezov zostalo v dôsledku vojnových udalostí už iba torzo.

V dôsledku vojnových udalostí prvej svetovej vojny, ale aj v súvislosti s úmrtím aktívnych spolupracovníkov múzea (Münich, Spöttl, Greisiger a i.) začala klesať činnosť na poli archeologického bádania. Vtedy sa ukončila jedna veľmi významná a priekopnícka etapa archeologického bádania pod Tatrami.

V medzivojnovom období sa archeológiou zaoberal V. Hajts, ktorý publikoval hlavne v časopise *Turistik, Alpinismus und Wintersport*. Prínosom bola aj práca J. Liptáka, publikujúca málo známe i neznáme praveké nálezy. Spišské lokality sú zahrnuté aj v štúdiu o praveku Slovenska P. Floreka, ale predovšetkým v prácach J. Eisnera, ktorý o

Neolit - nádobka bukovohorskej kultúry

Eneolit - unikátne
plastiky zvierat
z Veľkej Lomnice

nich informoval vo svojej monografii Slovensko v praveku, tiež vo viacerých ročníkoch Sborníka MSS (1926, 1929, 1935, 1936, 1937) a iných periodikách. K najznámejšiemu objavu tohto obdobia patrí nález výliatku mozgovne neandertáleskeho človeka, ktorý sa získal pri prácach v kameňolome v Gánovciach v roku 1926. Archeologickému bádaniu na Spiši sa venoval K. Andel (hlavne v okolí Levoče) a svoje amatérske bádanie začínal aj L. Kiefer.

Ďalší väčší rozmach systematického archeologického bádania archeológia nastáva po II. svetovej vojne, keď na Spiš prichádza pracovať prof. Bohuslav Novotný s manželkou prof. Máriou Novotnou z Filozofickej fakulty UK Bratislava (výskumy vo Veľkej Lomnici, Matejovciach, Veľkom Slavkove, Gánovciach a i.), prof. Jozef Vladár (Spišský Štvrtok), terénny prieskum v údolí Popradu vykonávali Dr. Ladislav Bánesz, Dr. Juraj Bárta zameraný na paleolitické osídlenie, Dr. Belo Polla (Kežmarok, Zalužany, Hrabušice). Taktiež tu začínajú pôsobiť rodáci zo Spiša - Richard M. Kovalčík, pracovník Podtatranského múzea v Poprade, Dr. Michal Slivka (Kláštorská, Poprad a i.). Neoceniteľný kus práce pri terénnej prospekcii vykonal František Javorský, ktorý vykonal rozsiahly terénny prieskum Spiša, pri ktorom našiel veľké množstvo lokalít z každého obdobia praveku až stredoveku.

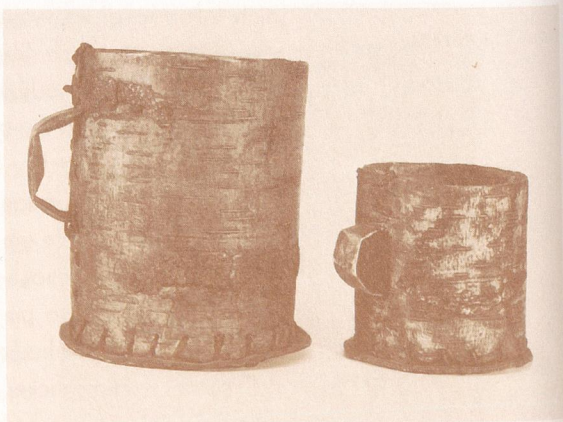
Počas týchto prác sa našli najstaršie stopy prítomnosti človeka v Popradskej kotline z obdobia stredného paleolitu. Okrem spomínaných Gánovciach ich poznáme z Vyšných Ružbách, Hôrky a Hranovnice. Z mladšieho obdobia sú nálezy z Bušoviec, Spišskej Belej, Kežmarku a i. K unikátnym a na dlhú dobu aj jediným náleziskom lovcov sobov patrili nálezy z Veľkého Slavkova. Tieto boli doplnené až v závere dvadsiateho storočia z lokalít Lučivná, Svit a i.

Osada prvých roľníkov z 5. tisícročia bola objavená v Poprade Matejovciach, ktorá je aj najvyššie položenou neolitickou osadou v strednej Európe.

V neskorej dobe kamennej - eneolite (koncom 3. tisícročia) sa stáva prvým úžitkovým kovom meď, ktorú poznáme z viacerých nálezísk - Gánovce, Veľká Lomnica, Poprad, Veľký Slavkov. Eneolitické osídlenie zavŕšilo kolonizáciu našej krajiny. Vtedy vznikla opevnená dedina pri Veľkej Lomnici, ktorá ťažila z výhodnej polohy na križovatke diaľkových ciest a pretrvala až do konca doby bronzovej. Toto osídlenie dosiahlo až k tatranským štítom (Dolný Smokovec).

Pri termálnom prameni, kde žil kedysi neandertálec vzniklo sídlisko ľudu otomanskej kultúry zo staršej doby bronzovej. Tu sa obja-

vila studňa, v ktorej sa zachovalo veľa vzácných predmetov, medzi ktoré radíme hlavne nádoby z brezovej kôry a železnú dýku (či novšie kosák), ktorá predstavuje najstarší nález železa v strednej Európe. Z výskumov Podtatranského múzea z tohto obdobia je potrebné spomenúť aj výskum otomanskej osady pri Spišskom Štvrtku. Osídlenie ľuďmi pilinskej kultúry máme doložené v Kežmarku-Lubici, Huncovciach, Poprade-Matejovciach a Švábovciach.

*Doba bronzová -
nádoby z brezovej
kôry z Gánoviec*

Pomerne skromné osídlenie je známe zo staršej doby železnej (halštát), ktoré je známe z Kežmarku, Veľkého Slavkova a hlavne z Popradu-Kvetnice. K významným lokalitám skúmaným múzeom v mladšej dobe železnej patrí Veľký Slavkov, z ktorého pochádza vzácna minca keltského kmeňa Bójov.

Po sťahovaní národov sa na Spiš dostávajú Slovania. Aj z tohto obdobia máme doložených niekoľko desiatok lokalít - Poprad, Veľký Slavkov, Veľká Lomnica, Kežmarok, Spišská Belá a pod. K významným nálezom patrí železná hrivna, ktorá je považovaná za platidlo vtedajšej doby. Napriek tomu, že z oblasti juhozápadného Slovenska ich poznáme pomerne veľa, jej nález na Spiši predstavuje unikát.

Výskumy múzea neobišli ani výskum zaniknutých stredovekých osád. K nim patrí hlavne výskum v Štrbe - Šoldove a olejárskej osady v Šuňave - Hrančovisku.

Týmito výskumnými prácami sa na začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia ukončila ďalšia významná etapa v poznávaní praveku pod Vysokými Tatrami.

Po roku 1989 nastáva v dôsledku finančných problémov určitý úpadok terénnej archeologickej činnosti, ktorý sa zameriaval hlavne na vyhľadávanie nových archeologických lokalít a rozsiahlejšie výskumy sa vykonávali zriedkavejšie hlavne v súvislosti s výstavbou diaľnice - Hôrka, Svit, Lučivná a výskum jaskýň (napr. Suchá diera). K opätovnému rozmachu terénnych prác dochádza s prijatím nového zákona o ochrane pamiatkového fondu 49/2002, ktorý ukladá investorovi povinnosť hradiť aj archeologický výskum. Terénne práce sme sledovali na Liptove, v okolí Starej Ľubovne, ale napríklad aj v Žiline.

V súčasnosti sa múzeum venuje niekoľkým projektom z nich najdôležitejší je projekt výskumu metalurgie železa od najstarších čias, ktorý realizuje v spolupráci s Technickou univerzitou v Košiciach a o

Zaniknutá stredoveká
osada Šoldov
pri Štrbe

výsledkoch informuje aj mimo územia Slovenska, hlavne v Českej republike (Technické múzeum v Prahe a Brne) i v Poľsku (Krosno).

Výsledky prác niekoľkých generácií archeológov pod Tatrami v súčasnosti predstavujú dve stále expozície - Gánovce - životné prostredie neandertáleskeho človeka a Pravek a ranný stredovek pod Vysokými Tatrami. Niektoré čiastkové výsledky boli prezentované na krátkodobých výstavách. K nim radíme výstavu obrazov J. Fabíniho s tematikou archeologických lokalít, výstavu Archeológia na Spiši, či najnovšie Jaskyne severného Spiša, ktorej časť je venovaná archeologickému bádaniu v jaskyniach.

Prezentáciu terénneho bádania by mal v budúcnosti sprístupniť archeologický park v okolí muzeálnej budovy, na projektoch ktorého sa v súčasnosti pracuje.

Prírastky archeologických zbierok

Rok	Počet inv.č.	Počet kusov
1994	225	304
1995	535	1619
1996	632	2953
1997	385	1599
1999	57	249
2004	54	91

Najdôležitejšie výskumy realizované múzeom alebo na ktorých sa múzeom podieľalo:

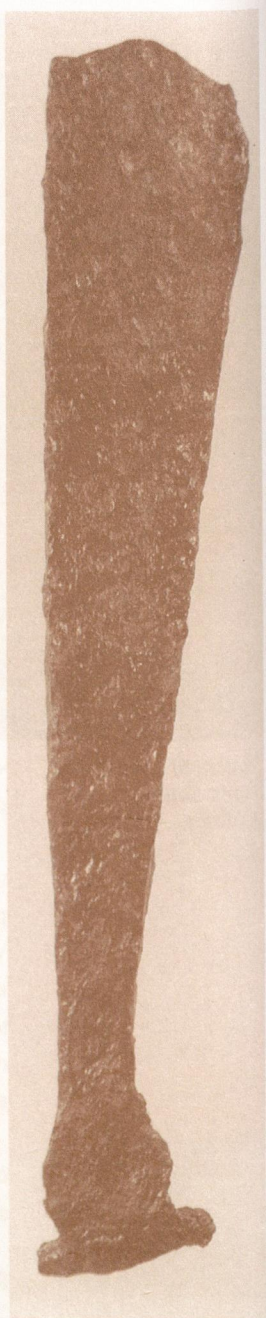
P.č.	Obec	Poloha	Roky
1.	Veľká Lomnica	Burchbrich	1965-1967, 1985, 1987-1990
2.	Spišský Štvrtok	Myšia hôrka - Barimberg	1966
3.	Poprad-Matejovce	Nad Kopčekom	1967-1969, 1976
4.	Veľký Slavkov	Burich	1967, 1969-1983
5.	Dolný Smokovec	Hradisko pri univerzitnej chate	1970-1975, 1980, 1984-1985
6.	Veľký Slavkov	Pod Burichom	1972-1973, 1985, 1990
7.	Gánovce Veľký Slavkov	Za stodolami Pri JRD	1987-1990
8.	Štrba	Zemské Hrachovisko	
9.	Stráne pod Tatrami	Pod Kamenných vrchom	1996
10.	Poprad Matejovce	Nad Kopečkom II	1995
11.	Spišská Teplica	Suchá diera	1998
12.	Dolný Smokovec	Pod Lesom	1990
13.	Veľká Lesná	Huta	1965
14.	Haligovce	Aksamitka	1964
15.	Levoča	Kláštor minoritov	1996
16.	Hôrka-Kišovce	Na Borovské	1998
17.	Svit - Lučivná	Kimbiarg	1998
18.	Plaveč	Hrad Plaveč	1998-2001
19.	Badín	Kostol sv. Kataríny	2004
20.	Stará Ľubovňa	Námestie	1998-2001, 2003-2005
21.	Poprad-Matejovce	Priemyselny park	2006

Kurátori archeologických zbierok

Titul, meno, priezvisko	od	do
Mgr. Richard M. Kovalčík	1962	1991
Mgr. Marián Soják Ph.D.	1992	2000
PhDr. Peter Roth, Ph.D.	2000	

Archeológovia spolupracujúci s múzeom:

Prof. Bohuslav Novotný, DrSc., Prof. Mária Novotná, DrSc., PhDr.
Belo Polla, Prof. Jozef Vladár, DrSc., doc. Michal Slivka CSc., PhDr.
Adrián Vallšek, CSc., PhDr. Juraj Bárta, DrSc., PhDr. Ladislav Bánesz
DrSc., PhDr. Stanislav Šiška Csc.,

Slovanská hrivna
z Veľkej Lomnice

Numizmatické zbierky

Podobne ako archeologické nálezy, aj nálezy mincí pochádzajú z obdobia pred založením múzea. Juraj Bohus začiatkom 18. storočia uvádza, že sa na Jeruzalemskom vrchu veľmi často nachádzajú staré mince. Samuel Augustini ab Hortis v roku 1774 uvádza, že sa pri brehoch rieky Poprad pri Huncovciach, narazilo na ľudské kostry, ale tiež na rímske mince. "Slovenské noviny (viedenské)" priniesli roku 1854 článok pod nadpisom: "Římske starožitnosti pod Tatrami", v ktorých popisujú zlatú mincu a zlatú fibulu.

Po založení múzea sa do jeho zbierok postupne dostávali ďalšie nálezy a mince zo súkromných zbierok. Napríklad v roku 1881 dostalo múzeum anonymný dar veľkého počtu rímskych mincí.

Numizmatická zbierka, ktorá sa postupne rozrástla až na viac ako 5 000 evidenčných čísel sa skladá nielen z mincí, bankoviek, medailí, ale aj odznakov a vyznamenaní je pomerne málo známa verejnosti.

Najstaršie mince nachádzajúce sa v zbierkach múzea sú grécke a keltské mince. Podstatne početnejšiu zbierku tvoria rímske mince (snáď aj vďaka anonymnému daru z 19. storočia). Nachádza sa v nej viac ako 500 mincí z obdobia rímskeho cisárstva. Pomerne chudobnejšiu časť tvorí zbierka republikánskych mincí, ktoré tvoria medené a strieborné mince rôznych nominálnych hodnôt. Väčšina z nich pochádza zo zbierok L. Krompechera, J. Ulepitscha, A. Therna, L. Kobilicza, K. Neméthyo, A. Weiszovej, Š. Genského, E. Daitsa, S. Talekyho, G. Csortosa a V. Madarsza. Tieto mince dopĺňa ešte súbor 17 byzantských mincí od 6. do 10. storočia.

Stredovek zastupujú mince z obdobia denárovej (11. - zač. 14. storočia) a grošovej meny (zač. 14. - pol. 16. stor.). Z obdobia denárovej meny sú to hlavne denáre a oboly z arpádovského obdobia. Okrem nich sa razili aj brakteáty s obrazom kráľa na tróne. Ide hlavne o razby Bellu III., Bellu IV a mince od Kolomana po Gejzu II.

Grošová mena po menovej reforme Karola Róberta z Anju je zastúpená denármi a grošom Karola Róberta a ďalších panovníkov až po Ľudovíta II. Celkove sa tu nachádza viac ako 100 mincí z tohto obdobia.

Obdobie toliarovej meny (pol. 16. stor. - r. 1892) zastupujú

*Antická (grécka)
minca s obrazom sovy*

*Rímsky bronzový sestercius
cézara Lucia Aurelia*

hlavne denáre a groše, vzácny je toliar. Darcovia zo staršieho obdobia: bratia Krompecherovci, J. Gömöry, E. Daits, I. Spöttl, P. Graf, R. Greisiger a i. pribudli aj darcovia zo zahraničia (F. Somorjai) i súčasný (C. Františka, M. Bornemisová) a ďalší. Po tomto období nastupuje korunová mena.

Súčasnou zbierkou sú platidlá z európskych štátov (Poľsko, Anglicko, Belgicko, Bulharsko, Dánsko, Francúzsko, Holandsko, Nemecko, Nórsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Rusko, ZSSR, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko a Turecko), ale prakticky aj z celého sveta (USA, Alžírsko, Cejlón, Cyprus, India, Japonsko, Sýria, Turecko).

V zbierke nechýbajú ani papierové platidlá (bankovky a štátovky). Najstaršia je bankocetla - 5 zlatých vydaná vo Viedni v roku 1806.

Početné sú naše platidlá od mincí prvej Československej republiky cez mince Slovenského štátu, Protektorátu Čechy a Morava až po súčasnosť. Spolu s pamätnými medailami, korunovačnými žetónmi a robotnými poddanskými známkami tvoria unikátnu kolekciu týchto zbierok.

Súčasnou zbierkou sú medaily, plakety k výročiam miest a so športovou tematikou. K samostatnej časti tejto zbierky radíme odznaky, rady a vyznamenania.

Keďže táto vzácna zbierka je hodná väčšej pozornosti, pripravuje sa jej prezentácia vo forme stálej expozície, na tvorbe ktorej sa v súčasnosti pracuje.

Prírastky numizmatických zbierok

Rok	Počet inv.č.	Počet kusov
1993	49	49
1994	13	13
1995	19	19
1996	13	13
1997	14	14
1998	11	11
1999	43	43
2000	14	14
2001	16	16
2002	2	2

Rozdelenie zbierkového fondu:

Druh	Počet inv.č.	Počet kusov
Mince	4171	4268
Medaile a plakety	422	422
Odznaky	470	473

Poľská strieborná minca Žigmunda III.

Minca 50 halierov - Slovenská republika

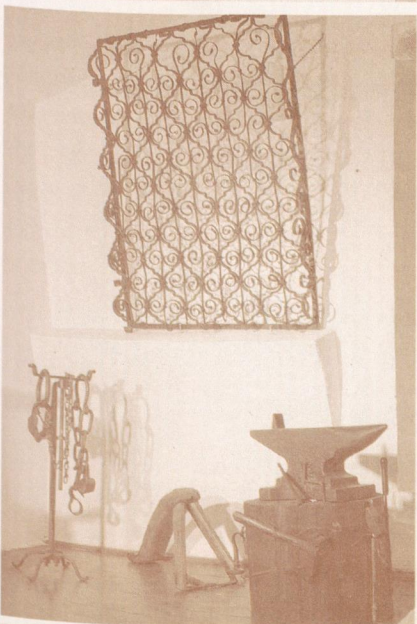
Historické a umelecké zbierky

Zbierkové fondy histórie a umenia sa intenzívne rozrastali už krátko po založení múzea. Samotní zakladatelia múzea, ale aj ďalší členovia Uhorského karpatského spolku patrili k prvým darcom umeleckých diel s lokálnym, regionálnym, ale i medzinárodným významom.

Takmer dve tretiny z celkového počtu zbierkových predmetov pochádza z bývalých spolkových múzeí vo Veľkej a Poprade. Predstavujú historicky aj dokumentačne najhodnotnejší materiál s jedinečnou výpovednou informáciou.

K najpočetnejším zbierkam a zbierkovým súborom patria predmety cechového charakteru, cechové nádoby, zvolávacie tabuľky, vývesné štíty, cechové znaky, cechové artikuly, výučné listy, pečatidlá, truhlice, cechové výrobky. Na území piatich hornospíšskych mestečiek Spišskej Soboty, Popradu, Veľkej, Matejoviec a Stráží bola remeselná a cechová výroba zastúpená množstvom remeselníkov a cechov. V zbierkovom fonde sú zastúpení gobičkári, hrebenári, zámočníci, kováči, sedlári, cínári, medikováči, z potravinových remesiel mäsiari, pekári, medovníkari. V zbierkach sa nachádza aj kompletne vybavenie kováčskej a stolárskej dielne.

K najcennejším patrí drevený vývesný mäsiarsky štít, tzv. pôstny. Tvorí ho závesný kruh s rebrami, na ktorom sú po obvode zavesené ryby a v strede visiace dve sekery. Na jednej z nich je datovanie 1590. Najstarším cechovým znakom je medený cechový znak mäsiarov z Veľkej, r. 1634. Vyhotovením a farebnosťou zaujme drevený cechový znak Spojeného cechu spišských obchodníkov, 18. storočie. Majstrovstvo svojich výrobcov predstavujú výrobky zámočníkov a kováčov. Zbierka obsahuje zámky, majstrovské zámky, kľúče rôznych tvarov a veľkostí, kované mreže, svietniky. Pôsobivá je veľká železná trojuholníková zámka s kľúčom z bývalej mestskej brány v Spišskej Sobotě, ktorú Tatranskému múzeu vo Veľkej daroval

R. Thern z Veľkej. Ďalším zaujímavým darom je valcovitá železná vojenská (žoldová) pokladňa, ktorú múzeu vo Veľkej darovala grófka V. Szirmayová (1883). Podľa darkyne ide o vojenskú pokladňu Františka Rákocziho II.

K početnejšej zbierke historického fondu múzea patria aj zbrane. Zastúpené sú chladné zbrane (budzogáne, halapartne, šable, kordy), strelné zbrane (železné mažiare, hákovnice, delové gule, pištole a pušky - vojenské, poľovnícke i pytliacke, datované od 15. po 20. storočie (obdobie prvej aj druhej svetovej vojny, SNP). K zbierkam s príbehom patrí kovová prilba s ornamentálnym kvetinovým dekorom, ktorú Karpatiskému múzeu v Poprade daroval J. Schmör, notár v Spišskej Sobotě. Podľa darcu sa tradovalo, že v dome Schmörövcov zostala po návšteve ktáľa Mateja Korvína, ktorý sa aj so sprievodom zastavil v Spišskej Sobotě roku 1474 na ceste zo Spišskej Starej Vsi, po uzavretí mieru s poľským kráľom Kazimírom.

K ďalšiemu súboru zbierok patrí keramika, cechové prevažne fajansové krčahy s vyobrazeniami cechových znakov kolárov, debnárov, mäsiarov, tesárov, gombičkárov z 18. storočia. Zastúpené sú fajansové, kameninové a porcelánové výrobky a spomienkové predmety domácej aj zahraničnej produkcie. Z domácich napríklad kameninové manufaktúry zo Spišskej Novej Vsi, Kežmarku, Muráňa, Rožňavy, Košíc, najviac z Holíčča. Zo zahraničných, výrobné z Čiech (Týnec, Praha, Karlove Vary), Rakúska a Nemecka. K najpočetnejším patria tanieri, polievkové misky, podnosy a misky na ovocie a sladkosti, obedové súpravy, čajové a kávové súpravy, dekoratívne predmety (vázy, vázičky, svietniky) atď. Zastúpené sú aj dobové kachlice.

Umelecky najhodnotnejšie sú sakrálne predmety. Vo fonde sa nachádza niekoľko mosadzných, strieborných, pozlátených kalichov, reliквиár, medené nádoby na hostie, patény, kadiadlo, vrecúška na milodary, mosadzné a drevené svietniky. Napríklad spodná časť - noha - nekompletného pozláteného barokového kalicha z dielne levočského zlatníka J. Szilassyho, alebo

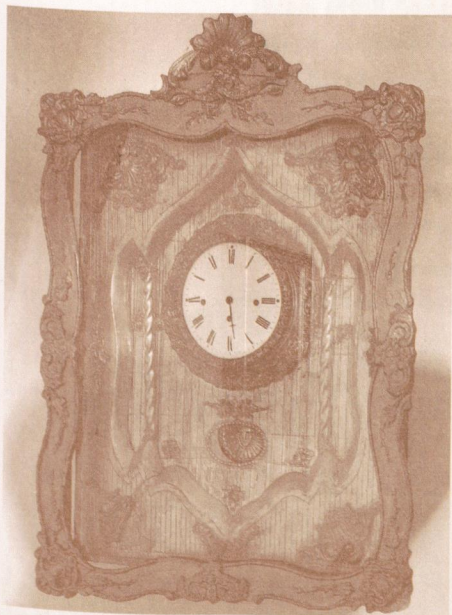
cínová gravírovaná kanvica na omšové víno s vyobrazením pelikána kŕmiaceho mláďatá, práca levočského majstra H. Böhlera z druhej polovice 18. storočia.

Početné zastúpenie v zbierkovom fonde histórie majú predmety dokumentujúce zariadenie a základné vybavenie meštianskej domácnosti. Kuchynské náčinie a potreby na stolovanie – tanier, príbory, soľničky, mlynčeky na kávu, mak a mäso, pražiče kávy, variče, kuchynské váhy, úžitkové aj dekoračné sklo. Žehličky, niekoľko mangľov, mechanické vysávače, práčky. Bytový textil – háčkované a vyšívané záclony, záclonky, obrusy, prikrývky. Odev – spodná bielizeň, odevné doplnky a ozdobné predmety – hrebene, vejáre, prívesky, rúčky z

dámskych slnečníkov a pánskych vychádzkových palíc. Bytové zariadenie je zastúpené prevažne solitérmi – meštianske skrine, stoličky, kolíska, komody, meštianska spáľňa, pracovňa atď. Nechýbajú hodiny – nástenné, stojacie, budíky, slnečné. Súčasťou historických zbierok je aj niekoľko lekárenských nádob – stojatiek a lekárenských váh.

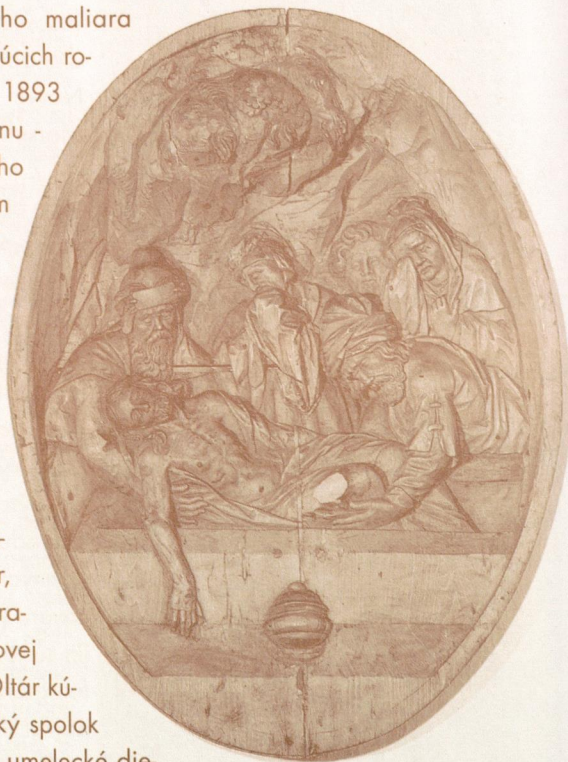
Verejnosti málo známa zbierka hudobných klávesových nástrojov (pianína, krídlo, klavirchody), je dlhodobo prezentovaná v Múzeu Spiša v Spišskej Novej Vsi - hudobnom pavilóne Dardanely v Markušovciach.

Z novšieho medzivojnového a neskôr povojnového obdobia sa akvizičné aktivity sústreďovali na zdokumentovanie hospodárskeho, kultúrneho a spoločensko-politického života okresu Poprad. Z tohto obdobia získaným zbierkovým predmetom zaraďujeme vzorníky a výrobky Weinovej továrne na spracovanie ľanu z Kežmarku, pracovné náradie a fotografie z tabakovej továrne zo Spišskej Belej, výrobky a písomnosti zo Scholtzovej továrne na výrobu plechového smaltovaného riadu z Popradu - Matejoviec, niekoľko predmetov a písomných dokumentov z popradskej papierne a pivovaru (účtovné knihy, fľaše, etikety). Z novších dejín sú to početné písomné materiály a dokumenty, fotografie, ale aj výrobky alebo makety výrobkov najväčších priemyselných podnikov v meste a okrese (Tatramat, Chemosvit, Tatrasvit, Tatravagónka) zo 70. až 80. rokov minulého storočia. V tom istom

období začali do zbierok pribúdať predmety, dokumenty a fotografie zachytávajúce bohaté turistické a športové tradície tatranského a podtatranského regiónu (zimné športy – lyžovanie, korčuľovanie, hokej, sánkovanie), horolezectvo. V zbierkach sa nachádza dokumentačný materiál pripomínajúci kandidatúru Popradu a Vysokých Tatier na usporiadanie ZOH 2002. K najpočetnejším zaraďujeme zbierku fotografií (K. Divald st., Stengel, G. Matz, M. Guhr, A. Bresel, E. Babutz, V. Bárdoš a ďalší) a pohľadníc. V posledných piatich rokoch sa sústreďujeme na ich dokumentáciu, odborné spracovanie a prezentáciu v úzkej spolupráci s ďalšími tromi spišskými múzeami a odborníkmi z Poľska. K najnovším prírastkom patria predmety dokumentujúce medzivojnové obdobie a 50. až 60. roky 20. storočia. Práve tieto predmety budú prezentované v pripravovanej reinštalovanej tretej časti expozície „Poprad v storočiach ...“ Celkový počet zbierkových predmetov vo fonde históriá je k 31. 12. 2005 4 577 kusov.

Aj umelecké zbierky sústreďovalo múzeum od svojho založenia. V priebehu stotridsať ročnej existencie múzea sa podarilo získať do zbierkového fondu niekoľko stoviek umeleckých diel. K prvým zaraďujeme napríklad akvarely a veľkú panorámu Štrbského plesa (1882, 1883) známeho viedenského maliara Ignáca Spöttla, ktorý v priebehu nasledujúcich rokov daroval ešte ďalšie diela. V roku 1893 získalo múzeum vo Veľkej španielsku stenu - paraván s biblickými výjavmi od neznámeho autora. Paraván sa s finančným príspevom MK SR podarilo komplexne zreštaurovať (2001 – 2003) a v súčasnosti sa nachádza v umelekohistorickej expozícii sakrálneho umenia „Vznešenosť a pokora“ v Poprade – Spišskej Sobote. V tejto expozícii je prezentovaný aj drevený reliéf s motívom Kladenia do hrobu (podľa dobových údajov z 15. storočia), získaný do Karpatského múzea roku 1891. K najhodnotnejším zbierkam patrí drevený oltár, predná doska kazateľnice a chórové zábradlie z artikúlárneho kostola v Spišskej Novej Vsi od neznámeho autora, okolo 1766. Oltár kúpil v roku 1926 za 1 200 korún Karpatský spolok pre Karpatské múzeum v Poprade. Aj toto umelecké dielo sa podarilo s finančným príspevom MK SR zreštaurovať

(1996 - 2005) a v súčasnosti sa pripravuje jeho prezentácia v expozícii „Vznešenosť a pokora“.

Z ďalších výtvarných diel vo fonde upozorňujeme na súbor akvarelov Spišskej Soboty od miestneho maliara E. Wallachyho (1905-1910), portréty zakladateľov a významných spolupracovníkov múzea (od rôznych autorov). Svoje práce darovali napríklad V. Forberger, F. Katona, A. Boruth, J. Hanula, J. Votruba, J. Hála; O. Štáfl, E. Koszeghy - Winkler a ďalší. Z akvícii povojnového obdobia sú to výtvarné diela s motívmi regiónu, archeologické lokality Spiša od J. Fabíniho, krajinomalby M. Trembáča, práce L. Olexu, J. Kupku, aj ďalších slovenských výtvarníkov a sochárov (Schurmann, Šturdík, Medvecká, Kulich, Pribiš atď.). Po revízii zbierok v roku 1974 múzeum súhlasilo s odstúpením (hospodárskym prevodom - zmluvou) 89 kusov výtvarných diel Tatranskej galérie v Poprade. Už v roku 1957 boli vyčlenené viaceré výtvarné diela s tatranskou tematikou do Múzea TANAP-u v Tatranskej Lomnici. V súčasnosti sa umelecká zbierka rozširuje iba vo výnimočných prípadoch. Celkový počet zbierkových predmetov umeleckých predstavuje k 31.12. 2005 248 kusov.

Kustódi a odborní pracovníci - kurátori historických a umeleckých zbierok (1876 - 2006)

Dr. G. Emericzy, E. Payer, J. Szobissek, A. Münnich, dr. E. Daits. L. Krompecher, K. Krompecher, E. Köszeghy - Winkler, E. Krompecher, I. Bohuš, A. Borošová, F. Benkovský, E. Garajová, R. Chvojíková, PhDr. I. Ponduša, E. Sádecká, PhDr. M. Grigušová, PhDr. Bc. M. Bekessová.

Použitá literatúra:

- Bekessová, M.: Vznik a profilácia Podtatranského múzea v Poprade. Bratislava 2000. Záverečná práca. Archív autora.
Podtatranské múzeum v Poprade, Sprievodca po fondoch. Kežmarok 1996.
Výročné správy Podtatranského múzea v Poprade. Archív Podtatranského múzea v Poprade.

Etnografické zbierky

Súčasťou zbierkových fondov a odborov Podtatranského múzea je aj etnografia.

Do polovice 70. rokov 20. storočia nemožno hovoriť o samostatnom etnografickom odbore, od založenia múzea boli totiž národopisné zbierky súčasťou jedného zbierkového fondu.

V čase nástupu riaditeľa Petra Švorca v roku 1974, dochádza na základe novej koncepcie múzea k dôležitej zmene, ktorá sa s väčším dôrazom zamerala na zber materiálu národopisného charakteru, dôsledkom čoho sa rozvíjal aj samotný odbor etnografie. Intenzívny národopisný zber sa dotýkal života podtatranskej dediny v minulosti - oblasti poľnohospodárstva, pastierstva, výroby plátna, tradičného odevu. V tomto období prudko vzrástla akvizičná činnosť odboru, ktorá mala slúžiť najmä k dotváraniu vtedajšej expozície dedinského človeka.

Erudovaný národopisec - etnograf, okrem riaditeľa Petra Švorca, chýbal v múzeu až do roku 1986. Dovtedy túto funkciu zastávala odborná pracovníčka Anna Borošová, ktorá spravovala zbierky národopisu, cechov, remesiel a umenia.

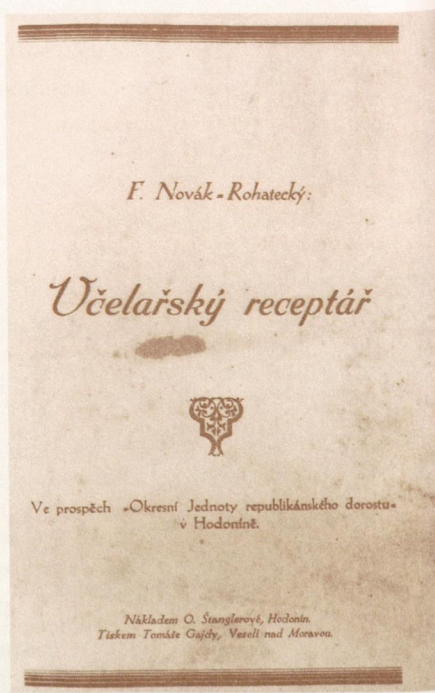
Etnografická expozícia prezentovala vo svojich začiatkoch hlavne oblasť zamestnania ľudu, doplnená bola o expozíciu hrnčiarstva a keramiky, neskôr o tradičný odev.

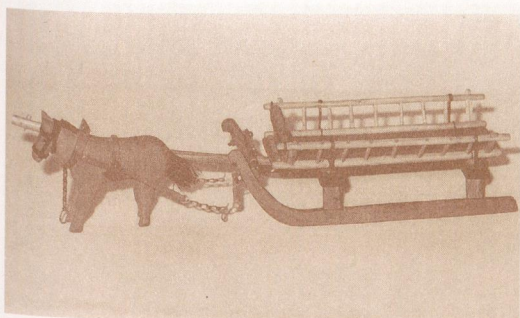
Rozvíjala sa i vedecko-výskumná činnosť ústiaca do publikovania a popularizácie hodnotných vedeckých monografií a dokumentácie kultúrneho dedičstva predkov pre budúce generácie.

Už v 60. rokoch na pôde múzea prebiehal prvý národopisný výskum v spolupráci s Katedrou etnografie a folkloristiky na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Výsledkom bola monografia *Zamagurie* vyd. r. 1972. Múzeum sa podieľalo aj na publikovaní monografií *Liptovská Teplička, Ľud pod Tatrami* od Jána Olejníka a *Štrba* od Petra Švorca.

V roku 1978 sa konala výstava *Veky vekom - generácie generáciám*, ktorej cieľom bolo získanie nových zbierok, hlavne ženských nástrojov, využívaných v poľnohospodárstve, pastierstve, kuchyni a pri tkaní. Súbežne s touto výstavou prebiehala aj akcia *Nech ožije detský svet*, súčasťou ktorej bol zber detských hračiek. Obe výstavy významne pri-

Včelársky receptár

Transportné sane
s koňom

ského múzea (od roku 1974) sa aktívne zúčastnil výskumu a stal sa jej spoluautorom.

V priebehu výskumu získalo múzeum zberom nové predmety z oblasti poľnohospodárstva a pastierstva, tradičného odevu, ľudového nábytku a keramiky.

V rámci edičnej činnosti prílohy Podtatranských novín *Ozveny*, boli publikované čiastkové štúdie viažúce sa k monografiám, odborné články o zvykoch a tradíciách. V edícii *Vôňa domoviny* vyšli v 80-ych

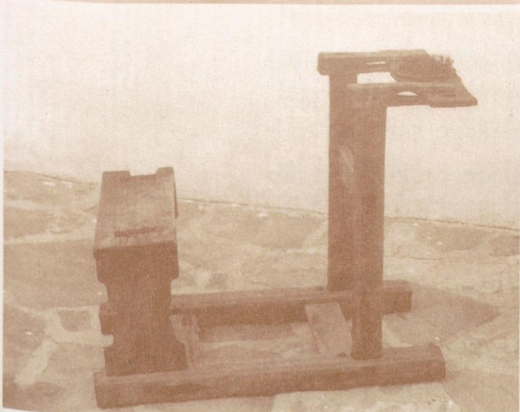
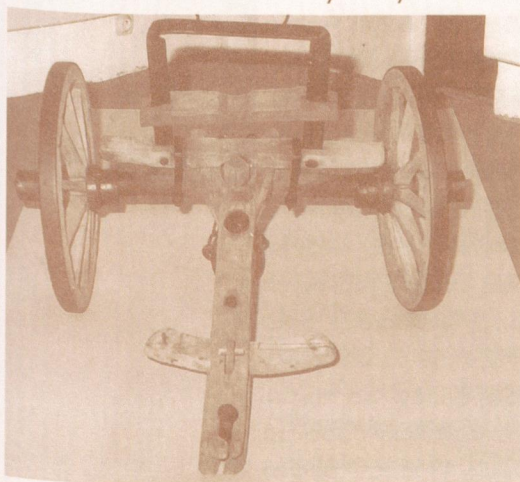
rokoch obrazové brožúry opisujúce ľudové tradície, zvyky a materiálnu kultúru: *Ľudový odev pod Tatrami*, *Ľudové staviteľstvo v súčasnosti*, *Výročné a rodinné zvykoslovie pod Tatrami*.

V 80. rokoch sa múzeum začalo podieľať na príprave klenotnicového programu Zamagurských folklórnych slávností a Folklórnych slávností vo Východnej. V roku 1982 sa múzeum zaviazalo prevziať každý tretí rok organizáciu spojenú so súťažnou prehliadkou ľudových plastík z celej oblasti východoslovenského kraja.

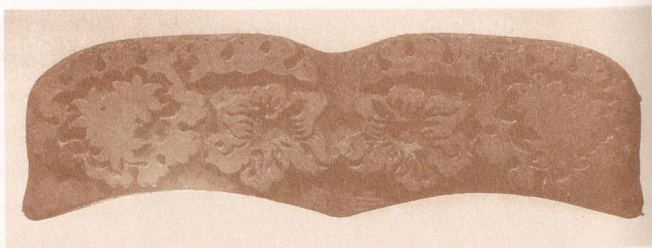
Podtatranské múzeum stálo aj pri natáčaní televíznych dokumentov prezentujúcich podtatranský región: *Štrbská svadba* a *Vinšujem vám tieto sviatky*.

V roku 1980 rozšíril etnografický fond svoje zbierky kúpou modrotlačovej dielne v Hranovnici. Dielňa prestala pracovať v roku 1970 smrťou jej farbiara Elemíra Montška. Múzeum získalo unikátnu ucelenú zbierku náradia, výrobkov, modrotlačiarenských foriem, v ktorých sa odráža ich nositeľ.

Plúžne kolieska
Drevená lavička

Fond bol obohatený aj o galériu drevených plastík ľudových drevorezbárov z podtatranského regiónu, ktoré múzeum prezentovalo na nádvorí Spišskej Soboty v roku 1981. Ich inštalácia bola sprievodným podujatím

*Drevená
modrotlačová forma*

vedeckej konferencie *Tradicia a súčasnosť*, usporiadanej Podtatranským múzeom v spolupráci so SAV a ČSAV.

Nádvorie Spišskej Soboty sa stalo aj miestom, kde sa 80. rokoch konala v deň múzeí v máji výstava *Keď ožije tichá krása*, na ktorú boli prizývaní ľudoví remeselníci i folklórne súbory. Ukážkami tradičných remesiel zvonkárov, kováčov, zámočníkov, drotárov, košíkárov, rezbárov, kožušníkov, remenárov, výrobcov šindľov, gájd, fujár, píšťal, a ďalších zaujímavých remesiel približovalo múzeum návštevníkom ich krásu a hodnotu. Výstava sa stala každoročnou tradíciou, realizovaná do 90. rokov.

V roku 1986 nastúpila do funkcie etnografky Mgr. Anieľa Vančová. V tomto období pokračovala bohatá činnosť odboru. V tvorivej dielni kolektívu múzea vznikol pre zahraničných novinárov, televíznych pracovníkov ako aj odbornú a laickú verejnú národopisnú obrázok *Fašiangové zvyky v Štrbe*, spojený s fašiangovou zabíjačkou.

Funkciu etnografky v roku 1988 prevzala PhDr. Zdena Krišková.

Výstavná činnosť viažúca sa k tradičným sviatkom bola naďalej obohacovaná o prednáškové cykly, edičnú činnosť, ukážky tradičných remesiel. Výstavy prezentovali depozit etnografie, spolupráca bola nadviazaná s folklórnymi súbormi okolia Popradu, ktoré sa stali aktívnymi účastníkmi výstav a prezentácií etnografickej činnosti pri fašiangových sprievodoch, Veľkej noci či Vianociach. Etnografický odbor sa podieľal aj na príprave charitatívnej akcie. Z výstavy *Vianočné pečivo* putoval príspevok vybranému detskému domovu.

Odbor ponúkal možnosti metodickej pomoci študentom stredných či vysokých škôl. Výskumná úloha z roku 1989 spracovávala tému *Folklórne kolektívy a jednotlivci*.

V nasledujúcom období sa dostala do popredia prezentácia modrotlačovej formy výstav, odborných prednášok, ktorá bola zavŕšená obnovenou expozíciou *Výroba modrotlače* v Spišskej Sobote v roku 1995. Prenesená bola v máji 2000 do budovy Podtatranského múzea v Poprade, kde sa nachádza dodnes.

Na pôde Podtatranského múzea sa uskutočnili aj semináre a prednášky odborných pracovníkov- etnografy. V júni 1983 sa usku-

Vrchná biela
ženská košeľa

Detské šatôčky

točnila porada etnografov z múzeí východného Slovenska k tematickej úlohe ľudového výtvarného umenia. V novembri 1989 zorganizovalo múzeum prednášku pre profesionálnych pracovníkov kultúrnych osvetových zariadení, ktorá niesla názov *Ľudové tradície a ich začlenenie do súčasného života*. Sympóziu v tom istom roku bolo orientované na *Ľudové staviteľstvo v Karpatskej kotline*.

Najvýznamnejšou konferenciou z hľadiska pôsobenia odboru etnografie bolo v októbri roku 1997 založenie prvého ročníka odborného seminára etnografov *Etnograf a múzeum*. Podtatranské múzeum bolo prvým organizátorom tohto stretnutia, ktoré nieslo názov *Tradičné zvyky a obrady a súčasnosť*. Tradícia tohto významného celoslovenského podujatia pre odbor etnografie pokračuje dodnes, každý rok je hosťiteľom iné múzeum.

V júni 2001 sa v múzeu konala odborná konferencia usporiadaná Spišským dejepisným spolkom nesúca názov *Život spišského ľudu*, na ktorej odzneli aj výsledky výskumnej činnosti etnografky PhDr. Zdeny Kriškovej, ktorej príspevok priblížil pohrebne obyčaje a zvyky obcí podtatranského regiónu.

Zaujímavé prepojenie historického a etnografického fondu pri-niesla v roku 1994 výstava *Dieťa a jeho svet v minulosti*, rozdelená na časť historickú a etnografickú. Netradičným spôsobom priblížila na jednom výstavnom priestore život dieťaťa v mestskom i dedinskom prostredí pri príležitosti Medzinárodného roku rodiny.

Výstavná činnosť je zameraná nielen na ľudové tradície Slovenska, ponúka návštevníkom aj cudzokrajné výstavy. Svedčí o tom výstava z roku 1989 *Krajiny a ľud Blízkeho východu*, v roku 1990 *Peru-ríša Inkov*, v roku 2002 *Putovanie Nikaraguou*. Zaujímavé bolo prepojenie vianočnej výstavy s ukážkou betlehemov z poľského Etnografického múzea v Krakove v decembri 1997.

Múzeum priblížilo remeslá a ich súčasnú podobu aj na *Dni ľudových tradícií* v rámci *Dní európskeho kultúrneho dedičstva* v roku 2001. Čo skrýva foto archív múzea- predstavila výstava *Ľud vo fotografii*.

Sakrálne umenie bolo predstavené v roku 1995 výstavou fotografií a fragmentov dokumentujúcich kostol sv. Egídia v Poprade. V decembri 2002 výstava *Ikony* prezentovala tvorbu a činnosť Spolku ikonopiscov sv. Cyrila a Metoda. K tejto príležitosti bol v múzeu usporia-

daný seminár *Ikony a ikonopisectvo* pre učiteľov výtvarnej výchovy a dejepisu.

Stále etnografické expozície zastupuje ukážka modrotlačiarenskej dielne a výrobných postupov, spolu s výrobkami modrotlače a ich aplikovaní v bývaní. Múzeum nadviazalo spoluprácu s obcou Hranovnica, z ktorej pochádza aj farbiar Elemír Montško. Vlastníkom modrotlačiarenských objektov bývania i dielne je od roku 2003 obec, ktorej cieľom je túto kultúrnu pamiatku zachovať a obnoviť. Zariadenie dielne, odkúpené múzeom tvorí unikátnu zbierku, ktorá je jednou z mála na našom území. V rámci vzájomnej spolupráce múzea i obce sa obe inštitúcie zaviazali zreštaurovať objekt i zbierky, aby slúžili na ich ďalšiu prezentáciu.

Expozičná časť je venovaná aj ukážke poľnohospodárstva, pastierstva, tradičnému odevu a kuchynskému riadu.

Expozíciu tvoria i drevené plastiky od ľudových rezbárov, ktoré sú situované v areáli múzea.

Zberkový fond etnografie nepatrí svojim počtom k najväčšiemu fondu múzea. Možno ho rozdeliť na dve základné skupiny: oblasť materiálnej kultúry a oblasť duchovnej kultúry- zvykov a tradícií.

Z materiálnej oblasti sú najstaršími zbierky poľnohospodárstva, pastierstva, remesiel. Pastierstvo reprezentuje do počtu síce malé množstvo, o to viac cenné predmety. Ucelená je zbierka modrotlače, reprezentujúca celú činnosť farbenia látok v rámci dielne v Hranovnici a jej majiteľa E. Montška.

Komplexnou zbierkou je i spracovanie ľanu, ktoré reflektuje jednu z najrozšírenejších činností na Spiši. Z odevu je najpočetnejší odev ženský, ako aj drobné súčasti a odevné ozdoby. Materiálnu časť kultúry ďalej zastupujú zbierky pracovných nástrojov, včelárstva, bývania, detských hračiek a výtvarného umenia.

Ľudové výtvarné umenie v zbierkach zachytáva prácu s drevom- rezbárske umenie v podobe nádherných drevených plastiek vystavených v areáli múzea, ale aj malieb na skle, drobných plastiek či drevený vyrezávaný betlehem.

Oblasť duchovnej kultúry, zvykov a tradícií je vo fonde takisto zastúpená. K sviatočným chvíľam roka sa viaže mnoho symbolických predmetov, z nich mnoho sa dá nájsť aj v našom fonde.

Zberkový fond etnografie nemal na konci 90. rokov široké finančné možnosti, ani v súčasnosti nemožno hovoriť o veľkom prírastku. Preto jeho narastanie je len veľmi malé. Zameriava sa hlavne na doplnenie súboru zbierok ktoré múzeum už vlastní.

Matka s dieťaťom

Veľkonočné vajičko

Kožušínik

rozprávka, prilákalo vo veľkom počte žiakov základných škôl z Popradu. Vianočná výstava *Vinšujem, vinšujem, na šťastie, na zdravie, na to Božie narodenie*, priblížila tradičné slávenie Vianoc výzdobou, obohatená bola o prednášky o tradičných Vianociach.

Na sviatok Lucie, ožilo netradičným spôsobom múzeum v noci. *Bosorkina noc- lucijské strašenie s legendou* prilákalo zvedavých návštevníkov, ktorým dramatizácia tohto sviatku v podaní žiačok Základnej umeleckej školy v Poprade priniesla okrem nových vedomostí aj „strašidelný zážitok“. Cyklus zimných aktivít bol zavŕšený minivýstavou *Vianočná hračka*, reprezentujúca najmilšiu časť zbierkového fondu etnografie.

Spracovanie ľanu
a výroba plátna, 1996

V súčasnom období je úlohou etnografie v múzeu prezentovať naďalej tie hodnoty, ktoré odrážajú prácu ľudu, jeho život a tradície. Múzeum sa snaží upozorňovať na túto skutočnosť propagáciou, najmä tých častí zbierok, ktoré sú pre návštevníka nielen poučné ale v neposlednom rade atraktívne. Výpovedná hodnota týchto predmetov ako aj ich prezentácia bude totiž hodnotená budúcimi generáciami, ktorým zbierka či predmet ukáže nielen pečať času, ale i nositeľa a ducha.

Prehľad odborných seminárov, konferencií a prednášok odboru etnografie

- 1981 odborná konferencia: Tradícia a súčasnosť
1983 Pracovné stretnutie pracovníkov-etnografov východoslovenských múzeí
1989 odborná konferencia: Ľudové tradície a ich začlenenie do súčasného života
sympóziu: Ľudové staviteľstvo v Karpatskej doline
1991 prednáška pre učiteľov ZŠ: Rodinné zvykoslovie. Výročné zvykoslovie ľudu pod Tatrami
1992 prednášky: Zvyky a obyčaje roľníkov v období zimného slnovratu
Hry mládeže spojené s vynášaním Moreny, Veľkou nocou a Jánskymi ohňami
1997 odborná konferencia 1. ročníka Etnograf a múzeum
2001 odborná konferencia Spišského dejepisného spolku: Život spišského ľudu

Výstavná činnosť a podujatia odboru etnografie

- 1977 Výstava ľudových plastík Ladislava Kepku
1978 Veky vekom - generácie generáciám
Nech ožije detský svet
1981 Žatevné vence
1983 Keď ožije tichá krása- Deň múzeí: činnosť ľudových remeselníkov:
zvonkári, drotári, košíkári, rezbári, kožuchár
1984 Keď ožije tichá krása- Deň múzeí- výstava vzorkovníc z modrotlačiarenskej dielne
- výroba gájd, fujár, píšťal, gajdár a trombít
1985 Keď ožije tichá krása- Deň múzeí: Kováči a zámočníci
1987 Fašiangové zvyky v Štrbe
Zvuky domova- výstava hudobných ľudových nástrojov majstra Tibora Kobličku
Výstava maľovaných veľkonočných kraslíc
1988 Od kolísky po regrúta
Výstava poľných strašiakov
Inštalácia ľudových plastík rezbára Petra Slosiara
Deň múzeí: Výrobcovia šindlí, drevených varešiek, lyžíc
1989 XIII. roč. Zamagurských slávností - program múzea:
Sedliacky rozum- zlaté zrnko poľnohospodára
Deň múzeí: Kapsy, opasky, krpce
Včelie úle
Majolika a modrotlač
Podoby starých Vianoc
Krása životu - ručné práce žien okolia Popradu
Krajiny a ľud Blízkeho východu
1990 Deň múzeí: Zanikajúce remeselníci - tokári a bednári
Modrotlač a modrotlačiarenské formy
Vianočné pečivo
Peru - ríša Inkov
1992 Otváranie dverí Vianoc podtatranských
1994 Výstava kraslíc
Dieťa a jeho svet v minulosti
1995 Kostol sv. Egídia v Poprade
Obnova expozície v Spišskej Sobote - Výroba modrotlače

- Drevená rapsódia a maľovánky
- 1996 Fašiangový sprievod
- 1996-1997 Spracovanie ľanu a výroba plátna
Betlehemy z Krakova
- 1998 Z dielni majstrov remenárov
Deň múzeí: Remenárstvo a spracovanie kože
Európsky folklór má mnoho farieb
- 1999 Vianoce v múzeu- výstava betlehemov
- 2000 Expozícia modrotlača v Poprade: Výroba modrotlača
- 2000-2001 Ľud vo fotografii
- 2001 Podoby dreva a kovu
Deň ľudových tradícií
- 2002 Putovanie Nikaraguou
Ikony
- 2004 Od fašiangov po Turíce
- 2005 Výroba vianočných ozdôb v múzeu
Moja najkrajšia hračka, moja obľúbená rozprávka- rozprávkové posedenie s Mikulášom
Vinšujem, vinšujem, na šťastie, na zdravie, na to Božie požehnanie
Bosorkina noc- lucijovské strašenie s legendou
Vianočná hračka

Pramene:

Plán činnosti Podtatranského múzea v Poprade a plnenie plánov 1974-1992

67 Dokumentácia výstav a podujatí Podtatranského múzea v Poprade

Prírodovedné zbierky

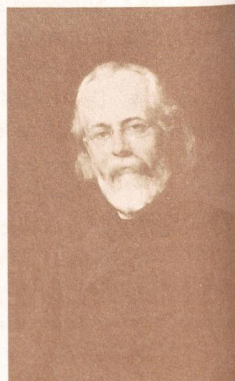
Prírodovedné zbierky múzea sú v prevažnej miere dedičstvom bývalého Karpatského múzea v Poprade a Tatranského múzea vo Veľkej. Podtatranské múzeum v Poprade ochraňuje v súčasnosti prírodovedný materiál vysokej hodnoty a radí sa medzi múzeá s rozsiahlym prírodovedným fondom v republike. V roku 1945 došlo k spojeniu prírodovedných zbierok z Karpatského spolkového múzea v Poprade a Tatranského múzea vo Veľkej do jedného múzea - Tatranského múzea okresu Popradského, (dnes Podtatranské múzeum v Poprade).

V prírodovednom fonde sa nachádzajú zbierky z karpatskej oblasti, Európy a zastúpené sú aj svetové lokality. V súčasnosti sa fond delí podľa typu na zbierky mineralogické a petrografické, botanické, zoologické a paleontologické.

Zberný program pri vzniku múzea stanovil pozoruhodný projekt Dr. Samuela Rotha, profesora z Levoče, ktorý veľmi podrobne určil muzeologické i ochranárske úlohy jednotlivých oddelení spolkového múzea. Počas dlhej histórie múzea na jeho pôde pôsobilo niekoľko známych prírodovedcov, ktorí prispeli svojou činnosťou k získaniu a uchovaniu prírodovedných zbierok.

Na úseku mineralógie pôsobil Martin Róth, profesor zo Spišskej Novej Vsi, ktorý viedol mineralogické oddelenie múzea. Ako prvý usporiadal mineralogickú zbierku múzea a zaviedol prvý lístkový katalóg. Neskôr sa vedúcim mineralogického oddelenia stal Dr. Samuel Roth. Zo zachovaných údajov poznáme aj mená darcov, napr.: A. Jaschko, E. Meltzer, Dr. E. Daitz, I. Spöttl, F. Klug. Neúprosný čas a dve svetové vojny zapríčinili, že pôvodné katalogizačné lístky, vyhotovené M. Rothom, sa zachovali len veľmi zriedka. Dnes sa dozvedáme o pôvode niektorých exponátov len z dobovej tlače, kde jednotlivé prírastky Karpatského spolkového múzea a Tatranského múzea uverejňovali vtedajší kustódi múzea.

Vedúcim botanickej sekcie v Karpatskom spolkovom múzeu bol Samuel Weber, evanjelický farár zo Spišskej Belej, rodák z Popradu. Zaoberal sa hlavne liečivými rastlinami. Jeho herbár sa v múzeu nezachoval. V múzeu pôsobil A. W. Scherfel - lekárnik, botanik z Veľkej, bývalý riaditeľ Tatranského múzea vo Veľkej. Herbár, ktorý zostavil, mal pôvodne okolo 2000 položiek. Zachovalo sa z neho 784 položiek. V súčasnosti múzeum vlastní a ochraňuje herbáre aj od botanikov, ktorí ich darovali Karpatskému múzeu v Poprade alebo Tatranskému múzeu vo Veľkej. Najväčšie sú od Darmsta a G. Rotha,

Aurel W. Scherfel - lekárnik, botanik a prvý riaditeľ Tatranského múzea vo Veľkej

Samuel Weber - ev. kňaz zo Sp. Belej, vedúci botanickeho oddelenia

Prof. Martin Roth - prof. v Sp. Novej Vsi, vedúci mineralogického oddelenia

Ukážka herbárovej položky od V. Greschicka

I. Lovecká výstava v roku 1926

Dr. Behrendsen, Nyáradyho, J. Ullepitscha. Okrem nich venovali svoje herbáre aj botanici Kabylie, J. Schmidt, J. Kunze, I.L. Déséglise, K. Kalchbrenner, F. Hazslinský a H. Raab, V. Greschick a mnoho iných. Napriek svojmu vysokému veku sú herbáre veľmi dobre zachované a aj dnes slúžia ako študijný materiál. Zachovali sa k nim katalogizačné lístky, na ktorých sú uvedené všetky potrebné údaje ku štúdiu. Okrem flóry Spiša je tu zastúpená skoro celá karpatská oblasť. V 1883 získalo múzeum darom od Teodora Spónera vzácny herbár kamaldulského mnícha Cypriána, ktorý pôsobil v Červenom Kláštore. V súčasnosti sa tento vzácny herbár nachádza v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave.

Vedúcim zoológického oddelenia v čase jeho vzniku bol Dr. Michal Greisiger, lekár zo Spišskej Belej, neskôr ho vystriedal Július Geyer zo Spišskej Novej Vsi. O vybudovanie prvej expozície sa zaslúžil Bedrich Peschko. Ďalšou osobnosťou, ktorá dala základ zoológickej zbierke múzea bol Anton Kocyan, poľný v Oraviciach a v Zuberici. V roku 1884 odpredal svoje preparáty Karpatskému múzeu v Poprade. Časť z nich aj v súčasnosti sú zastúpené v zbierkach múzea. Zbierky sa získavali v minulosti aj od preparátorov pôsobiacich v blízkom okolí múzea, napr.: Kornela Scherfela z Huncoviec, Dr. Teodora Scherffela zo Spišskej Novej Vsi (rodáka z Veľkej), Feldmanna Gy, košťové a liehové preparáty sa kupovali vo Viedni v roku 1905, (J. Erbers, Naturalienhandlung, Wien). Najviac preparátov získalo múzeum od veľického učiteľa Rudolfa Danhausera, ktorý bol aj kustódom múzea. Entomologické zbierky vlastnilo múzeum od V. Wünschendorfera, Johanna Husza z Popradu, motýle od Armina Husza z Prešova a pavúky od K. Chyzyera. Karpatské múzeum získalo do svojich zbierok aj časť exponátov z I. Loveckej

výstavy pre Slovensko, ktorá sa konala v múzeu v roku 1926. Vzácnu je zbierka motýľov od gelnického učiteľa Eduarda Augusta Hudáka, korene ktorej siahajú do roku 1883.

Základ paleontologických zbierok tvorili a aj v súčasnosti tvoria nálezy, ktoré sa našli pri dobývaní travertínu v Gánovciach. Unikátne paleobotanické a paleozoologické nálezy sú aj v súčasnosti jedným z najvzácnejších zbierok múzea v Poprade. V tomto roku uplynulo 80 rokov od najznámejšieho nálezu - výliatku mozgovne neandertálc. V Podtatranskom múzeu sa dnes nachádza jeho kópia (originál je uložený v Národnom múzeu v Prahe). Múzeum uchováva aj zbierku ulitníkov a lastúrnikov, ktorá bola zakúpená do Karpatského múzea vo Viedni (Dr. J. Eger, Buchfeldgasse 4, Wien),

Po 2. svetovej vojne, keď došlo k zlúčeniu Karpatského a Tatranského múzea, funkciou kustóda zoologických, botanických a mineralogických zbierok bol poverený Štefan Humeník, ale pre zaneprázdnenosť sa svojej funkcie neujal. Rozloženie prvých povojnových muzeálnych expozícií bolo prispôsobené priestorom v múzeu. Z dobovej tlače sa dozvedáme, že na prízemí bola umiestnená v jednej miestnosti mineralógia, v druhej miestnosti botanika a petrefakty. Na poschodí bola v troch miestnostiach umiestnená zoológia. Sťahovanie zbierok z Tatranského múzea vo Veľkej sa uskutočnilo koncom apríla a začiatkom mája 1946. Pri sťahovaní ornitologických zbierok pomáhali aj žiaci miestnej meštianskej školy, Podľa dostupných archívnych materiálov sa 176 kusov multiplikátov zo zoologickej zbierky sa darovalo miestnym školám ako učebné pomôcky, z duplikátov ornitologickej zbierky sa darovalo 61 preparátov Zoologickému ústavu Slovenskej univerzity v Bratislave. Asistent z vysokej školy Dr. Korbel' a preparátor Brtek usporiadali zoologické zbierky v depozitároch múzea. Nové texty ku exponátom so slovenským a latinským textom do zoologickej expozície vyhotovil pán Emil Scholtz. V zoologickej expozícii bola dominantou skupina medvedov a v oblúku pod schodištom múzea bola umiestnená veľká panoráma, ktorú namaloval Ladislav Berec, s preparátmi kamzíkov, svišťov a orla skalného. Zvyšné mineralogické a botanické zbierky sa uskladnili v depozitároch.

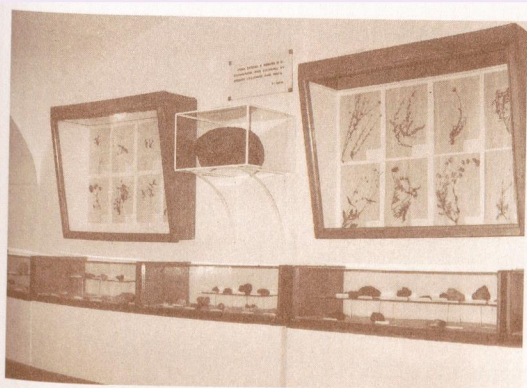
*Výliatok mozgovne
neandertálc*

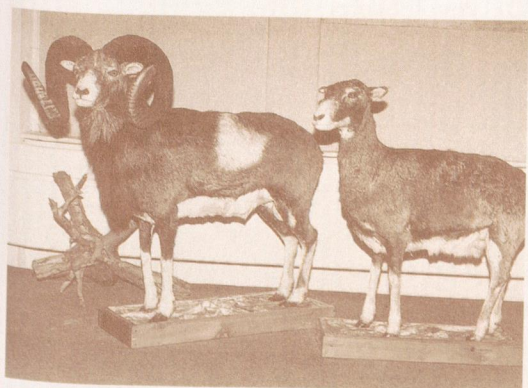
Dolomit - Dúbrava

*Amonit - Jarabíná,
Discosauriscus
obojživelník*

Expozícia v budove
múzea v Spišskej Sobote
po r. 1986

Expozícia
Podtatranského
múzea „Príroda známa -
neznáma“

Práce so zbierkami po vojne pokračovali len veľmi pomaly, nakoľko v múzeu neboli zamestnaní kustódi alebo kurátori prírodovedných zbierok. V roku 1949 sa uskutočnila inventarizácia zoológických zbierok a semien. Vypomáhal pri nej ornitológ Ernest Bethlenfalvy z Huncoviec, ktorý v roku 1949 určil a usporiadal zbierku vtáčích vajec.

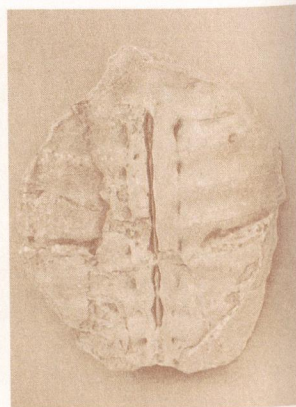
Za pomoci pracovníkov Slovenského geologického ústavu sa v roku 1952 reštalovala mineralogická expozícia. Zároveň sa reštalovali aj botanické a zoológické expozície. Zriadenec múzea, O. Boroš, sa popri svojej práci venoval aj údržbe a oprave zoológických zbierok, najmä vtákov. V päťdesiatych rokoch pracuje na úseku prírodných vied botanička Dr. Odložilíková-Paclová, ktorá neskôr odišla pracovať do novovzniknutého múzea TANAPu v Tatranskej Lomnici. Od roku 1958 až do roku 1978 v múzeu nepracoval na úseku prírodných vied žiaden pracovník. V roku 1966 sa začali prípravné práce na expozíciu

ciu Gánovce - životné prostredie neandertálskeho človeka, ktorá je aj v súčasnosti jediná svojho druhu na Slovensku. Expozícia bola sprístupnená verejnosti v roku 1969. Z travertínového lomu vo Vyšných Ružbachoch získalo múzeum odtlačky prakoňa a prajeleňa v travertíne, ktoré determinoval v roku 1964 prof. A. K. Vekua z Gruzínskej akadémie vied. Do zbierok múzea sa skoro dvadsať rokov nezískali žiadne prírodovedné zbierky, nakoľko prírodovedný fond mal ostať v múzeu len pre potreby škôl - ako sprístupnený depozitár (hlavne zoológické zbierky) a nepočítalo sa v tom čase ani kurátormi alebo kustódmami na úseku prírodných vied. Priaznivejšie obdobie nastáva až koncom sedemdesiatych rokov minulého storočia. V roku 1976 pri oslave storočnice Podtatranského múzea bol vydaný informačný materiál o múzeu, kde sa po prvýkrát prezentovali verejnosti aj prírodovedné zbierky. V múzeu v tom období pracoval ako lektor, dôchodca, lesný inžinier Alojz Jakubík. Popri svojej práci lektora sa venoval zoológickému fondu. Na úseku prírodných vied začala pracovať botanička Ing. Elena Mitskeová, ktorá sa venovala historickým herbárovým položkám.

V rekonštruovaných priestoroch v Spišskej Sobote v roku 1979 sa prezentovala verejnosti nová expozícia prírody, kde sa sprístupnilo 466 exponátov z mineralógie, zoológie a botaniky. Do zbierok pribudol v tom období len jeden exponát - vajíčko myšiarky ušatej, dar od bývalého lektora múzea Ing. Jakubíka. V roku 1980 po dôkladnom sčítaní je evidovaných 11 639 kusov prírodovedných zbierok. Akvizičná činnosť odboru prírodných vied po rokoch stagnácie rástla len veľmi pomaly. Do mineralogických zbierok pribudol taktiež len jeden exponát - kamenná soľ od pracovníka múzea L. Tamáša. Zo Šarišského múzea v Bardejove v roku 1983 sa vrátili medvedica s dvomi mláďatami, orol skalný a kamzík vrchovský tatranský. Po odchode Ing. Mitskeovej pracoval na úseku zoológie RNDr. Pavol Švorc. Akvizícia zbierok vzrástla, hlavne v botanike a zoológii. V marci 1984 sa získali kúpou nové preparáty - dva jastraby veľké a myšiak lesný. Z tohto obdobia je dodnes ozdobou prírodovednej expozície párik muflónov. Na miesto kurátorky prírodovedných zbierok prichádza do múzea Elena Pavlíková - Kubalová. Na miesto zoológa nastúpil Ing. Peter Bakura. Po rekonštrukcii muzeálnej budovy v Poprade v roku 1986 ostávajú prírodovedné zbierky v Spišskej Sobote. Verejnosti sa sprístupnili ako „Sprístupnený depozitár“ 13. júla 1986 pri príležitosti 60. výročia I. loveckej výstavy pre Slovensko. Expozícia bola doplnená v roku 1988 o dve 500 litrové akváriá. Po odchode Eleny Pavlíkovej - Kubalovej a do múzea nastupujú na úsek mineralógie - geológie Mgr. Mlynárčiková Daniela a Ing. Michalová Anna na úsek botaniky. Spišskej Sobote s menšími obmenami ostala expozícia prírody „Sprístupnený depozitár“ až do roku 1995 a nová expozícia prírody s názvom „Príroda známa - neznáma“ sa realizovala v budove múzea v Poprade. Slávnostné otvorenie expozície sa uskutočnilo v júli 2000 a spolu s ňou sa otvorila aj výstava venovaná 80. výročiu organizovaného poľovníctva na Slovensku.

Na pôde múzea sa na úseku prírodných vied realizujú aj rôzne akcie s účasťou prírodovedcov. V dňoch 14. - 16. septembra 1993 sa uskutočnil seminár geológov slovenských a českých múzeí. Realizoval sa v spolupráci Múzeom TANAPu.

V rámci výskumných úloh v rokoch 1992 - 1993 sa spracovali životopisné údaje osobností - prírodovedcov pôsobiacich v Karpatkom spolkovom múzeu v Poprade a Tatranskom múzeu vo Veľkej. Spolupracovalo sa na mnohých centrálnych úlohách

Expozícia Gánovce:
 - pancier bahennej
 korytnačky
 - slimák
 - vtáčie pero

Mykologická výstava

Výstava - 75. výročie
organizovaného poľov-
níctva na Slovensku

a v roku 1993 začala sa výskumná dlhodobá úloha „Staré banské diela v okrese Poprad, ktorá po jednotlivých etapách sa realizuje aj v súčasnosti. Pri jej realizácii s organizáciou spolupracuje súkromná firma Geolin, RNDr. Adrián Harničár.

V roku 1996 Podtatranské múzeum oslávilo 120. výročie svojej existencie. Pri tejto príležitosti bola sprístupnená nová expozícia venovaná mestu Poprad, kde si svoje miesto našla aj časť venovaná histórii a vzniku Podtatranského múzea v Poprade. V tejto časti sa návštevníci môžu pokochať najstaršími prírodovednými zbierkami múzea. V expozícii má svoje miesto aj spomienka na I. Loveckú výstavu pre Slovensko, ktorá sa konala v roku 1926 na pôde Karpatského múzea v Poprade. Na úseku mineralógie a petrografie sa pre potreby škôl urobila expozícia hornín na nádvorí múzea v Spišskej Sobote.

Okrem expozičnej činnosti sa na pôde múzea konali rôzne výstavy s prírodovednou tematikou. Jednou z prvých výstav bola výstava živých rastlín v auguste 1952 pod názvom „V Tatrách práve kvitne“. Prezentovali sa rastliny z horského, subalpínskeho a alpínskeho pásma. Vystavených bolo 68 druhov kveteny. Súčasne bola inštalovaná aj výstava poľnohospodárskych semien. Veľkej pozornosti tešila výstava v roku 1967, ktorá bola urobená v spolupráci s Náprstkovým múzeom v Prahe pod názvom „Afrika“. Niektorí absolventi Strednej všeobecno-vzdelávacej školy v Poprade si pamätajú výstavu minerálov na škole (1967), ktorá skoro 20 rokov slúžila pri vyučovanom procese.

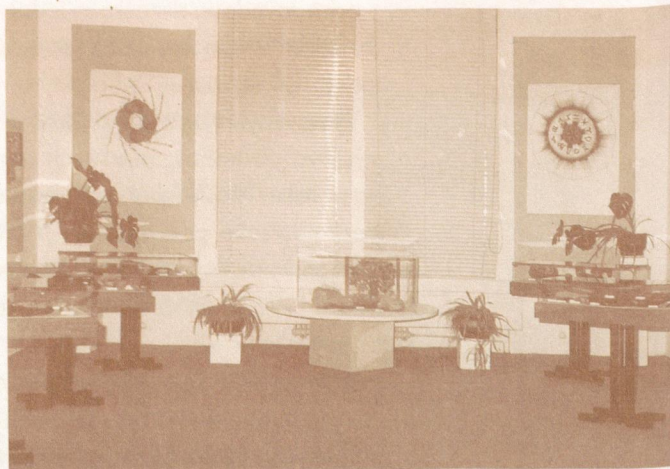
Po prvýkrát v roku 1980 sa prezentovala na verejnosti periodická výstava o hubách. Výstava s názvom „Mykologické dni“ alebo „Huby našich lesov“, na ktorej sa vystavujú čerstvé huby, teší sa každoročne

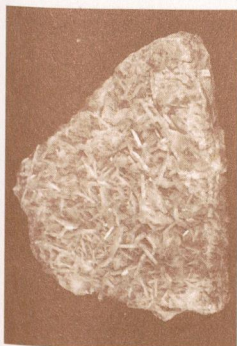
veľkej pozornosti. Výstava je spojená s prednáškami a hubárskou poradňou. Na pôde múzea sa vďaka mykologickej výstave etabloval Podtatranský mykologický klub a už 5 rokov spolupracuje s prírodovedným odborom múzea.

Vzhľadom na nedostatok výstavných priestorov v múzeu v rokoch 1981 - 1982 sa konali putovné výstavy zoologických a mineralogických zbierok múzea. Vystavovali na základných školách v Spišskej Sobote, Štrbe, Hôrke, Svite, Poprade a pri príležitosti Tábora ochrancoov prírody vo Vernári. V roku 1985 sa konala výstava k jubileu botanika a lekárnika A. W. Scherfela „Lekárnictvo na Spiši“, v roku 1986 sa pozornosti tešila výstava „Poľovníctvo vo výtvarnom umení“, v roku 1989 to bola výstava „Dreviny našich lesov“. Liečivé rastliny predstavila verejnosti v roku 1991 výstava „Príroda pre zdravie“ a mineralogické zbierky výstava „Horniny a minerály zo zbierok Podtatranského múzea“. Krásu šperkov a dekoračného kameňa pod názvom „Krása šperkového kameňa“, mohli uvidieť návštevníci v letných mesiacoch 1992. V máji 1994 sa inštalovala výstava s názvom „Chráňme bohatstvo našej prírody“, ktorá bola zameraná na faunu podtatranského kraja a na jej ochranu. Rok 1995 a 1996 sa niesol v duchu výročí. Inštalovala sa výstava „75. výročie organizovaného poľovníctva na Slovensku“, a pripomenuli sme si aj 70. výročie I. loveckej výstavy pre Slovensko (1926). Ďalšou výstavou bola výstava s ochranárskou tematikou „Chráňme bohatstvo našej prírody“. Výstavou „Krása kameňa“ sa múzeum prezentovalo v roku 1996, poslednou bola výstava „Jaskyne Severného Slovenska“ 2005. Na úseku prírodných vied sa realizovali aj iné prevzaté a putovné výstavy s prírodnou tematikou: Prírodné motívy na platidlách 1997, Zem nie je na jedno použitie 1999, Divočina zachráni svet 1999, Rastliny a alergie 1999, Jaskyne v živote človeka 2002, Svet obnoviteľných zdrojov 2000, Svet bubliniek 2002, Horúca planéta zem 2003, Chránená príroda Slovenska 2003, Klíma nás spája 2003, Slovensko - prírodný klenot v srdci Európy 2004.

Výstavy a expozície s prírodovednou tematikou, nielen prezentujú prácu kustódov a kurátorov prírodovedných

Výstava - Krása šperkových kameňov

zbierok, ale sú aj zdrojom poučenia pre široký okruh návštevníkov múzea. Expozície a niektoré výstavy vznikajú aj v spolupráci so školami. Na túto činnosť nadväzujú prednáškové cykly z oblasti ochrany prírody, metodická pomoc pri rôznych súťažiach a študentských prácach. Popri týchto aktivitách sa nezabúda ani na publikačnú činnosť.

Za posledné štvrtoročie vzrástla akvizičná činnosť prírodovedného odboru múzea. K 31. 12. 2005 evidovalo múzeum vo svojich zbierkach 13 566 prírodovedných zbierok. Z celkového počtu zbierok je 2 666 z mineralógie a petrografie, 6 990 z botaniky, 1948 z paleontológie a 2 562 zo zoológie. Do svojich zbierok získalo cenné exponáty, ktoré našli trvalé miesto v prírodovednej expozícii alebo pri výstavách s prírodovednou tematikou. Zaväzuje nás to aj starostlivosťou o ne, aby sa zachovali aj pre budúce generácie.

Prírastky prírodovedných zbierok za 10 rokov

Rok	Počet inv.č.	Počet kusov	odbor
1996	1	1	zoológia
	5	5	mineralógia
1997	1	1	zoológia
	10	10	mineralógia
1998	1	1	Peleontologgia
	8	8	zoológia
	2	2	paleontológia
1999	22	22	mineralógia
	5	6	mineralógia
2000	11	11	botanika
	6	6	mineralógia
2001	1	3	paleontológia
	15	15	mineralógia
2002	3	6	paleontológia
	1	1	zoológia
	17	20	mineralógia
2003	1	1	paleontológia
	1	1	zoológia
	4	4	mineralógia
2004	20	25	paleontológia
	5	5	mineralógia
2005	7	7	mineralógia
2006 /neukončené/	5	5	mineralógia
	1	2	paleontológia

Kurátori prírodovedných zbierok

Mineralogické zbierky: Martin Roth

1883, 1886, 1887

Dr. Samuel Roth

1883

Botanické zbierky :	Samuel Weber	1883 - 1886
	Karol Gruber	1887
	Bartalan Baradlai	1913
Zoologické zbierky :	Dr. Michal Greisiger	1883, 1886,
	Bedrich Peschko	1886 - 1987
	Július Geyer	
	Rudolf Danhauser	1900
	Dr. Odložilíková - Pačlová	1950 - 1958
	Alojz Jakubík, Ing.	1967 - 1978
	Mitskeová Elena, Ing.	1978 - 1982
	Švorc Pavel, RNDr.	1982 - 1983
	Pavlíková - Kubalová Helena	1984 - 1987
	Peter Bakura, Ing.	1986 - 1993
	Michalová Anna, Ing.	1986 - 1994
Mlynárčiková Daniela, Mgr.	1986 - trvá	

Prírodovedci spolupracujúci s múzeom

RNDr. Pavlarčík S., RNDr. Harničár Adrián, RNDr. Šoltéssová Anna,
RNDr. Janiga M., + Ing. Zvara Milan, RNDr. Akurátny Andrej

Amatéri a spolupracovníci prírodovedcov v minulosti a v súčasnosti:

gróf Csáky Zenó, knieža Ch. K. Hohenlohe, Anton Kocian, Nándor Jurecký, Ladislav Adriányi, Krausz Jakob, Dr. Scherfel, Dr. Mihalovics, Daitis E., Krompecherovci, Hazay J., Meltzer E., Schelle B., Münnich K., Spöttl I., Blázy E., Ing. Jakubík A., Pechoč Jiří, Anton Suchý, Knižka J., Funket J., Ferenc. Š., Luka Š., Kornajčík M, Kočan J., a mnoho iných

Organizácie spolupracujúce s múzeom

Zoologické preparátorské dielne Žiar n Hronom, Štátne lesy TANAPu

Literatúra:

- 1) Švorc, P.: Dedovizeň v expozíciách múzea; Ozveny histórie, vlastivedná príloha Podtatranských novín v Poprade, 12, 1986, č.2, s. 3-4
- 2) Roth, P.: Sprievodca po fondoch, Podtatranské múzeum, Poprad, 1996
- 3) Bohuš, I.: Bibliografia popradských múzeí do roku 1945 (Zv. I. a II.) Tatranská Lomnica, 1985
- 4) Bohuš Ivan, Príspevky k dejinám bývalého Karpatského múzea I. Roky príprav. Múzeum 2, 1955 č. 2.
- 5) Bohuš Ivan, Príspevky k dejinám bývalého Karpatského múzea II. Stavba múzea Múzeum 2, 1955 č. 3.
- 6) Mlynárčiková, D.: Vývoj prírodovedného fondu Podtatranského múzea v Poprade, Záverečná práca, 2000, archív autora.

Knižnica

Myšlienka založiť knižnicu súvisí so vznikom múzea a bola vyslovená už na prvých troch zasadaniach Uhorského karpatského spolku /1873/. Wünschendorfer uvádza, že „Výzva na založenie Uhorského karpatského spolku obsahuje v bode 4 ako prostriedok na dosiahnutie cieľa, zriadenie zbierok a knižnice spolku.“

Interiér knižnice múzea
- nový fond

Knižnica múzea
- historický fond

a kópií spolu 2372 kusov.) Knihy boli uložené čiastočne v priestoroch určených pre potreby múzea a čiastočne v byte pána Münnicha.

Najväčší nárast svojich zbierok zaznamenala hlavne knižnica, ktorej fond sa razantne zväčšoval, vďaka početnej výmene exemplárov, i štedrej podpore pána Štefana Ordódyho. (Daroval múzeu

2000 zv. kníh. pozn. aut.) Knihovník František Denes nadviazal spojenie s rôznymi medzinárodnými inštitúciami, múzeami i univerzitami a získaval od nich výmenou za ročenky Uhorského karpatského spolku zahraničnú literatúru, knihy, časopisy, ročenky bulletinu rôzneho odborného zamerania. Takýto styk udržiavala knižnica Karpatského múzea napríklad s Gesellschaft für Erdkunde v Berlíne, Associacio Catalanista v Barcelone, Société de Geographie Commerciale v Bordeux, Appalachion Mountains Club v Bostone, Société Royale Belge de Geographie v Bruseli, Schweizer Alpen - Club v Ženeve, Museum für Völkerkunde v Lipsku, Royal Geographical Society a The Alpine Club v Londýne, Akadémiou vied v Petrohrade a s mnohými ďalšími.

Takže na konci 90. rokov už nepostačovali priestory, ktoré mala knižnica k dispozícii. V roku 1908

sa už knižnica nachádzala v tých priestoroch, ktoré jej slúžia v súčasnosti. Jej stav v tom období charakterizuje Wünschendorfer nasledovne: „Fond knižnice pozostáva z knižnice Uhorského karpatského spolku a v samostatnej skrini sa nachádza Ordódyovská knižnica - ide o dar pána Štefana Ordódyho, ktorého meno nesie. Obe sú skatalogizované a zoradené. Teraz po dokončení potrebných regálov a nástavcov je celá knižnica pohodlne a účelne usporiadaná.

Knihy sú prehľadne uložené a ich využívanie uľahčuje abecedný katalóg tohto 7 000 zväzkového fondu.“ Bohužiaľ katalóg, ktorý bol vypracovaný knihovníkom Františkom Dénesom, sa do dnešných čias nezachoval. Ďalší knihovníci Ján Chodász, Gejza Klementisz, Moriz Lövy i Michael Brenner dbali o to, aby sa knižničný fond pravidelne obohacoval o nové tituly. A tak vďaka starostlivosti členov UKS mala v roku 1914 knižnica 8 580 zv. kníh

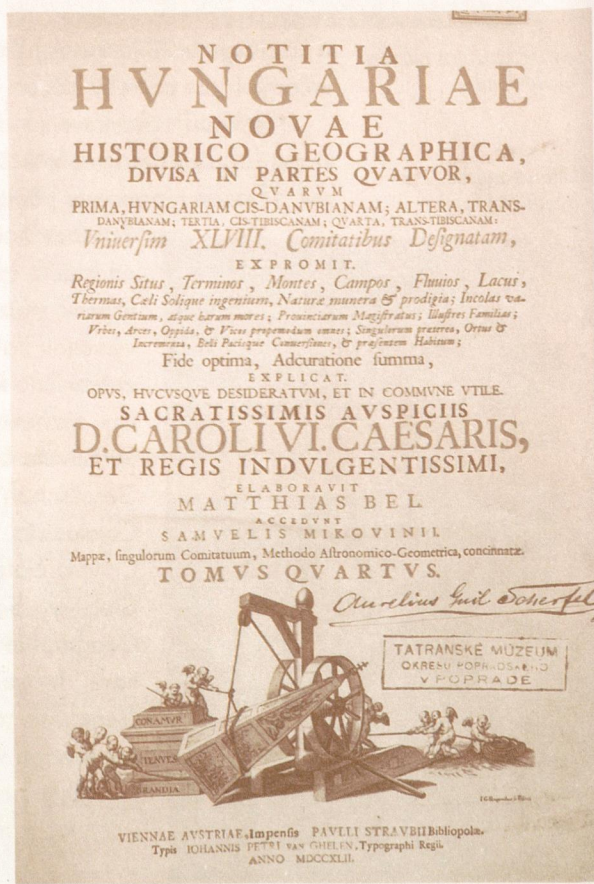
Paralelne s knižnicou Karpatského múzea v Poprade sa budovala i knižnica Tatranského múzea vo Veľkej. Avšak 2. svetová vojna znamenala jej zánik v dôsledku zničenia budovy múzea. Zbierky Tatranského múzea, teda aj knižnica, boli v roku 1945 prevezené do Popradu a začlenené do popradského múzea. Dnes obidve knižnice tvoria jednoliaty celok, ktorý obsahuje fragmenty súkromných knižníc významných osobností regiónu (Scherfela, Krompechera, Husza, Hunfalvyho, Webera, Ulleplitscha, Dr. Sontága, Dr. Ghura a mnohých iných), Štefan Ordódyho i šľachtického rodu Görgey zo Spišského Hrhova.

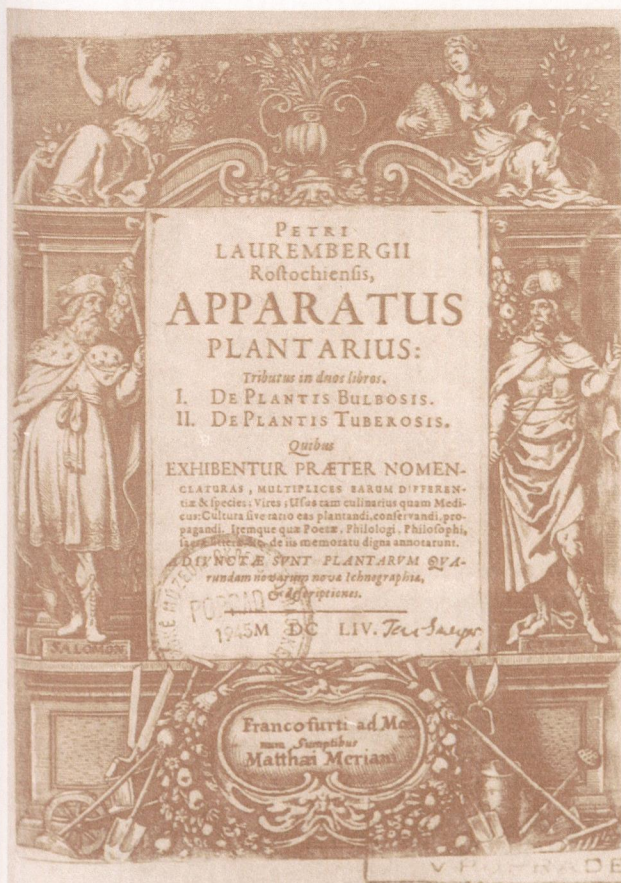
V súčasnosti sa fond knižnice skladá z nového fondu (súčasná literatúra), ktorý slúži hlavne pre potreby pracovníkov múzea a má okolo 7 300 zv.

Výstava „Kniha jako produkt lidského poznania“

Bel, Matej: Notitia Hungariae novae. Viedeň 1742

Laurebergi, Peter:
Apparatus plantarus.
 Frankfurt nad
 Mohanom 1654
 - botanické dielo

a starého fondu, ktorý obsahuje aj staré tlače vydané do roku 1830. Tento fond má okolo 10 700 zv. Čo sa týka obsahu historického fondu knižnice, nájdeme tu diela prírodovedné, zemepisné, numizmatické diela, jazykovedné i knihy o dejinách a filozofii. Najstaršie pochádzajú zo 16. storočia a patrí k nim napr. filozofické dielo *Ecclesiastica Historia*, vydaná v Basileji v roku 1587 známym nakladateľom Episcopoem Eusebiom, alebo dielo z jazykovedy *Grammaticae latina* od nemeckého humanistu Nicodemi Frischliniho, vydané vo Frankfurte nad Mohanom v roku 1599. Veľmi vzácne sú i teologické spisy Dr. Martina Luthera, ktoré vyšli v Lipsku v roku 1566 a vo Wittenbergu 1570. Zaujímavé sú i knižné tituly týkajúce sa histórie, ako sú *Neue Chronica Türkischer Nation*, ktoré vyšlo v roku 1595 vo

Frankfurte nad Mohanom v nakladateľstve Andreasa Wachela, alebo Strabons geografikon, ktorého autorom je francúzsky filológ Isaacus Csaubonus a ktoré vyšlo v roku 1587. Príväzok tejto knihy tvorí ďalšia tlač 16. storočia *Bildnisse vilerum zum theyle ...* od autora Michaela Beuthera, pochádzajúca z tlačiarne Petrusa Perny z Basileja, kde ju vytlačili v roku 1582. Vo fonde sa nachádza aj právnický spis *Šulchan aruch* (Prestretý stôl), ktorého autorom je židovský rabín Joseph Quaro, žijúci v rokoch 1488-1578. V knihe sú bohaté rukopisné poznámky, zrejme členov Talmudického spolku v Huncovciach, kde bola kniha nájdená. Z novších diel treba spomenúť *Notitia Hungariae* slovenského učenca Mateja Bela vydané vo Viedni v roku 1737, ktoré knižnici daroval Aurel Scherfel, prírodovedné dielo *Kräuterbuch* od Jacoba Theodoriho, ktoré vyšlo v roku 1625 vo Frankfurte nad Mohanom a je bohato zdobené medirytinami, či osemdesiatdeväťzväzkovú ekonomickú encyklopédiu, ktorá vychádzala v Brne v rokoch 1787 - 1708 Aj tento stručný náčrt najvzácnejších dokumentov je dokladom výnimočnosti a vzácnosti fondu knižnice. Aby sme

prispeli k jeho ochrane a propagácii zapojila sa knižnica do riešenia výskumnej úlohy Pasportizácia historických knižničných fondov a dokumentov na Slovensku, v spolupráci s Odborom správy historických knižničných dokumentov a fondov SNK v Martine.

Okrem historického fondu, na ktorý sme sa zamerali viac, nesmieme zabudnúť ani na tzv. nový fond knižnice, ktorý obsahuje cca 7300 titulov publikácií z rôznych vedných odborov. Zaujímavé sú aj ďalšie fondy, predovšetkým vzácny fond rukopisov, máp, plagátov, gramofónových platní, videokaziet a magnetofónových kaziet a iných špeciálnych dokumentov. Služby knižnice sú poskytované formou prezenčného štúdia pre interných i externých bádateľov.

Deconomische
Encyclopädie,

oder
allgemeines System
der
Staats-, Stadt-, Haus- und Landwirtschaft,
in alphabetischer Ordnung,
von
D. Johann Georg Krünig.

Erster Theil,
von A bis N. Mit 10 Kupfern.

Br ü n n,
gedruckt bey Joseph Georg Tralles, Buchdrucker,
Buch- und Kunsthändler.

Pôvodný interiér
knižnice s Posewitzovou
mapou - obr. hore

Vareni, Bernhardi:
Geographia generalis.
Jena 1693
- zemepisné dielo

Knihovnici

1969 - 1974 Ing. Arnošt Mauritz
1974 - 1997 Iva Müllerová
1997 - Mgr. Jana Kušnieráková

Za posledné obdobie sa knižnica prezentovala aj samostatnými výstavami a podujatiami, cieľom ktorých bolo predstaviť knižnicu širšej verejnosti návštevníkov múzea

Výstavy:

- 2000 Kniha ako produkt ľudského poznania
- 2003 Vonkajšia a vnútorná výzdoba historických kníh
- 2006 Svet starých máp

Besedy:

- 2003 Naša vianočná kniha
- 2004 Naša najmilšia vianočná kniha

Prednášky:

- 2000 Dejiny kníhtlače
- 2003 Dejiny knižníc na Slovensku
- 2003 Reštaurovanie historických tlačí a dokumentov

Prírastky do knižnice od roku 1996

	Nový fond	Starý fond	Fond brožúr
1996	164 ks		
1997	212 ks		
1998	28 ks		18 ks
1999	25 ks		14 ks
2000	10 ks		23 ks
2001	33 ks		8 ks
2002	10 ks	110 ks	25 ks
2003	31 ks	102 ks	112 ks
2004	26 ks		11 ks
2005	30 ks	28 ks	5 ks
2006	15 ks		

Počet knižných jednotiek

rok	počet zväzkov kníh
1974	12 890
1996	17 610
2006	18 150

Edičná, publikačná, propagačná činnosť

NOVOTNÝ, B. - KOVALČÍK R. M.: Katalóg archeologických pamiatok Spiša I. - Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo pre Podtatranské múzeum Poprad, 1969 - 56 s.

NOVOTNÝ, B. - KOVALČÍK R. M.: Katalóg archeologických pamiatok Spiša II. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Podtatranské múzeum Poprad, 1977. - 72 s.

NOVOTNÝ, B., NOVOTNÁ, M., KOVALČÍK, R. M.: Praveká dedina pod Vysokými Tatrami. – Poprad: Podtatranské múzeum, 1985. – 42s.

NOVOTNÝ, B., NOVOTNÁ, M., KOVALČÍK, R. M.: Popradská kotlina v dávnej minulosti. – Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Podtatranské múzeum Poprad, 1991. – 72 s.

MICHÁLEK, J. a kol.: Ľud hornádskej doliny (na území Popradského okresu). – Košice: Východoslovenské vydavateľstvo n. p. pre ONV – odbor kultúry a Podtatranské múzeum v Poprade, 1989. – 544 s.

MÜLLEROVÁ, I. (Zost.) Súpis archeologickej literatúry z fondov knižnice Podtatranského múzea. – Poprad: Podtatranské múzeum, 1983. – 61 s.

MÜLLEROVÁ, I. (Zost.): Súpis národopisnej literatúry z fondov knižnice Podtatranského múzea – Poprad: Podtatranské múzeum, 1985. – 16 s.

MÜLLEROVÁ, I.: Vzácne tlače knižnice Podtatranského múzea v Poprade. – Poprad: Podtatranské múzeum, 1989. – 32 s.

ŠVORC, P.: Podtatranské múzeum Poprad – sprievodca po expozíciách. – Poprad: Podtatranské múzeum, (1985). – Nestr.

VANČOVÁ, A. (Zost.): Od kolisky po regrúta. – Poprad: Podtatranské múzeum, 1988. – 8 s.

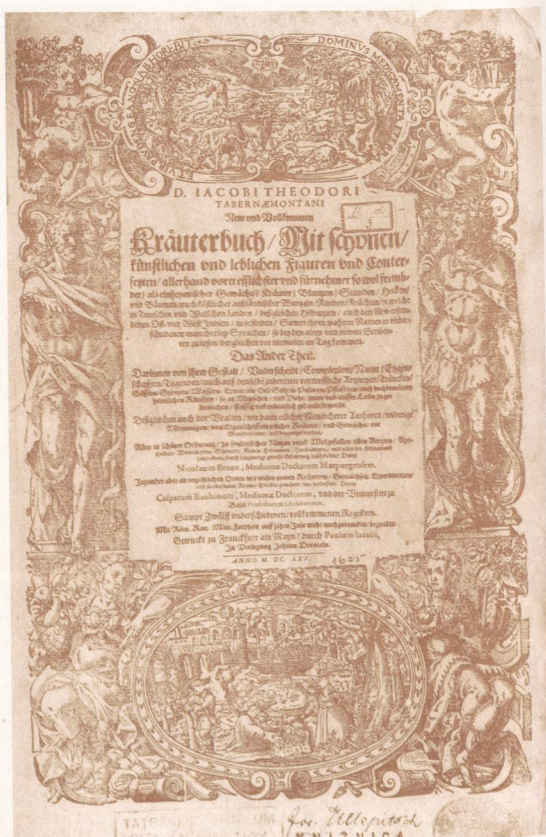
VANČOVÁ, A. (Zost.): Ľudový odev pod Tatrami. – Poprad: Podtatranské múzeum, 1988. – 12 s.

KRIŠKOVÁ, Z.: Ľudové staviteľstvo pod Tatrami. – Poprad: Podtatranské múzeum, 1989. – Nestr.

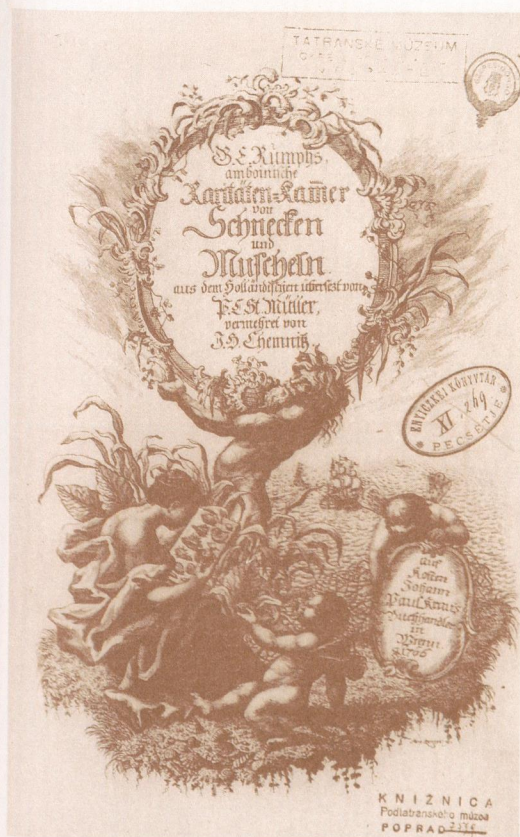
KRIŠKOVÁ, Z.: Výročné a rodinné zvykoslovie pod Tatrami. – Poprad: Podtatranské múzeum, 1990. – Nestr.

Tradičné zvyky a obrady a súčasnosť. (Zborník zo seminára Podtatranského múzea v Poprade). (Zostavila: Zdena Krišková). – Bratislava: Slovenská národopisná spoločnosť pri SAV, Poprad: Podtatranské kultúrne stredisko, Podtatranské múzeum, 1997 – 100 s.

Archeológia v múzeách. (Zborník príspevkov zo seminára v Podtatranskom múzeu v Poprade). (Zostavil: Peter Roth). – Nitra:

*Theodori, Jacobi:
Kräuterbuch Frankfurt
nad Mohanom 1625
– kniha o rastlinách*

Kumphs, D., E.:
Raritäten - Kamer von
Schnecken und
Muscheln. Viedeň 1766
raririty medzi slimákmi
a mušľami

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV, Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, Stredoslovenské múzeum, Poprad: Podtatranské kultúrne centrum, Podtatranské múzeum, 1998. - 86 s.
Podtatranské múzeum Poprad (1876 - 1996). Sprievodca po fondoch. - Poprad: Podtatranské múzeum, (1996). - 32 s.

Z publikačnej činnosti vyberáme

Rok	Názov
1954 - 1956	Tatranské múzeum
1965 - 1967	Vlastivedný bulletin Príloha Podtatranských novín
1975 - 1990	Ozvyeny histórie Vlastivedný bulletin, príloha Podtatranských novín
1998	Chalupecký, I. a kol. : Dejiny Popradu, Košice 1998 (vybrané kapitoly, fotografie)
2004	Kollárová, Z. a kol. : Biografický slovník mesta Poprad, Poprad 2004 (vybrané osobnosti z kultúry, vedy, spoločenského života, fotografie)

Propagačné materiály

- 1926 Kárpáti múzeum
Sprievodca zbierkami múzea (v maďarčine, nemčine)
- 1976 Podtatranské múzeum
Sprievodca expozíciami múzea v Poprade
- 1978 Podtatranské múzeum Poprad
Stála expozícia robotníckeho hnutia a budovania socializmu
v okrese Poprad
Sprievodca expozíciou múzea
- 1998 Podtatranské múzeum Poprad
Skladačka predstavujúca expozície múzea
- 2003 Múzeá bez hraníc
Spoločný propagačný materiál múzeí v prihraničnom regióne

BERNHARDI VARENI
Med. D. 1759
**GEOGRAPHIA
GENERALIS,** 1766

*In qua Affectiones Generales Telluris,
explicantur*

Summâ curâ quam plurimis in locis Emenda-
ta, & XXXIII. Schematibus Novis, Æri incisâ
una cum Tabb. aliquot quæ desiderantur
Aucta & Illustrata

Ab
ISAACO NEWTON, Math. Prof.
Lucasiano. apud Cantabrigienfes.
Editio Quartâ Auctior & Emendatior
CVM INDICE CAPITVM ET PROPOSITIONVM
CVM PRIVILEGIO ELECTORIS SAXONIÆ.

*Juxta Exemplar
CANTABRIGIÆ,*

IENÆ, Sumptibus HBINR. CHRISTOPH CROKERI
Bibliop. & Calcographi M DC XCIII,

Slovenska a Poľska

2004, 2006 Podtatranské múzeum v Poprade

(Skladačka, predstavuje všetky stále expozície múzea
v slovenčine, angličtine, poľštine, nemčine, ruštine a
francúzštine)

Krünitz, Georg Johann:
Ekonomická
encyklopédia.
Brno 1787

Použitá literatúra:

- 1) Wünschendorfer, Aladár: Gründung, Entwicklung und gegenwärtiger Stand des Karpathenverein - Museums zu Poprad 1873 - 1908. In: Jahrbuch des Ungarischen Karpathenvereines, 36, 1909, s. 99 - 119.
- 2) Müllerová, Iva: Vzácné tlače knižnice Podtatranského múzea v Poprade. Poprad, Podtatranské múzeum 1989. 31 s.
- 3) Podtatranské múzeum v Poprade - sprievodca po fondoch. Poprad, Podtatranské múzeum 1996. 31 s.
- 4) Bohuš, Ivan: Príspevky k dejinám bývalého Karpatského múzea. In: Múzeum, 2, 1955, č. 4, s. 36 - 50.

Záver

Múzeum ako špecifická kultúrna inštitúcia svojou aktuálnou činnosťou prispieva k pochopeniu prítomnosti a slúži ako kľúč do budúcnosti v kontinuite tvorivého stretnutia s minulosťou, múdrosťou a obetavosťou našich predkov.

To, čo potrebuje dnešná spoločnosť, sú múzeá, ktoré nám ukazujú, čím sme niekedy boli a čo sme robili nesprávne, čomu sa v budúcnosti máme vyhnúť, čím sme teraz a aké nové cesty sú pred nami. Preto tí, ktorí sa usilujú takéto múzeum vytvoriť, sa musia zrieknuť nároku na uznanie svojej práce. Na druhej strane, vo svojom vedomí, ale aj vedomí všetkých zodpovedných riadiacich a správnych orgánov, si musia byť istí, že ich práca je potrebná.

Sme presvedčení, že Podtatranské múzeum v Poprade dokáže aj v budúcnosti, v spolupráci a podporou zriaďovateľa a všetkých priaznivcov múzejnej myšlienky, zodpovedne realizovať náročné úlohy ešte kvalitnejšie ako doteraz.

Na tejto ceste múzeu prajeme veľa šťastia a úspechov !

Vivat, floreat, crescat !
(Nech žije, rastie a rozkvitá !)

Vývesný mäsiarsky štít - pôstny, r. 1590

Cisársko - kráľovská tabuľa pošty v Hôrke, 18. stor.

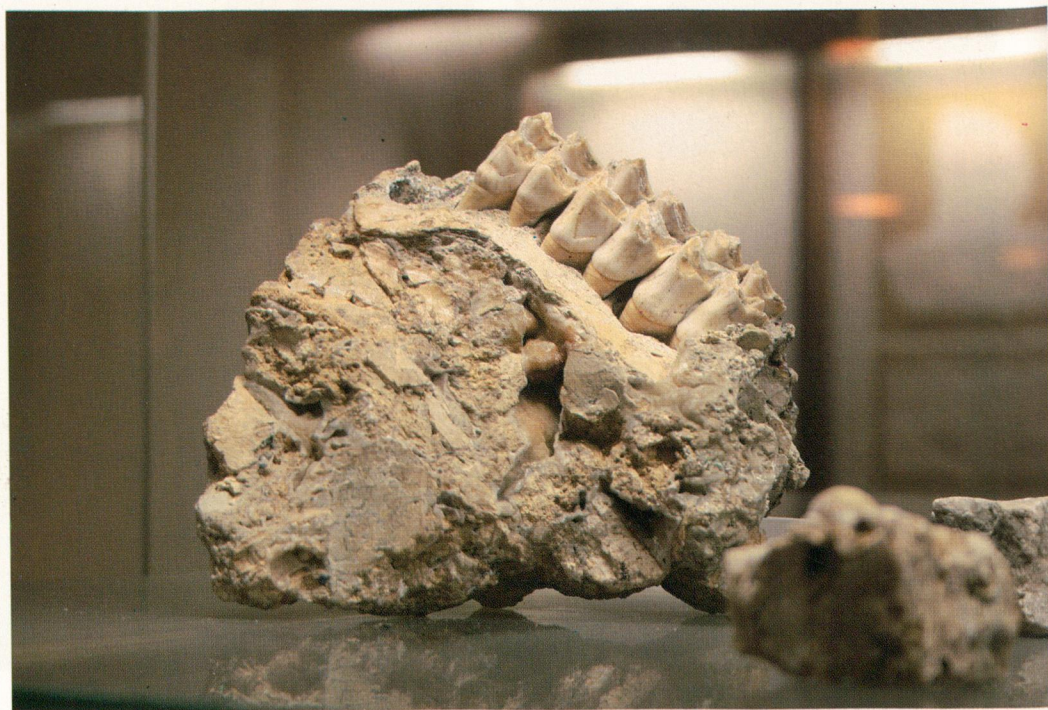
Oltár z artikulárneho kostola v Spišskej Novej Vsi, polovica 18. stor.

Výliatok mozgovne neandertálca - Gánovce

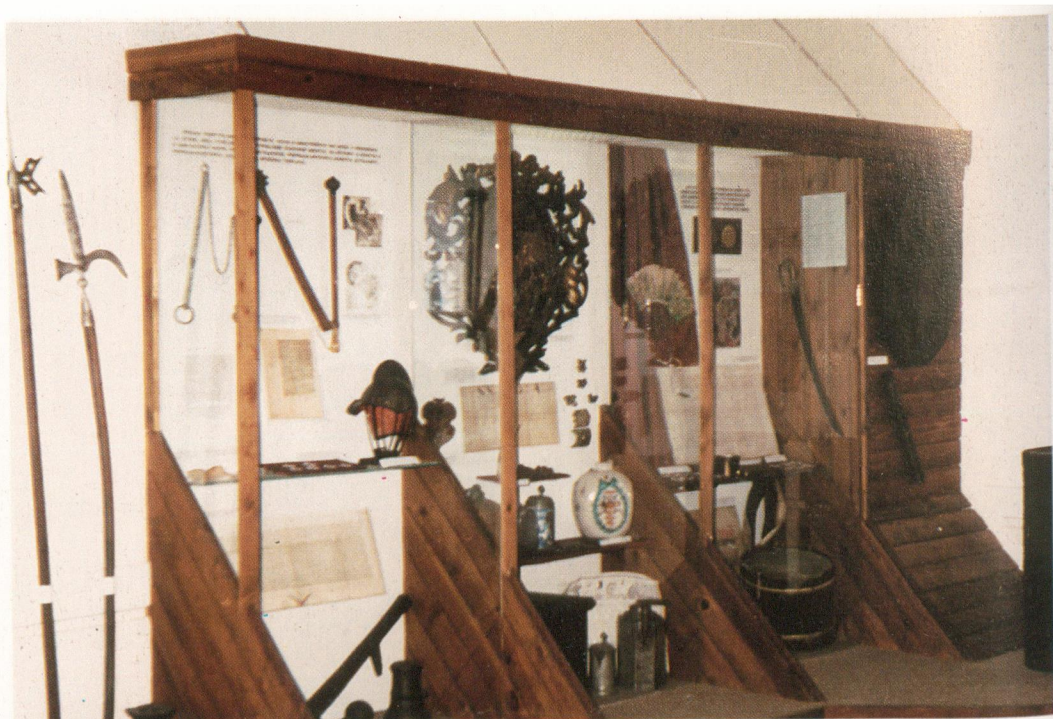
Zuby prajeleňa - Gánovce

Expozícia Gánovce - nálezisko neandertálskeho človeka a jeho životné prostredie

Expozícia Poprad v storočiach

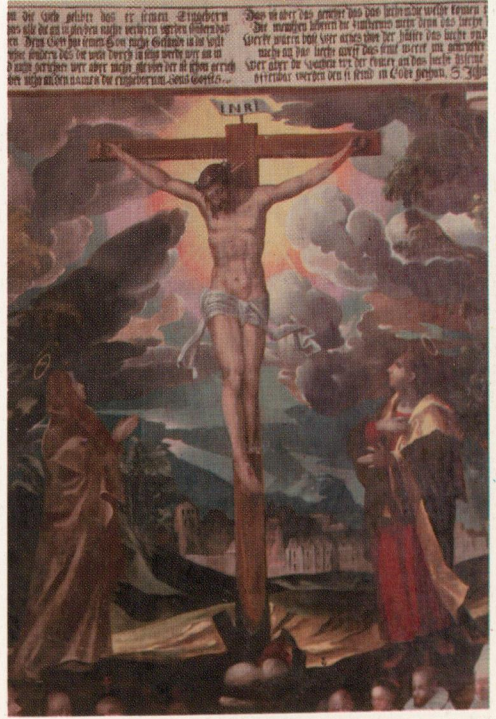

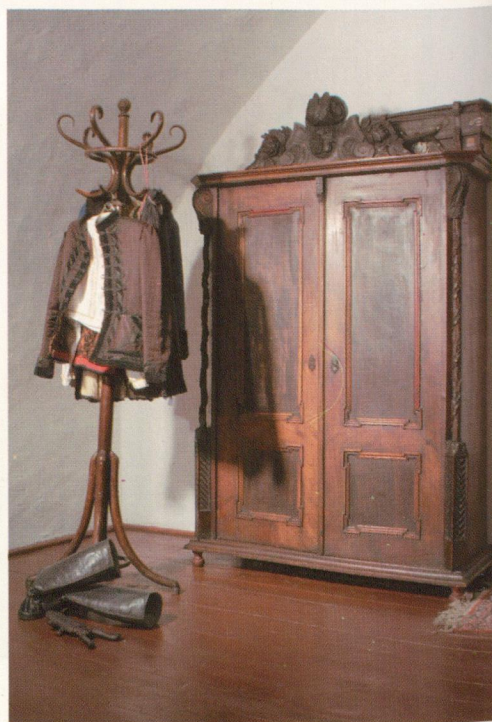
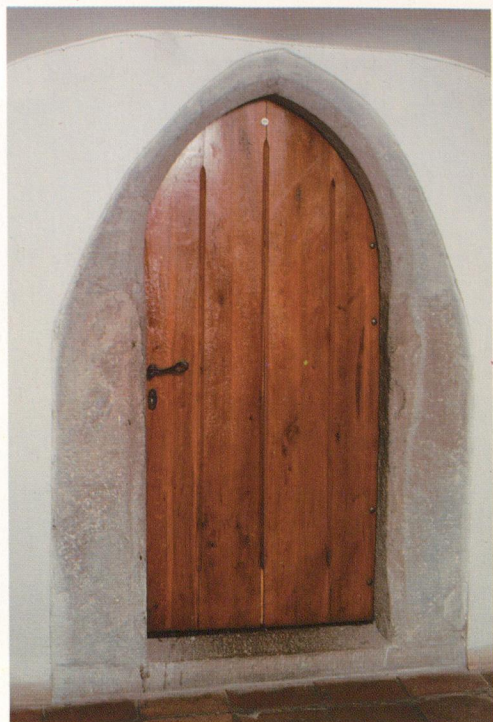
Výroba modrotlačé z dielne E. Montška z Hranovice

Expozícia Príroda známa - neznáma

Expozícia Meštianske bývanie: pracovňa
spálňa

ISBN: 80-969585-0-X